

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra žurnalistiky

MEDIÁLNÍ REPREZENTACE OPERACE „PILÍŘ OBRANY“

V DENÍCÍCH MF DNES A PRÁVO

Media Representation of the Operation Pillar of Defense

in dailies MF Dnes and Právo

Magisterská diplomová práce

Bc. Miroslav LIBICHER

Vedoucí práce: Mgr. Renáta SEDLÁKOVÁ, Ph.D.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně s použitím pramenů a literatury uvedených v bibliografii. Práce má 147 334 znaků (bez poznámkového aparátu, příloh, seznamu literatury a jiných formálních náležitostí).

V Olomouci dne 17. dubna 2015

Miroslav Libicher

PODĚKOVÁNÍ

Rád bych tímto poděkoval Mgr. Renátě Sedlákové, Ph.D. za vedení a připomínkování této práce.

Poděkování patří také všem, kdo mi během mého studia poskytli materiální či morální podporu. Zvláště Veruče, která na mě mimo jiné přenesla kousek ze své svědomitosti a pracovitosti.

ABSTRAKT

Práce je zaměřena na analýzu způsobu, jakým české deníky Právo a MF Dnes konstruovaly mediální obraz operace Pilíř obrany, vojenské kampaně vedené Izraelskými obranými silami na palestinském území Pásma Gazy. Jejím hlavním cílem je identifikovat a analyzovat diskurzivní strategie užití oběma deníky a vzájemně je srovnat s ohledem na odlišnou politickou profilaci obou periodik. Články věnované operaci Pilíř obrany tedy byly analyzovány za použití teoreticko-analytického rámce kritické diskurzivní analýzy v jejím socio-kulturním pojetí, které rozpracoval Norman Fairclough. Výsledky analýzy vedou k závěru, že ačkoli se mezi reprezentací izraelských a palestinských sociálních aktérů objevují zjevné diskrepance, nelze říci, že některý z deníků je jednoznačně zaujatý vůči Státu Izrael či palestinské politické reprezentaci. Rozdíly mezi diskurzivními strategiemi oběma deníků jsou pravděpodobně více motivované rozdílnou mírou pozornosti, kterou tyto deníky věnují prvkům human interest, nežli jejich politickou profilací.

Klíčová slova: Izraelsko-arabský konflikt, Pilíř obrany, kritická diskurzivní analýza, Právo, MF Dnes, mediální obraz, ideologie, Izrael, Palestina, Fairclough

ABSTRACT

The work deals with the way how Czech daily newspapers Právo and MF Dnes portrayed Operation Pillar of Defense, a military campaign led by Israeli Defense Forces in the Palestinian territory of the Gaza Strip. The main aim is to determine and analyze discursive strategies used by both dailies and then compare them mutually with respect to different political leaning of each newspaper. Therefore, articles covering the Operation Pillar of Defense were analyzed using the framework of the socio-cultural branch of critical discourse analysis, developed by Norman Fairclough. The results lead us to the conclusion that although there are considerable discrepancies in the ways Palestinian and Israeli social actors are represented, it cannot be said that the any of the newspapers is clearly biased towards the State of Israel or towards Palestinian political representation. Differences between discursive strategies of each newspaper are arguably more shaped by their degree of the focus on the human-interest elements than by their political alignment.

Keywords: Israeli-Arab conflict, Pillar of Defense, critical discourse analysis, Právo, MF Dnes, media image, ideology, Israel, Palestine, Fairclough

OBSAH

ÚVOD	6
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 HISTORICKO-POLITICKÝ KONTEXT	10
1.1 POČÁTKY A VÝVOJ ARABSKO-IZRAELSKÉHO KONFLIKTU	10
1.2 POSTOJ ČESKÉ REPUBLIKY K ARABSKO-IZRAELSKÉMU KONFLIKTU	14
1.3 OPERACE PILÍŘ OBRANY.....	15
2 DOSAVADNÍ VÝZKUMY MEDIÁLNÍ REPREZENTACE ARABSKO-IZRAELSKÉHO KONFLIKTU	16
3 KRITICKÁ DISKURZIVNÍ ANALÝZA JAKO TEORETICKÉ A METODICKÉ VÝCHODISKO	21
3.1 VÝCHOZÍ TEORETICKÉ KONCEPTY	22
3.1.1 Sociální a mediální konstrukce reality	22
3.1.2 Diskurz	24
3.1.3 Ideologie.....	26
3.2 TEORETICKÉ A ANALYTICKÉ PŘÍSTUPY KE KRITICKÉ DISKURZIVNÍ ANALÝZE	28
3.2.1 Socio-kulturní přístup Normana Fairclougha.....	29
3.2.2 Strategie reprezentace sociálních aktérů podle Theo Van Leeuwena	31
3.3 PROBLEMATICKÉ ASPEKTY A NEVÝHODY KRITICKÉ ANALÝZY DISKURZU	31
4 DESIGN VÝZKUMU	34
4.1 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	34
4.2 VÝZKUMNÝ VZOREK	36
II ANALYTICKÁ ČÁST	37
5 OPERACE PILÍŘ OBRANY JAKOŽTO UDÁLOST – ANALÝZA ZPRAVODAJSKÝCH ČLÁNKŮ	38
5.1 ZAHÁJENÍ OPERACE PILÍŘ OBRANY – ČLÁNKY Z 15. 11. 2012.....	38
5.1.1 MF Dnes.....	38
5.1.2 Právo	39
5.2 MOBILIZACE IZRAELSKÝCH ZÁLOŽNÍKŮ – ČLÁNKY Z 16. 11. 2012.....	39
5.2.1 MF Dnes.....	39
5.2.2 Právo	40
5.3 KONTEXTUALIZACE KONFLIKTU – ČLÁNKY Z 19. 11. 2012.....	41
5.3.1 MF Dnes.....	41
5.3.2 Právo	42
5.4 DALŠÍ KONTEXTUALIZACE – ČLÁNKY Z 20. 11. 2012.....	44
5.4.1 MF Dnes.....	44
5.4.2 Právo	45
5.5 BLÍŽÍCÍ SE PŘÍMĚŘÍ – ČLÁNKY Z 21. 11. 2012	46
5.5.1 MF Dnes.....	46
5.5.2 Právo	47

5.6	PŘÍMĚŘÍ UZAVŘENO – ČLÁNKY Z 22. 11. 2012	48
5.6.1	MF Dnes	48
5.6.2	Právo	49
5.7	PRVNÍ DEN MÍRU – ČLÁNKY Z 23. 11. 2012.....	50
5.7.1	MF Dnes	50
5.7.2	Právo	50
5.8	PŘÍMĚŘÍ TRVÁ – ČLÁNKY Z 24. 11. 2012	50
5.8.1	Právo	50
5.9	DALŠÍ VÝVOJ – ČLÁNKY Z 26. 11. 2012.....	51
5.9.1	MF Dnes	51
5.9.2	Právo	51
5.10	EHUD BARAK ODCHÁZÍ Z POLITIKY – ČLÁNKY Z 27. 11. 2012	51
5.10.1	MF Dnes	51
5.10.2	Právo	52
6	OPERACE PILÍŘ OBRANY JAKOŽTO UDÁLOST – ANALÝZA PUBLICISTICKÝCH ČLÁNKŮ	53
6.1	PUBLICISTICKÉ ČLÁNKY V MF DNES.....	53
6.1.1	„Schyluje se na Blízkém východě k nechtěné válce?“	53
6.1.2	„Raketou na Izrael“	55
6.1.3	„Proč Izrael vždycky vypadá jako ten špatný“	56
6.1.4	„Školka v podzemním krytu. I taková je dnešní realita Izraele“	58
6.1.5	„Situace je napjatá, město ale funguje“	58
6.1.6	„I když je zle, musíme si pomáhat“	59
6.2	PUBLICISTICKÉ ČLÁNKY V PŘÁVU.....	60
6.2.1	„Blízký východ mezi šílenstvím a absurditou“	60
6.2.2	„Všichni vítězové týdenní miniválky“	61
6.2.3	„Jako by tu byl nový scénář: uklidnit Palestince – a dorazit Sýrii“	62
7	ANALÝZA REPREZENTACE SOCIÁLNÍCH AKTÉRŮ	64
7.1	HLAVNÍ AKTÉŘI KONFLIKTU	64
7.2	DALŠÍ SOCIÁLNÍ AKTÉŘI	70
7.3	SPECIFIKA REPREZENTACE SOCIÁLNÍCH AKTÉRŮ V PUBLICISTICKÝCH TEXTECH	71
	ZÁVĚR	75
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	79
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	87
	PŘÍLOHA 1 – POUŽITÁ KATEGORIZACE REPREZENTAČNÍCH STRATEGIÍ SOCIÁLNÍCH AKTÉRŮ DLE VAN LEEUWENA.....	88
	PŘÍLOHA 2 – POUŽITÁ KATEGORIZACE REPREZENTAČNÍCH STRATEGIÍ SOCIÁLNÍCH AKTÉRŮ DLE WODAKOVÉ A REISIGLA (VÝBĚR)	89

ÚVOD

„Pranyřování Izraele se stalo oblíbeným celosvětovým sportem. Svět sáhne bez váhání po každé příležitosti, aniž věnuje pozornost faktům nebo izraelské snaze o zajištění vlastní bezpečnosti. Židovský stát se tak stal mezinárodním vyvrhelem kvůli odvetné operaci s cílem zastavit osmileté ostřelování svých civilistů raketami Hamasu“.

Gita Zbavitelová, komentátorka Českého rozhlasu¹

„Myslím, že tu často dochází k přístupu, kdy prostě fandíme. Podporujeme Izrael, lépe mu rozumíme, protože sdílí naše hodnoty. Když dělá Izrael něco špatného, tak tím se nebudeme zabývat. (...) I izraelští diplomaté si léta pochvalují české novináře, že píší přívětivě k Izraeli, zatímco na Západě si média snaží udržovat odstup od obou stran.“

Břetislav Tureček, novinář na volné noze²

Dlouholetý spor o politicko-územní uspořádání předjordánské části bývalého Britského mandátu Palestina, jehož hlavními aktéry jsou v současnosti Stát Izrael a Organizace pro osvobození Palestiny (OOP), patří k politicky nejvýznamnějším a mediálně nejsledovanějším konfliktům od konce druhé světové války. Není přitom významný ani tak rozsahem či brutalitou, jako spíše mírou, do jaké ovlivňuje mezinárodní dění.

Nejde přitom pouze o to, že konflikt je od svých počátků jedním z ohnisek soupeření světových i regionálních velmocí o vliv na Blízkém východě. Běžně jsou mu totiž připisovány daleko širší dimenze, než je ta politická. V mediálním a politickém diskurzu současného euro-atlantického prostoru je spor vzešlý z protichůdných zájmů dvou nacionalistických hnutí často rámován jakožto hodnotový střet odvíjející se buď od náboženství (Židé proti muslimům, popř. de facto sekularizovaní Izraelci proti religiózním Arabům), politické kultury (izraelská demokracie vůči arabským diktaturám) či domnělé civilizační úrovně (vyspělí Izraelci vůči zaostalým Arabům). V rozvojových (zejména muslimských) zemích a také v některých západních levicových kruzích zase panuje názor, že dnešní Izrael vlastně reprezentuje přetrvávající imperialistické tendence západních mocností vůči Vý-

¹ ZBAVITELOVÁ, Gita. Tragický konec provokační plavby propalestinské flotily.

² TUREČEK, Břetislav. In. TRACHTOVÁ, Zdeňka. Západní novináři jsou terč, někdy by vůbec neměli jezdit, říká reportér.

chodu. Deklarovanými postoji k arabsko-izraelskému konfliktu se tak jednotlivci i celé státy hlásí k některé z jeho ideologických interpretací a formují tak vlastní identitu.

Neopomenutelným rysem konfliktu je také jeho zjevná asymetričnost, která se projevuje na mnoha úrovních. Příznačné ovšem je, že nepanuje žádná obecná shoda, která ze stran je tou slabší a která tou silnější. Podle jednoho názoru drží větší moc v rukou Arabové, neboť ovládají rozlehlé a velmi lidnaté země, podle opozičního názoru jsou ovšem mocnější Izraelci, neboť Arabové překonávají ekonomickou i vojenskou silou a mají lepší kontakty na mezinárodním poli. Nejde přitom o nedůležitou otázku, neboť status slabšího aktéra sporu s sebou přináší morální výhodu – údajnou slabostí lze odůvodňovat tvrdší a zákeřnější přístup, zatímco se silou se pojí požadavek odpovědnosti.³

Dlouhé a emotivní spory se však nevedou jen o samotnou povahu a příčinu arabsko-izraelského konfliktu, ale také o způsob, jaký je reprezentován v médiích. Neil J. Kressel ve své studii *Biased Judgments of Media Bias: A Case Study of the Arab Israeli Dispute*⁴ zmiňuje, že již v době vyhlášení Státu Izrael v roce 1948 se objevily první stížnosti, že je zpravodajství o střetech Izraele s arabskými národy podjaté a zkreslené. Taková kritika pochopitelně vychází z (v dané době převažujícího) reflexivního pojetí mediální reprezentace, jež předpokládá existenci vnější reality, která není závislá na vlastní reprezentaci, a kterou by měla média věrně zobrazovat. Kressel sám se domnívá, že ačkoli novináři by měli dodržovat určité pracovní standardy, je dosažení naprosté objektivitě prakticky nemožné. Navíc podotýká, že nejen samotné mediální informování, ale právě i jeho kritika je jednak ovlivňována skrze kognitivní zkreslení a jednak je závislá na určitých politických postojích a může být dokonce přímo užívána jakožto agitační prostředek.

Nahlédneme-li do anglojazyčných recenzovaných žurnálů, zjistíme, že mediální reprezentaci arabsko-izraelského konfliktu byla dosud věnována pozornost zejména v samotném Izraeli a ve Spojených státech amerických, pro něž je židovský stát klíčovým strategickým partnerem. Dosud publikované studie se tak zaměřují především na identifikaci diskurzivních strategií, které legitimizují vlastní či spřátelenou stranu a delegitimizují nepřítele. Svými rysy tedy připomínají válečné zpravodajství.

³ Viz úvahy politologa Pavla Barši - BARŠA, Pavel. *Orientálcova vzpoura*, s. 171-193.

⁴ KRESSEL, Neil J. *Biased Judgments of Media Bias*.

I v českém prostředí jsou debaty o údajné zaujatosti českých médií poměrně časté a živé. Probíhají mezi profesionálními publicisty i přispěvateli internetových blogů.⁵ Na mediální podjatost si stěžují i čeští židovští intelektuálové a zástupci Federace židovských obcí.⁶ Veškeré argumenty ale zůstávají na intuitivní úrovni a nemohou se opřít o žádnou empirickou evidenci. Mediální reprezentace arabsko-izraelského konfliktu v českém prostředí byla dosud zkoumána jen v rámci dvou vysokoškolských kvalifikačních prací, z nichž jedna se věnuje období tzv. Intifády al-Aksá⁷ a druhá konvenčním válkám mezi Izraelem a arabskými státy v letech 1948 – 1967.⁸

Tato práce je tedy první kvalitativně orientovanou studií, která se zabývá reprezentací arabsko-izraelského konfliktu v současných českých médiích. Jako referenční událost jsme si zvolili vojenskou operaci Pilíř obrany ze závěru roku 2012, která představovala válečný střet mezi Izraelskými obrannými silami (IOS) a ozbrojeným křídlem hnutí Hamás, které se prostřednictvím puče v roce 2008 chopilo vlády v palestinském Pásmu Gazy. Analyzovány budou texty z deníků MF Dnes a Právo, které představují dvojici nejprodávanějších, vysokonákladových deníků (vyjma bulvárních) zastávajících odlišné pozice v rámci politického spektra. Hlavním cílem práce je odhalení diskurzivních strategií, které ke konstrukci mediálního obrazu operace Pilíř obrany tyto deníky užily a jejich následné srovnání. Zvláštní důraz bude kladen na analýzu reprezentace sociálních aktérů.

Práce je rozčleněna do dvou částí. První, teoretická část nejprve čtenáře stručně seznamuje s historickým a politickým kontextem arabsko-izraelského konfliktu, přičemž vybrány jsou zejména ty události, které se jeví jako nejkřivější pro pochopení způsobů, jakými je dnes konflikt ideologicky rámován. Opomenuto není ani naznačení vztahů České republiky ke Státu Izrael a reprezentantům palestinského národa. Dále následuje shrnutí dosavadního stavu vědění o mediální reprezentaci konfliktu a představení paradigmatu kritické diskurzivní analýzy, jenž slouží jako teoretický a zároveň metodický rámec pro druhou, analytickou část. Ta je již věnována analýze diskurzivních strategií, které při informování o operaci Pilíř obrany deníky MF Dnes a Právo užily.

⁵ Jmenovat můžeme třeba texty Daniela Veselého, Gity Zbavitelové, Břetislava Olšera, či Ivo Cermana.

⁶ Např. PAVLÁT, Leo. Gilad Šalit o tom neví (aneb „ukamenovaný pes“).

⁷ Neoficiální povstání palestinských Arabů mezi lety 2000 – 2005, které bylo na jedné straně provázeno velkým množstvím teroristických útoků proti Izraeli a na druhé straně rozsáhlými represemi ze strany izraelské armády. Zmíněná práce viz IVIČIČOVÁ, Tereza. Mediální obraz izraelsko-palestinského konfliktu.

⁸ SYSEL, Jan. Obraz arabsko-izraelských válek v českých denících v l. 1948-1967.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORICKO-POLITICKÝ KONTEXT

V této kapitole bude stručně představený historický a politický rozměr arabsko-izraelského konfliktu, jehož pochopení vyžaduje zvolená metodika kritické diskurzivní analýzy, která klade důraz na porozumění sociálnímu kontextu, v němž existují samotné texty. Cílem kapitoly je tedy poskytnutí kontextualizujících informací a nikoli vyjádření autorova stanoviska k průběhu konfliktu nebo dokonce vyčerpávající představení postojů všech jeho hlavních aktérů.

Vzhledem k oborové orientaci a omezenému rozsahu této práce bylo pochopitelně nutné množství předkládaných informací omezit jen na ty poznatky, které její autor považuje za nejdůležitější a nejrelevantnější pro porozumění způsobu, jakým je dnes na arabsko-izraelský konflikt nahlíženo v rámci různých diskurzů. Není tak zmíněna celá řada historických událostí a skutečností (např. takzvaná opotřebávací válka), které mohou být z dobrých důvodů považovány za zásadní pro pochopení konfliktu jako takového, ale podle názoru autora mají minimální vliv jeho současné vnímání (českou) veřejností. Blíže představeny nejsou ani základní politické ideologie existující uvnitř izraelské a palestinské společnosti (sionismus a jeho různé odnože, arabský nacionalismus, islamismus), dostatek informací o nich však poskytuje použitá literatura, na níž je v textu odkazováno.

Vzhledem k omezenému rozsahu taktéž nebylo možné reflektovat paralelní existenci několika různých historiografických tradic, které na historii Izraele a Palestiny nahlížejí odlišnými, ideologicky podmíněnými způsoby. Text tedy nakonec vychází především z poznatků autorů, kteří dějiny Blízkého východu studují skrze liberální a sekularistickou optiku. Alternativu k jejich názorům pak tvoří práce levicových, post-sionistických autorů vyjadřujících silně kritický postoj k základním myšlenkám židovského nacionalismu⁹ a naopak práce zastánců tzv. tradičního výkladu izraelských dějin.¹⁰

1.1 Počátky a vývoj arabsko-izraelského konfliktu

Pro svou spleť a dlouhé trvání je arabsko-izraelský konflikt fenoménem, o němž při veškeré snaze není možné referovat objektivně. Vyváženým poukazováním na argumenty obou hlavních aktérů a intelektuální poctivostí se samozřejmě lze vyhnout okaté podjatosti, s jakou o konfliktu informují ideologicky silně profilovaná média, ale vý-

⁹ Shrnutí myšlenek post-sionistického proudu izraelské historiografie viz PAPPÉ, Ilan. *The Idea of Israel*.

¹⁰ Shrnutí jejich postojů viz např. KARSH, Efraim. *Fabricating Israeli History*.

sledný obraz o celé situaci v oblasti mezi Středozezemním mořem a řekou Jordán nakonec ovlivní i takové věci, jako je výběr konkrétních událostí, o nichž budeme mluvit, nebo jen historický okamžik, do něhož zasadíme počátek vyprávění. Začíná konflikt vyhlášením Státu Izrael v roce 1948 a jeho okamžitým napadením arabskými armádami? Nebo o několik měsíců dříve hlasováním OSN, které rozhodlo, že se palestinští Arabové musejí vzdát území, na kterém tvořili téměř polovinu obyvatelstva? Anebo vše začalo s počátkem židovského exilu v 1. století našeho letopočtu?

Někdy se konfliktu přisuzují ještě mnohem dávnější a mytičtější kořeny – existují kupříkladu názory, podle kterých spor mezi Židy a Araby sahá až k biblickým rozepřím mezi nevlastními bratry Izákem (jedním ze tří židovských patriarchů) a Ismaelem (od nějž odvozují svůj původ Arabové).¹¹ Ještě častější bývá spojování počátků konfliktu se zrodem islámu a s následnými střety mezi družinou proroka Muhammada a židovskými kmeny na arabském poloostrově.¹² Historik Mark R. Cohen upozorňuje,¹³ že moderní popularizační výklady soužití Židů a muslimů v období středověku často překrucují historii tak, aby podporovaly konkrétní ideologické názory na arabsko-izraelský konflikt: Pro-arabští autoři prezentují společnou historii Židů a muslimů jako harmonickou utopii, která byla narušena až vlivem sionismu a ti pro-izraelští zase ukazují muslimské dějiny jako inherentně prostoupené protižidovskou nenávistí vycházející ze samého jádra islámu. První výklad sugereje, že mír nastane s koncem sionismu (a tedy i izraelského státu), z druhého výkladu vyplývá, že Izrael není jedním z aktivních aktérů sporu, jehož dynamiku může ovlivňovat politickými prostředky, ale pasivní obětí jednostranné zášti.

Většina historiků, mezi nimi i Kirsten E. Schulze¹⁴ a Marek Čejka¹⁵, se ovšem shoduje, že arabsko-izraelský konflikt je především střetem dvou nacionalismů, které se zformovaly na přelomu 18. a 19. století a které si za užití srovnatelně přesvědčivé argumentace nárokují stejné území. Židovský nacionalismus, známý jako sionismus, vznikl pod tlakem modernizačních procesů, jimž byly vystaveny aškenázské židovské komunity v západní Evropě a se založením samostatného židovského státu (klidně i mimo území Palestiny) počítal jako s nutnou podmínkou umožňující proměnu židovského společenství

¹¹ SCHULZE, Kirsten E. *Arabsko-izraelský konflikt*, s. 8-9

¹² Tamtéž.

¹³ COHEN, Mark R. *Under Crescent and Cross*, s. 3-16

¹⁴ SCHULZE, Kirsten E. *Arabsko-izraelský konflikt*, s. 8-9

¹⁵ ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina*, s. 19-31

v plnohodnotný národ, který dokáže čelit nástrahám antisemitismu.¹⁶ Arabský nacionalismus, usilující o buď o společný stát pro všechny Araby nebo řadu menších států, které spolu budou úzce spolupracovat, také stavěl na politických ideálech osvícenské Evropy, avšak kvůli specifické historické zkušenosti Arabů v sobě zahrnoval i antiimperialistický sentiment zpochybňující užitečnost výdobytků turecké nadvlády¹⁷ i západního kolonialismu.¹⁸

K výrazné proměně charakteru konfliktu došlo v roce 1967 po takzvané Šestidenní válce, během níž izraelská armáda prostřednictvím dobře naplánovaného preemptivního útoku zasadila zdrcující porážku okolním arabským státům a získala pod svou kontrolu poloostrov Sinaj a zejména palestinská území, která byla od války za izraelskou nezávislost v roce 1948 pod okupací Egypta a Jordánska.¹⁹ Suverénní vítězství proti mnohanásobné početní přesile, které navíc vedlo k získání přístupu k Východnímu Jeruzalému a mnoha nábožensky významným městům, přivedlo religiózní židovské kruhy k přesvědčení, že na straně Židů stojí sám Bůh a Stát Izrael, jakkoli může být bezbožný, jaksi mimoděk přispívá k naplnění jeho vůle.²⁰

Poslední velkým konvenčním konfliktem, v němž byl dosud Izrael zapojen, se stala Jomkipurská válka v roce 1973.²¹ Ačkoli izraelské armádě se podařilo společný útok Egypta a Sýrie odrazit, země utrpěla značné ztráty. Několikaletá poválečná jednání nakonec vedla ke stažení Izraele ze Sinajského poloostrova, který získal v Šestidenní válce a k uzavření dosud platné mírové smlouvy mezi Izraelem a Egyptem. Z mezinárodního hlediska bylo významnou událostí Jomkipurské války ropné embargo, které arabské země vyhlásily státům podporujícím Izrael.²²

V roce 1977 se pak proměnila i vnitřní izraelská politická scéna, když dosud nepřerušenu vládu levice narušilo volební vítězství pravicového bloku Likud, jenž se opíral o bojovnější, revizionistickou větev sionismu.²³ Po Šestidenní válce zároveň narostl význam exilové arabské Organizace pro osvobození Palestiny (OOP), jejíž dominantní složkou se stalo uskupení Fatáh vedené Jásirem Arafatem. Radikální OOP sdružující především arab-

¹⁶ SCHULZE, Kirsten E. *Arabsko-izraelský konflikt*, s. 9; srov. ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina*, s. 21-23

¹⁷ Tím jsou míněny zejména modernizační reformy, jimiž si někdejší Osmanská říše prošla během transformace v konstituční monarchii.

¹⁸ SCHULZE, Kirsten E. *Arabsko-izraelský konflikt*, s. 9-10; srov. ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina*, s. 21

¹⁹ Tato území se dnes označují jako Pásmo Gazy a Západní břeh Jordánu.

²⁰ ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina*, s. 122-127; srov. MENDEL, Miloš. *Náboženství v boji o Palestinu*, s. 77-82

²¹ Válka začala během nejvýznamnějšího židovského svátku Jom kipur, odtud je tedy odvozený její název.

²² ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina*.

²³ MENDEL, Miloš. *Náboženství v boji o Palestinu*, s. 45; srov. ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina*, s. 149

ské aktivisty nacionalistického a krajně levicového smýšlení původně usilovala o zničení Státu Izrael a jeho nahrazení socialistickým státem Palestinců.²⁴ Postupem času ovšem OOP začala zastávat umírněnější názory a v roce 1993 ji Izrael oficiálně uznal jako politického reprezentanta palestinského lidu. OOP recipročně uznala legitimitu Izraele a jeho právo na existenci, takže od té doby tak usiluje jen o ukončení izraelské okupace na územích, které židovský stát získal v Šestidenní válce.²⁵

Ideologii arabského nacionalismu představované OOP však přibližně od počátku 80. let výrazně konkuruje ideologie islamismu, představující významnou politickou sílu v různých částech muslimského světa. V Palestině má z islamistických organizací nejsilnější pozici Hamás (arabský akronym pro Hnutí islámského odporu), který po násilných střetech s OOP v roce 2007 ovládl Pásmo Gazy. Hamás ve své činnosti kombinuje sociální pomoc Palestincům s terorismem naměřeným vůči občanům Izraele. Na rozdíl od jiných radikálních islamistických organizací, které usilují o nastolení režimu čerpajícího z islámského práva na celém světě, však má Hamás podstatně skromnější cíle a je do velké míry svázaný s myšlenkami palestinského nacionalismu.²⁶

V současnosti mají Palestinci žijící na Západním břehu a v Pásmu Gazy částečnou autonomii, de facto jsou však stále pod přísnou kontrolou izraelské armády. Někteří palestínští intelektuálové se dokonce domnívají, že vznik autonomie byl pro palestinský národ kontraproduktivním, neboť paradoxně legitimizoval izraelskou okupaci a umožnil okupační moci vzdát se velké části zodpovědnosti.²⁷

Významný politický komentátor Fareed Zakaria upozorňuje, že oproti jiným národům jako jsou Čečenci či Kurdové, kteří dnes také vedou boj za vlastní nezávislost, se Palestinci nacházejí ve zcela unikátním postavení, kdy nejenže nemají vlastní stát, ale ani nedisponují občanstvím země, která je ovládá.²⁸

Politolog a znalec Blízkého východu Marek Čejka se domnívá, že arabsko-izraelský konflikt je reálně řešitelný politickými prostředky, avšak nelze očekávat, že poli-

²⁴ Dle oficiálních prohlášení by bylo Židům dovoleno v tomto státě setrvat.

²⁵ CHAPMAN, Colin. *Či je země zaslíbená?*, s. 98-102;

²⁶ MENDEL, Miloš. *Náboženství v boji o Palestinu*, 191-195; srov. INTROVIGNE, Massimo. *Hamás*.

²⁷ Jedním z předních zastánců tohoto pohledu byl v Americe žijící literární kritik Edward Said. Viz CHAPMAN, Colin. *Či je země zaslíbená?*, s. 104-105

²⁸ ZAKARIA, Fareed. *Israel's threat from within*. [online].

tičtí zástupci obou stran budou v dohledné době schopní či ochotní některé z nabízejících se kompromisních řešení prosadit.²⁹

1.2 Postoj České republiky k arabsko-izraelskému konfliktu

Někdejší Československo podporovalo úsilí sionistických Židů před samotným vyhlášením Státu Izrael a při válce o izraelskou nezávislost sehrálo klíčovou roli díky tomu, že izraelským ozbrojencům poskytlo značné množství zbraní. Vojenskou podporu Izraelců tehdy již musel schválit Sovětský svaz, který doufal, že si levicovou izraelskou elitu dokáže získat na svou stranu.³⁰ S příklonem Izraele k USA sovětské sympatie ochladly a po Šestidenní válce roku 1967 Sovětský svaz a všechny jeho východoevropské satelity (včetně Československa a vyjma Rumunska) s Izraelem definitivně přerušily diplomatické styky.³¹

Československo poté poměrně aktivně podporovalo palestinské exilové organizace. Jednalo se však zejména o pomoc politickou, morální či humanitární. O případné vojenské podpoře dosud neexistují žádné důkazy.³²

Diplomatické styky mezi Československem a Izraelem byly opětovně obnoveny v únoru roku 1990,³³ čímž začalo dodnes trvající období, kdy nejvyšší představitelé Československa a později Česka vystupují podle cestovatele a publicisty Břetislava Turečka výrazně proizraelsky, ačkoli oficiálně Česká republika označuje svůj přístup k arabsko-izraelskému konfliktu za vyvážený.³⁴ Obdobný názor zastává i Marek Čejka.³⁵

Jedním z výmluvných příkladů výrazně pro-izraelské orientace České republiky je hlasování Organizace spojených národů (OSN) o uznání Palestiny jakožto nečlenského pozorovatelského státu. Šlo o krok, který zvyšoval míru mezinárodního uznání palestinské státnosti a který byl Izraelem vnímán velice negativně. Česká republika přitom byla jediným evropským státem (a jedním z pouhých devíti členskými státy OSN), který hlasoval proti tomuto návrhu, a tedy v souladu s postoji izraelské politické reprezentace.³⁶

²⁹ ČEJKA, Marek. *Dějiny moderního Izraele*, s. 321-322

³⁰ TUREČEK, Břetislav. *Nesvatá válka o Svatou zemi*, s. 225-229

³¹ ČEJKA, Marek. *Dějiny moderního Izraele*, s. 119

³² TUREČEK, Břetislav. *Nesvatá válka o Svatou zemi*, s. 230-233

³³ ČEJKA, Marek. *Dějiny moderního Izraele*, s. 211

³⁴ TUREČEK, Břetislav. *Nesvatá válka o Svatou zemi*, s. 240-246

³⁵ ČEJKA, Marek. Česko-palestinské vztahy před a po výbuchu. In: *Blízkovýchodní stránky Marka Čejky*

³⁶ FISHER, Max. Map: How Europe voted on Palestine at the U.N., in 2011 and now. *The Washington Post*.

1.3 Operace Pilíř obrany

Operace Pilíř obrany³⁷, jejíž mediální reprezentaci je věnována analytická část této práce, představuje v pořadí druhý válečný konflikt, k němuž došlo mezi izraelskou armádou a ozbrojeným křídlem Hamásu (tzv. Brigádami Kassám).

Podle shrnutí, jímž začíná zpráva izraelské lidskoprávní organizace B'tselem,³⁸ započítí operace předcházela eskalace násilných střetů mezi izraelskými a palestinskými ozbrojenci u hranic Pásma Gazy. Operace započala 14. listopadu 2012 a skončila po osmi dnech uzavřením příměří mezi Izraelem a Hamásem. V jejím průběhu izraelská armáda zaútočila na cca 1500 cílů, přičemž zemřelo 167 Palestinců (z toho asi polovinu tvořili civilisté, kteří se nepodíleli na bojových aktivitách). Z Pásma Gazy bylo během operace vypáleno celkem 1667 raket, z nichž některé mířily na lidnaté metropole Tel Aviv a Jeruzalém. Zemřeli čtyři izraelští civilisté a dva příslušníci bezpečnostních sil.³⁹

³⁷ Název používaný v českých médiích je překladem anglického názvu operace „Pillar of Defense“, který ve svých tiskových zprávách a jiných materiálech používala sama izraelská armáda. Hebrejský název operace zněl „Amúd anán“, tedy doslova „Sloup oblakový“. Jedná se o odkaz na biblický příběh, podle kterého Hospodin seslal na zem oblakový sloup, aby odstrašoval nepřátele Izraelitů při jejich cestě do zaslíbené země.

³⁸ V médiích bývá k vidění taktéž česká transkripce „Becelem“.

³⁹ STEIL, Yaen. Human Rights Violations during Operation Pillar of Defense.

2 DOSAVADNÍ VÝZKUMY MEDIÁLNÍ REPREZENTACE ARABSKO-IZRAELSKÉHO KONFLIKTU

Empirických výzkumů zabývajících se mediální reprezentací arabsko-izraelského konfliktu, bylo realizováno poměrně velké množství,⁴⁰ přesto nelze říct, že by toto téma bylo nějak důkladně zmapováno. Vědění, které nám poskytují dosud provedené studie, je totiž poměrně omezené – z hlediska analyzovaných událostí i médií a taktéž z hlediska výzkumné metodiky.

Dosud se pozornost většiny výzkumníků soustředila zejména na americká a izraelská média, v nichž byly zaznamenány tendence stranit Izraeli. V případě izraelských médií je taková zaujatost zcela očekávatelná a logická (média a novináři se do určité míry identifikují s pozicemi společnosti a státu, do něhož patří), v případě médií amerických je vysvětlována mimořádně pevným politickým spojenectvím mezi USA a Státem Izrael.⁴¹

Janice Terry během 70. let metodou obsahové analýzy prozkoumala dvacet ročníků tří velkých amerických deníků,⁴² přičemž v nich identifikovala konzistentně pro-izraelské a proti-arabské postoje.⁴³ K obdobným zjištěním došlo i několik pozdějších studií amerického tisku.⁴⁴

Zajímavé výsledky předložila Alina Korn, která zkoumala, jak izraelský liberální deník Haaretz⁴⁵ během druhé intifády informoval o palestinských obětech. Podle jejích závěrů Haaretz referoval o zabitých Palestincích důkladněji než jiná hebrejská periodika, ale i on podlehl dominantnímu diskurzu, který zamlžuje skutečnost, že na palestinské straně umírali zejména neozbrojení civilisté a naznačuje, že mrtví byli aktivními účastníky násilných střetů.⁴⁶ Danny Dor podrobil zpravodajské pokrytí intifády nejvýznamnějšími izraelskými deníky (Yediot Achronot, Ma'ariv a Haaretz) několika různým metodám analýzy (včetně analýzy diskurzu) a potvrdil, že i k vládě kritický tisk reprezentoval konflikt

⁴⁰ Viz výčet v Seznamu literatury v závěru této práce.

⁴¹ SEGEV, Elad a Regula MIESCH. A Systematic Procedure for Detecting News Biases: The Case of Israel in European News Sites.

⁴² Jednalo se o The New York Times, Washington Post a Detroit Free Press.

⁴³ TERRY, Janice a Gordon MENDENHALL. 1973 US Press Coverage on the Middle East.

⁴⁴ SEGEV, Elad a Regula MIESCH. A Systematic Procedure for Detecting News Biases.

⁴⁵ Haaretz se řadí k nejlivnějším a nejpobárnějším izraelským médiím a je obecně známý obhajobou menšin a kritikou silové „jestřábí“ politiky vůči Palestincům. Publikují v něm i čelní kritici izraelského establishmentu jako jsou Uri Avnery nebo Gideon Levy.

⁴⁶ KORN, Alina. Reporting Palestinian casualties in the Israeli press.

způsobem, který legitimizoval pozice a akce Izraele a delegitimizoval pozice a akce Palestinců.⁴⁷

Dor si všimnul, že všechny tři přední deníky přejímají a pomáhají utužovat mýtus, který původně vznikl v izraelském politickém diskurzu: Totiž že Izrael již v minulosti udělal vše proto, aby uzavřel mír s Palestinci a dovolil vznik samostatného palestinského státu, jenže Palestinci štědré nabídky nepřijali a na pokus o smír odpověděli jen dalším násilím. Podle tohoto mýtu tedy za přetrvávání konfliktu nesou vinu převážně Palestinci, kteří - alespoň prozatím - na dojednání míru jednoduše nejsou dostatečně zralí. Násilné projevy ze strany Palestinců jsou pak vnímány jako vypočítavé provokace, které mají přimět k reakci izraelskou armádu, která pak bude v očích mezinárodní veřejnosti neprávem očerňována jako agresivní a utlačovatelská.⁴⁸

Podle Dora vzniká ideologicky zatížený či jednostranný obsah zpravodajských periodik především nezáměrně skrze redakční a editorské rutiny. Zatímco reportéři dodávají redakcím rozsáhlé materiály, které disponují mnohostí perspektiv a komplexními sadami informací, editoři je zpracovávají nutně reduktivním a selektivním způsobem s cílem vytvořit čtenářsky přívětivý a zejména atraktivní text. Během tohoto procesu jsou však nevědomky ovlivňováni vlastními předsudky a postoji, které se otisknou do výsledné podoby redigovaných novin.⁴⁹

Jednu z mála větších studií zpravodajského pokrytí arabsko-izraelského konfliktu arabskými médií představuje práce *Al-Jazeera and Al-Arabiya framing of the Israel-Palestine conflict during war and calm periods: Different Channels or Three Sides of the Same Triangle?* Početný výzkumný tým se soustředil na komparační obsahovou analýzu zpravodajství dvou velkých panarabských televizí,⁵⁰ přičemž zvláštní pozornost byla věnována především užitým strategiím rámování mediovaných událostí. Z výsledků mimo jiné vyplynulo, že se obě stanice snaží vyhýbat emocionálně zabarveným termínům – ať už těm implikujícím sebeobranu nebo těm implikujícím agresí. Al-Jazeera je přesto užívá znatelně více nežli Al-Arabiya, a to hlavně v kontextu zpráv o násilí z izraelské strany. Obě televize

⁴⁷ DOR, Danny. *Intifada Hits the Headlines*.

⁴⁸ DOR, Danny. *Intifada Hits the Headlines*.

⁴⁹ DOR, Danny. *Intifada Hits the Headlines*.

⁵⁰ Al-Jazeera sídlí v Kataru a Al-Arabiya ve Spojených arabských emirátech (je ovšem v saúdskému vlastnictví), obě stanice však cílí na diváky ve všech arabsky mluvících zemích.

taktéž spojuje tendence dávat větší prostor Palestincům a rámovat je spíše jako oběti, zatímco o Izraelcích se hovoří převážně jako o agresorech.⁵¹

Prozatím málo prozkoumaný je způsob, jakým o arabsko-izraelském konfliktu informují evropská média. Evropský mediální prostor je přitom pro takovou analýzu velice zajímavým, neboť zatímco v amerických, izraelských a arabských médiích je určité ideologické zabarvení předem očekávatelné kvůli poměrně jednoznačným politickým postojům dotčených států, postoje evropských vlád i občanů k problematice Izraele a Palestiny jsou daleko komplikovanější a hůře čitelné. Podle některých názorů se evropské země ke sporům Židů a Arabů staví vyváženě, podle jiných straní Arabům a jsou zaujaté vůči Izraeli.⁵²

Velmi zajímavý je výzkum Leona Barkha, který se rozhodl propojit kritickou diskurzivní analýzu textů na webových portálech anglické a arabské BBC s analýzou redakční a editorské praxe zvoleného média prostřednictvím rozhovorů s jedenácti redaktory. Zaznamenal, že ačkoli vnitřní směrnice BBC nabádají své autory, aby se vyhýbaly pojmům, které jsou preferované jedním z aktérů konfliktu,⁵³ toto pravidlo nebylo ve zkoumaných textech dodržováno příliš důsledně. Dalším předepsaným ale nedodržovaným pravidlem je podle Barkha zasazování událostí do kontextu mezinárodního práva. Jen zřídka je například upozorňováno na ilegality židovských osad na Západním břehu či na skutečnost, že toto území je de facto i de iure pod izraelskou okupací. Chybí taktéž pečlivější zasazování aktuálních událostí do historických souvislostí. Výzkum tak ukazuje, že ačkoli redaktori jsou si vědomi ideologických implikací, které s sebou nese užívání určitých slov či větných konstrukcí a snaží se vyvarovat se zaujatosti, jejich texty nakonec přesto nejsou prosty (nevědomé) reprodukce mocenských nerovností.⁵⁴

Deprez a Raeymaeckers zpracovali jednu ze studií zkoumající neanglojazyčná evropská média. Kvantitativní metodou analyzovali 926 článků z vlámských periodik a za-

⁵¹ ELMASRY, M. H., A. E. SHAMY, P. MANNING, A. MILLS, P. J. AUTER, El Mustapha LAHLALI a Nouredine MILADI. Al-Jazeera and Al-Arabiya framing of the Israel-Palestine conflict during war and calm periods.

⁵² Viz citáty v úvodu této práce - ZBAVITELOVÁ, Gita. Tragický konec provokační plavby propalestinské flotily, ref. 1 a TUREČEK, Břetislav. In. TRACHTOVÁ, Zdeňka. Západní novináři jsou terč, někam by vůbec neměli jezdit, říká reportér, ref. 2.

⁵³ Například o bariéře oddělující Izrael od Západního břehu Jordánu Izraelci mluví jako o „bezpečnostním oplocení“ (security fence), zatímco pro Palestince jde o „apartheidní zed“ (apartheid wall). BBC obvykle užívá neutrální termíny jako „separační bariéra“ (separation barrier) nebo „bariéra na Západním břehu“ (West Bank barrier).

⁵⁴ BARKHO, Leon, David CORSON a Gregory J. KELLY. The BBC's Discursive Strategy and Practices vis-a-vis the Palestinian-Israeli Conflict.

znamenal v nich mimo jiné zcela minimální přítomnost kontextualizujících informací. Pokud jsou takové informace v článku přeci jen uvedeny, obvykle reflektují izraelskou perspektivu. Poukazováno je i na skutečnost, že palestinští aktéři a jejich činnosti bývají opatřováni negativními nálepkami (labels) jako jsou „terorista“, „vrah“, nebo „fundamentalista“. Studie ovšem nepotvrzuje hypotézu, že vlámská periodika konzistentně užívají terminologii preferovanou Izraelem – například o územích Pásma Gazy a Západního břehu Jordánu se mluví více jako o „okupovaných“ než o „sporných“. Studie dochází k závěru, že ačkoli v reprezentaci arabských a izraelských aktérů a jejich činností jsou zjevné diskrepance, nelze kategoricky tvrdit, že by zkoumané texty přímo stranily Izraelcům či Arabům. Mediální pokrytí arabsko-izraelského konfliktu ve vlámském tisku tak nakonec hodnotí jako v podstatě vyvážené.⁵⁵

Zatím nejrozsáhlejší výzkum evropského tisku zpracovali Segev a Meisch. Do svého vzorku zahrnuli články ze čtrnácti periodik z pěti různých zemí – Velké Británie, Německa, Itálie, Francie a Švýcarska. Jako výzkumnou metodu zvolili analýzu sentimentu (sentiment mining), tedy specifický druh obsahové analýzy, při němž se určuje frekvence užití emočně zabarvených slov. Zjistili, že ve všech zkoumaných novinách jsou izraelští aktéři spojováni do podobné míry s pozitivně i negativně konotovanými výrazy, zatímco u izraelských akcí negativní výrazy významně převažují. V případě palestinské strany je situace opačná – palestinští aktéři jsou reprezentováni převážně prostřednictvím negativně konotovaných výrazů, zatímco reprezentace jejich akcí je co do emočního ladění vesměs vyvážená. Autoři ovšem studii uzavírají tvrzením, že v evropských médiích objevili podjatost vůči Izraeli.⁵⁶

Jak je z předchozího textu zřejmé, dosud byla reprezentace arabsko-izraelského konfliktu v médiích zkoumána především metodou kvantitativní obsahové analýzy, zatímco kvalitativní metody zaměřené na analýzu diskurzu byly s výjimkou Barkhovy studie užity pouze jako doplňkové. Hlavní předností obsahové analýzy byla v těchto případech možnost zpracovat velké množství textů (platí zejména pro studii Janice Terry), v jiných aspektech bádání už ovšem zvolená metoda přináší některé nevýhody. Kvantitativní zkoumání textů totiž představuje příliš tvrdé a příliš hrubé síto na to, aby bylo schopné podchytit všechny možnosti, které nám dává jazyk při reprezentaci sociální reality. K důkladnému

⁵⁵ DEPPEZ, A. a K. RAEYMAECKERS. Bottlenecks in the coverage of the Israeli-Palestinian conflict.

⁵⁶ SEGEV, Elad a Regula MEISCH. A Systematic Procedure for Detecting News Biases.

prozkoumání mediální reprezentace je třeba zanalyzovat daleko více fenoménů, než je jen četnost výskytu určitých slov. Obsahová analýza se navíc ze své podstaty zaměřuje čistě na text a nebere v úvahu jeho přesah do sociální roviny.

Segev a Meisch se ve své studii zastávají kvantitativní analýzy jakožto objektivní a v pravém smyslu vědecké metody, která na rozdíl od kvalitativních analýz diskurzu není zatížená předsudky a ideologickými pozicemi výzkumníků.⁵⁷ Jenže i jejich vlastní metodika má v tomto ohledu slabiny. Právě proto, že komplexní fenomén mediální reprezentace a její ideologické zaujatosti hodnotí jen na základě několika málo charakteristik zkoumaných textů. Četnost výskytu emocionálně zabarvených slov má jen omezenou výpovědní hodnotu, nejsme-li seznámeni s jejich rétorickou funkcí v rámci celého textu a se sociálně-politickým kontextem. Tak například slova jako „okupace“ nebo „terorismus“ mají sama o sobě negativní konotace, nicméně ve světle mezinárodního práva izraelská kontrola nad Západním břehem Jordánu skutečně je okupací a činnost Hamásu zase odpovídá všem běžně užívaným definicím terorismu. Použití těchto termínů, které jsou jakožto izolované jednotky negativně konotované, tak může být v širším kontextu výrazem neutrálního postoje, zatímco užití alternativních, hodnotově bezpříznakových slov může mít eufemistickou funkci.

⁵⁷ SEGEV, Elad a Regula MEISCH. A Systematic Procedure for Detecting News Biases.

3 KRITICKÁ DISKURZIVNÍ ANALÝZA JAKO TEORETICKÉ A METODICKÉ VÝCHODISKO

Jak již bylo poznamenáno v úvodu, tato práce přistupuje ke zkoumání mediální reprezentace arabsko-izraelského konfliktu z hlediska kritické diskurzivní analýzy (critical discourse analysis, CDA). Ta se nezabývá pouze jednotlivými texty, ale diskurzem v širším sociálním kontextu, čímž přispívá k porozumění množství fenoménů, které - jak bylo řečeno v předchozí kapitole - není možné podchytit kvantitativními analýzami.

CDA ovšem nelze považovat přímo za výzkumnou metodu. Jde spíše o určité zastřešující paradigma, pod nímž se skrývá množství teoretických a metodických postupů sdílejících určité společné rysy a především cíle.⁵⁸

Za základní východisko, které je všem přístupům v rámci CDA společné, můžeme označit předpoklad dialektického vztahu mezi sociálním prostředím a diskurzem. To znamená, že společensko-kulturní realita se podílí na utváření diskurzu a zároveň je jím sama formována. Norman Fairclough, o jehož teorie se tato práce opírám především, definuje kritickou diskurzivní analýzu jako systematické zkoumání kauzálních a determinačních vztahů mezi diskurzivními praktikami, událostmi a texty na straně jedné a širšími socio-kulturními strukturami, procesy a vztahy na straně druhé. Cílem je přitom odhalení způsobu, jakým diskurzivní praktiky vznikají a jak jsou ideologicky ovlivněné mocí a mocenskými vztahy. Samotnou nejasnost či zamlženost vztahů mezi diskurzem a společností považuje Fairclough za jeden z faktorů, který přispívá k udržení určitého rozvržení moci.⁵⁹

Právě ve snaze odhalovat v diskurzu skrytá působení ideologie a legitimizaci mocenských nerovností (a poté tyto nerovnosti napravovat) spočívá ona kritičnost této formy diskurzivní analýzy. Přívlastek „kritická“ lze ostatně vnímat také jako určitou formu odkazu na kritickou teorii Frankfurtské školy, k níž se CDA hlásí místy explicitně a místy alespoň prostřednictvím sdílených představ o fungování společnosti.

Teoretici kritické diskurzivní analýzy jsou často otevřeně empatičtí vůči znevýhodňovaným sociálním skupinám a kriticky rozebírají způsob, jak s jazykem zacházejí držitelé

⁵⁸ PROKOPOVÁ, Kateřina, Zuzana ORSÁGOVÁ a Petra MARTINKOVÁ. *Metodologie výzkumu v oblasti kritické analýzy diskurzu*, s. 5-9.

⁵⁹ FAIRCLOUGH, Norman. *Critical Discourse Analysis*, s. 132 - 133.

moci, neboť právě oni užívají jazyk jako mocenský nástroj, jsou zodpovědní za existenci nerovnosti a v neposlední řadě mají možnost současné podmínky měnit.⁶⁰

Svůj emancipační účel může kritická diskurzivní analýza – stejně jako kritická lingvistika, z níž vychází – plnit zejména prostřednictvím vzdělávání čtenářů. Na ty totiž není nahlíženo jako na pasivní příjemce významů pevně zakotvených v textech, ale jako na aktivní aktéry, kteří významy v textech rekonstruují s ohledem na diskurzivní výbavu,⁶¹ již disponují už v okamžiku samotného vstupu do procesu interpretace.⁶²

Podle Van Dijka je jedním z aspektů kritičnosti CDA i její explicitní doznání, že sám výzkumník, jeho vědecká činnost a vědecký diskurz jsou součástí zkoumaných fenoménů. Tato skutečnost by podle něj měla být taktéž kriticky reflektována namísto toho, aby docházelo k jejímu ignorování či popírání.⁶³

3.1 Výchozí teoretické koncepty

V této kapitole budou představeny základní teoretické pojmy a koncepty, s nimiž pracuje jak kritická diskurzivní analýza, tak přímo tato práce. Nejde ovšem o vyčerpávající přehled veškerých teoretických kořenů CDA (kam spadá mimo jiné kritická teorie, systematická funkční lingvistika, pragmatika atd.) ani o pokus definovat nejčastější pojmy, s nimiž pracuje (mimo jiné text, intertextualita, moc). Cílem je představit jednak základní východiska konstruktivistické teorie reprezentace reality, z níž analytici CDA vycházejí, a jednak přiblížit jejich pojetí zásadních, nicméně mnohovýznamových, sémanticky fluidních a často až nadužívaných pojmů diskurz a ideologie. Ty tak budou představeny prostřednictvím teoretiků a konceptualizací, které jsou pro kritickou diskurzivní analýzu relevantní.

3.1.1 Sociální a mediální konstrukce reality

Ačkoli to v nich obvykle nebývá příliš zdůrazňováno, všechny práce v rámci kritické diskurzivní analýzy vycházejí z konceptu sociálně konstruované reality, který v 60. letech 20. století rozpracovali sociologové Peter Berger a Thomas Luckmann.

⁶⁰ WODAK, Ruth. What CDA is about, s. 9- 13.

⁶¹ Fairclough této „diskurzivní výbavě“ na straně každého producenta i konzumenta textu říká “member’s resources“ (MR).

⁶² FOWLER, Roger. On critical linguistics, 6- 7.

⁶³ VAN DIJK, Teun. Critical Discourse Analysis, s. 352 – 353.

Ti ve své knize *Sociální konstrukce reality – pojednání o sociologii vědění* tvrdí, že ačkoli lidé obvykle intuitivně považují společenskou realitu za objektivní danost, ta je ve skutečnosti podmíněná a vytvářena lidským jednáním a interakcemi probíhajícími v rámci společnosti. Z toho vyplývá, že různí jedinci i různé sociální skupiny mohou mít různé reality, které považuje za jediné možné. Není podstatné, zda je jejich pojetí reality věcně správné (zda je možné jej opřít o vědeckou evidenci), ale právě to, zda je jimi samými považováno za dané. Prostřednictvím běžné interakce jedinců, obvykle zprostředkované řečí a jazykem, se tak každodenně odehrávají střety celé řady realit.⁶⁴

V Bergerově a Luckmannově teorii jsou tedy lidé spoluvůrci vlastního sociálního světa, jenž se jim však zároveň jeví jako nezávislý na jejich vlastní existenci a jako takový z vnějšku částečně determinuje jejich jednání i myšlení. Dialektické vztahy mezi člověkem a jeho sociálním světem jsou určované trojicí vzájemně provázaných procesů externalizace, internalizace a objektivizace. Externalizace značí projevení jedince navenek do jeho sociálního okolí. Tak vzniká člověkem stvořený řád, jenž se poté objektivizuje a ve chvíli, kdy je jeho sociální původ „zapomenut“, jej pak další lidé přijímají za svůj v procesu internalizace. V sociální konstrukci reality hraje klíčovou roli jazyk, neboť představuje znakový systém strukturující vědění a stejně tak prostředek sloužící k jeho šíření a sdílení.⁶⁵

Pro tuto práci je podstatné, že konstruktivistickou teorii lze použít i k vysvětlení mechanismu, jakým realitu vnějšího světa mohou reprezentovat média.

Winfried Schulz⁶⁶ staví konstruktivistické pojetí médií do protikladu k pojetí reflexivnímu. To chápe média jako pomyslné zrcadlo, které by mělo pokud možno co nejvěrněji odrážet vnější realitu vydávanou za objektivně existující. Tato představa mimochodem zahrnuje implicitní předpoklad, že média představují ve společnosti jaksi cizorodý a nepříteližádoucí prvek, který má možnost s ní manipulovat, zatajovat jí „skutečnou“ realitu a tak jí škodit. Zastánci reflexivního přístupu obvykle média pro jejich vnímanou „neobjektivitu“ podrobují silné kritice, jaká v některých případech implikuje podezření, že v pozadí „závadného“ informování stojí nějaké spiknutí.

⁶⁴ BERGER, Peter L a Thomas LUCKMANN. *Sociální konstrukce reality*.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ SCHULZ, Winfried. Masová média a realita.

Tímto způsobem mimo jiné o vztahu médií a reality (intuitivně a bez nějakého povědomí o mediálních teoriích) obvykle uvažují i laičtí stěžovatelé na „nevyváženou“ mediální reprezentaci arabsko-izraelského konfliktu, kteří jsou zmiňováni v úvodu práce.

Konstruktivistická teorie mediální reprezentace naproti tomu pojímá média jako nedílnou a aktivní součást společnosti, která realitu nikoli odráží, ale spoluvytváří zviditelňováním a interpretováním určitých sociálních událostí. Kritika neobjektivit ztrácí v tomto paradigmatu relevanci, neboť to považuje veškerou realitu za zprostředkovnou, z čehož vyplývá, že věrnost konkrétní mediální reprezentace nelze nijak hodnotit. Srovnáme-li pak například zpravodajské články o konfliktu v Gaze se statistikami lidskoprávních organizací, nesrovnáváme mediální reprezentaci a skutečnost, ale dva odlišné konstrukty.⁶⁷

Uvnitř konstruktivistického paradigmatu lze ještě rozlišovat mezi umírněným a radikálním přístupem. Zatímco umírněný přístup, spojovaný hlavně s empirickými výzkumy, zavrhuje především představu, že vnější realitu je možné věrně poznat a zachytit, radikální konstruktivismus rovnou popírá, že vnější realita nezávislá na epistemologických procesech vůbec existuje.⁶⁸

Kritická diskurzivní analýza přitom vychází z konstruktivismu v jeho umírněné podobě. Fairclough⁶⁹ přímo odmítá takové konstruktivistické teorie, které se příliš soustředí na jazyk a podceňují míru, do jaké je zpětně ovlivňován konstruovaným, avšak objektivizovaným sociálním kontextem.

3.1.2 Diskurz

Diskurz je bez debat vůbec tím nejdůležitějším pojmem v inventáři kritické diskurzivní analýzy, neboť právě on je předmětem zkoumání. Pokus o jeho definici ovšem vůbec není jednoduchým úkolem, neboť v posledních dekáдах je tento termín v akademických kruzích užívaný v poněkud nestřídmé míře a souběžně existuje velké množství jeho různých konceptualizací.

Pojem se v sociálních a humanitních vědách zabydlel v 60. letech 20. století zejména díky pracím francouzského filozofa Michela Foucaulta, který diskurz pojímal jako množinu povědí, pomocí nichž je možné mluvit a také přemýšlet o partikulárním tématu v partikulární době. V centru jeho zájmu ležely možnosti (a limity) poznání sociální reality

⁶⁷ Tamtéž.

⁶⁸ REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*, s. 109 – 110.

⁶⁹ FAIRCLOUGH, Norman. *Analysing Discourse*, s. 8 – 9.

a produkce vědění. Z pohledu CDA je obzvláště důležité, že také upozornil provázanost mezi diskurzem a mocí a zproblematizoval roli jazyka v přístupu k vědění a jeho šíření. Jazyk totiž podle Foucaulta není jen hodnotově neutrálním nástrojem sloužícím pro komunikaci, ale základním reprezentačním systémem, který veškeré vědění strukturuje ještě v myslích jedinců.⁷⁰

V současné době je možné rozdělit přístupy k diskurzu do dvou hlavních větví. V první větvi je definice diskurzu omezována či zužována pro potřeby konkrétního oboru. Nejběžnější je přitom lingvistické pojmání diskurzu jakožto jazykové výpovědi, respektive jazykového útvaru, který je delší než jedna věta. Často se také jako diskurz označuje uskupení jazykových prostředků, které je sdíleno a užíváno v rámci specifické sociální skupiny (např. lékařský diskurz). Druhý, širší přístup naopak vychází Foucaulta a bere v potaz i sociální okolí textů, které je s nimi v dialektickém vztahu – podílí se na jejich utváření a zároveň je jimi spoluutvářeno.⁷¹

Kritická diskurzivní analýza je podle Lapčíka⁷² charakteristická tím, že diskurz pojímá ve značně rozvolněné významové podobě a namísto toho, aby usilovala o jeho pevné definiční zakotvení, s ním pracuje podle konkrétních analytických potřeb.

Teun Van Dijk, který se zabývá kritickou analýzou diskurzů ze sociokognitivního hlediska, chápe diskurz jako formu psané nebo mluvené verbální interakce. Zdůrazňuje, že se vyhýbá takovým pojetím, kdy pojem diskurz splývá nebo se částečně překrývá s pojmy jako je ideologie, filosofie nebo sociální systém.⁷³

V konceptualizaci Normana Fairclougha, o jehož teorie se z velké části opírá metodika této práce, nabývá diskurz tří dimenzí. Ty zahrnují samotný text, diskurzivní praxi (zde patří procesy produkce textu a jeho následné interpretace čtenáři) a sociální praxi (sociální podmínky produkce a interpretace). Spojení mezi textem a sociální praxí není přímé, ale je zprostředkováváno právě diskurzivní praxí. Ačkoli se Fairclough jakožto lingvista zabývá primárně psanými texty, do svého chápání diskurzu zahrnuje i vizuální a mluvený (audiální) jazyk.⁷⁴

⁷⁰ FOUCAULT, Michel. *Archeologie vědění*.

⁷¹ BOČÁK, Michal. Diskurz.

⁷² LAPČÍK, Marek. Diskurz jako téma diskursu.

⁷³ VAN DIJK, Teun. *Discourse and Racism*.

⁷⁴ FAIRCLOUGH, Norman. *Language and Power*, s. 22-28.

3.1.3 Ideologie

Ani ideologie není pojmem, který by měl nějakou unifikovanou, všemi sdílenou definici. Jeho původ lze vystopovat v intelektuálním prostředí francouzského osvícenství, kde nejprve označoval (hodnotově neutrální) proces tvorby a fungování idejí ve společnosti a po pozdějším prodělání významového posunu pak soubor idejí, které mají poskytovat pravdivý obraz světa využitelný k realizaci sociální reformy.⁷⁵

Velký vliv na odborné i laické chápání ideologie měl Karl Marx, respektive Engelsova interpretace Marxe, podle níž je ideologie formou falešného vědomí. Tedy vykonstruovaného sociální vědomí, které vládnoucí třída vnucuje podřízeným vrstvám jako univerzální a všem prospěšné, ačkoli ve skutečnosti si s jeho pomocí zachovává své dominantní postavení a ochraňuje vlastní zájmy.⁷⁶

V marxistickém a neomarxistickém myšlení se poté v působení ideologie hledalo vysvětlení, proč se dosud neuskutečnila revoluce, při níž by utlačovaná dělnická třída svrhla nespravedlivý sociální řád.

Neomarxistický filosof Louis Althusser v 70. letech teorii ideologie rozpracoval jako systém udržování rozložení moci v rámci státu, který disponuje jedním represivním aparátem (ten zahrnuje vládu, policii, soudnictví apd.) a množstvím ideologických aparátů, mezi něž patří mimo jiné náboženské, politické, vzdělávací, či kulturní instituce. Jeho pojetí ideologie je tedy statické a částečně se opírající o přímý nátlak.⁷⁷

„Konkurenční“ (a starší) koncept hegemonie Antonia Gramsciho, o který se do značné míry opírá i Faircloughova koncepce CDA, naopak představuje dynamický systém budování souhlasu, který se vždy přizpůsobuje aktuálním podmínkám a k jeho udržování není potřeba žádná forma represe.⁷⁸

Van Dijk si všímá, že negativní chápání pojmu ideologie, jenž je v lecčem blízké tomu marxistickému, je velmi rozšířené i v laických kruzích. O ideologii je zvykem přemýšlet jako o uměle sestavené množině hodnot, postojů a imperativů, která se snaží popřít či překonat domněle existující přirozený řád věcí, jaké hodnotově bezpříznakové „opravdové vědění.“ Za ideologie jsou tak obvykle považovány ty myšlenkové soustavy, které

⁷⁵ REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*, s. 82-84.

⁷⁶ Tamtéž, s. 305-306. Srov. VAN DIJK, Teun. *Ideology and Discourse*.

⁷⁷ ALTHUSSER, Louis. *Ideology and Ideological State Apparatuses*.

⁷⁸ GRAMSCI, Antonio, Quintin HOARE a Geoffrey NOWELL-SMITH. *Selections from the prison notebooks of Antonio Gramsci*, s. 134-147.

mají vlastní pojmenování, kanonická díla formulující jejich základy a jsou ve společnosti negativně vnímané.⁷⁹ Typicky jde o nacismus či komunismus, v kontextu izraelsko-arabského konfliktu můžeme zmínit třeba sionismus nebo islamismus.

Van Dijk sám se ovšem hlásí k přístupu, který za ideologii považuje každý myšlenkový systém sdílený uvnitř nějaké sociální skupiny. Každá skupina má vlastní ideologii, skrze niž se vymezuje proti jiným skupinám a která poskytuje základnu pro její sociální praktiky. Jelikož velké celky - jako jsou národy – jsou ze sociálního hlediska vnitřně heterogenní, o ideologiích celých států či národů má smysl mluvit pouze ve chvíli, kdy se vůči sobě vymezují. Například právě ve válečném konfliktu.⁸⁰

Van Dijk rovněž upozorňuje na dialektické propojení mezi ideologií a diskurzem. Velká část každého diskurzu sestává z ideologicky motivovaných názorů. Na druhé straně je diskurz prostředkem, skrze nějž se ideologie šíří mezi další členy sociální skupiny. Pro některé diskurzivní žánry (politické proslovy, výuka náboženství) je dokonce šíření ideologií jednou z jejich hlavních funkcí.⁸¹

Fairclough se taktéž hlásí k pojetí ideologie jako myšlenkového podhoubí sociálních praktik, které je obousměrně provázáno s diskurzem. Stejně jako Gramsci, z něhož částečně vychází, však vidí v ideologii funkci udržování moci, respektive legitimizaci asymetrických mocenských vztahů. Aby mohla být tato funkce realizována, musí působení ideologie v diskurzu zůstat skryto, což se děje pomocí procesu naturalizace, během nějž si sociální aktéři osvojují ideologicky podmíněné významy a přetváří je v „common sense“. Toto slovní spojení lze do češtiny přeložit jako „zdravý rozum“, v tomto překladu se ovšem ztrácí důležitý význam slova „common“, které znamená jednak „běžný“ a jednak „společný“. „Common sense“ je tedy společensky sdílené a zdánlivě přirozené uvažování, u nějž „zapomínáme“ na jeho ideologickou podmíněnost. Její zpětné odhalení je pak jedním z hlavních cílů kritické diskurzivní analýzy.⁸²

⁷⁹ VAN DIJK, Teun. Ideology and Discourse.

⁸⁰ Tamtéž.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² FAIRCLOUGH, Norman. *Language and Power*, s. 101-127.

3.2 Teoretické a analytické přístupy ke kritické diskurzivní analýze

Ačkoli je CDA, co se týče teorií a metodických přístupů, značně heterogenní, v současnosti v ní můžeme identifikovat tři hlavní větve. Dvě z nich, socio-kognitivní přístup a společensko-kulturní přístup, zastupují právě práce již zmiňovaných akademiků Teuna Van Dijka a Normana Fairclougha. Tou třetí větví je pak diskurzivně-historický přístup, jehož hlavní představitelkou je Ruth Wodaková.

Van Dijkův socio-kognitivní přístup vidí jako prostředníka mezi diskurzem a společností kognici, tedy vědomí a soubor mentálních modelů, které člověk získal skrze vnímání a usuzování. Kognice se přitom skládá jak z osobní složky (osobní vzpomínky, názory), tak ze sociální složky, která je sdílená celou sociální skupinou či kulturou. Právě tyto mentální modely, namísto vnější společenské struktury, podle Van Dijka utvářejí kontext diskurzu a představují prostředek přemostující makro a mikro úroveň zkoumání.⁸³

Hlavním zájmem Van Dijkova zkoumání jsou především prvky nového rasismu v médiích.⁸⁴

Diskurzivně-historický přístup Wodakové se zaměřuje na proměnu diskurzu v historické perspektivě, což činí prostřednictvím analýz poměrně rozsáhlých souborů textů spadajících do různých diskurzivních žánrů (politické projevy, právní dokumenty apd.), jejich společenského kontextu a intertextuálních (resp. interdiskurzivních) vztahů mezi nimi.⁸⁵

Nejvýznačnějším rysem tohoto přístupu je zásada triangulace metod spočívající v užití transdisciplinárního souboru metod, který zajistí, že vybraný fenomén nebude zkoumán pouze z hlediska jazykového, ale taktéž např. historického, politologického, sociologického, psychologického atd. Usilováno je taktéž o co nejširší a nejpestřejší výběr zdrojů - jak těch určených k empirickému zkoumání, tak těch sloužících jako zdroje kontextuálních informací.⁸⁶

Pokud by práce disponovala větším rozsahem a ambicemi (co se širě zpracovaných dat a závěrů týče) a chtěla by například analyzovat český diskurz o arabsko-izraelském konfliktu od (znovu)navázání diplomatických vztahů ČR s Izraelem do současnosti, dis-

⁸³ VAN DIJK, Teun. *Ideology and Discourse*.

⁸⁴ Viz např. VAN DIJK, Teun. *Racism And the Press*.

⁸⁵ REISIGL, Martin a Ruth WODAK. *Discourse and Discrimination*.

⁸⁶ Tamtéž, s. 35, 40.

kurzivně-historický přístup by byl ideální možností, jak tak učinit. Jelikož si však práce všimá reprezentace jedné vybrané události ve dvou konkrétních denících, byl k analýze zvolen přístup socio-kulturní, jenž je nutné specifikovat o něco podrobněji.

3.2.1 Socio-kulturní přístup Normana Fairclougha

Britský lingvista Norman Fairclough je jednou ze zakládajících osobností kritické diskurzivní analýzy. Zásadní význam má zejména jeho kniha *Language and Power*, v níž představuje lingvisticky ukotvenou metodu, jakou lze diskurz s ohledem jeho sociální kontext analyzovat. Knihu, která původně vyšla roku 1989, posléze v letech 2001 a 2014 rozšířil a aktualizoval. Mezitím také vydal řadu článků a několik monografií, které kritickou diskurzivní analýzu rozšiřovaly zejména z teoretického hlediska.

Právě propracovaná metodická stránka je jedním z hlavních důvodů, proč je zrovna Faircloughův přístup užít v této práci. Ve srovnání s již představenými přístupy Van Dijka a Wodakové se Faircloughova práce jeví jako výrazně návodnější a lépe uchopitelná při praktické analýze diskurzu. S tímto ostatně souhlasí i Richardson,⁸⁷ který Faircloughovo pojetí CDA přímo doporučuje pro analýzu novinových textů.

Faircloughem zastupovaná větev kritické diskurzivní analýzy je obvykle označovaná jako socio-kulturní, neboť akcentuje dialektické vztahy mezi diskurzivní a socio-kulturní praxí. Někdy se však mluví také o dialekticko-relačním přístupu.⁸⁸ Fairclough sám svou koncepci označuje za textově orientovanou. To znamená, že se soustředí na lingvistické vlastnosti diskurzu, což podle něj řada sociálních vědců nedělá.⁸⁹

V tomto směru se tato práce od Faircloughova přístupu do určité míry odklání, neboť detailní lingvistický rozbor neumožňuje ani její rozsah, ani odborné zázemí autora, které není lingvistické.

Postup při analýze diskurzu, který Fairclough navrhuje, vychází z jeho trojčlenného chápání diskurzu, jenž se skládá z textu, diskurzivní praxe a sociální praxe. Tomu odpovídají i tři fáze analýzy – deskriptivní, interpretativní a explanační. Ačkoli každá z fází

⁸⁷ RICHARDSON, John E. *Analysing Newspapers*.

⁸⁸ PROKOPOVÁ, Kateřina, Zuzana ORSÁGOVÁ a Petra MARTINKOVÁ. *Metodologie výzkumu v oblasti kritické analýzy diskurzu*, s. 42.

⁸⁹ FAIRCLOUGH, Norman. *Analysing Discourse*.

zkoumá rozdílné aspekty diskurzivní události a používá k tomu jiné nástroje, při samotné analýze je od sebe nelze oddělovat a probíhají vždy souběžně.⁹⁰

Deskriptivní fáze je analýzou textu, která zahrnuje jak analýzu lingvistickou, tak analýzu intertextuální. Ve způsobech rozboru jazykových jevů Fairclough vychází z Hallidayovy koncepce systemické funkční lingvistiky, která stejně jako CDA zohledňuje sociální kontext textů. Předmětem zájmu lingvistického rozboru je zejména užitá slovní zásoba, gramatické jevy a struktura textů. Všechny tyto složky textového sdělení mohou podle Fairclougha nabývat tří typů hodnot – zkušenostní, relační a expresivní. Zkušenostní hodnota se vztahuje ke způsobu, jakým tvůrce textu prožívá a reprezentuje realitu, relační hodnota je propojená se sociálními vztahy a expresivní hodnota odkazuje na subjekty a sociální identity.⁹¹

Intertextuální analýza, jejíž význam Faircloughovy práce akcentují a která spadá do deskriptivní fáze, se zaměřuje na užití způsoby odkazování na jiné texty. Intertextualita je v tomto případě chápána jako přítomnost části textu v jiném textu, což je potřeba odlišit od pojetí intertextuality jako fenoménu vznikajícího v prostoru mezi texty.⁹² Jiný text může být ve druhém zastoupen ve formě přímé, polopřímé a nepřímé citace, či shrnutím cizí výpovědi, o níž Fairclough hovoří jako o *narativní zprávě o mluvním aktu*.⁹³

Při analýze novinových článků je rozbor intertextuálních vztahů velmi užitečným nástrojem, neboť nám ukazuje, čí hlasy a jakým způsobem novináři nechávají zaznít a do jaké míry dodržují normativní zásady novinářské etiky, která má usilovat o vytváření prostoru pro názorovou pestrost a pluralitu.

Interpretační fáze spočívá v analýze sociálního prostředí za hranicemi textu a způsobu, jakým se k němu vztahují jazykové prostředky v textu užitě. Zatímco v deskriptivní fázi jsou tedy lingvistické vlastnosti pouze popisované, interpretační fáze se zajímá o jejich implikace v rámci sociálních struktur a mocenských vlivů.⁹⁴

⁹⁰ FAIRCLOUGH, Norman. *Language and Power*.

⁹¹ FAIRCLOUGH, Norman. *Language and Power*.

⁹² Tímto způsobem hovoří o intertextualitě např. John Fiske. Viz. FISKE, John. *Television Culture*.

⁹³ FAIRCLOUGH, Norman. *Analysing Discourse*.

⁹⁴ FAIRCLOUGH, Norman. *Language and Power*.

Analýzu završuje explanační fáze, která usiluje o identifikaci sociálních fenoménů, které determinují diskurz a naopak způsob, jakým diskurz přispívá k tvarování sociálních vztahů, které může buď upevňovat nebo transformovat.⁹⁵

3.2.2 Strategie reprezentace sociálních aktérů podle Theo Van Leeuwena

Analýza reprezentace sociálních aktérů v této práci vychází z klasifikace základních reprezentačních strategií, kterou vypracoval Theo Van Leeuwen.⁹⁶ Je však také doplněna o některé další kategorie, které navrhuji Wodaková a Reissigl.⁹⁷

V práci se držíme Van Leeuwenova pojmosloví, v němž je jako sociální aktér nazýván participant sociální praxe.

Van Leeuwen prvotně rozlišuje, zda je sociální aktér do diskurzivní události zahrnut nebo nikoliv. Pokud zahrnut není, jeho vyloučení může být realizováno buď prostřednictvím strategie zamlčení (suppression), kdy je aktér vyloučen i se svým jednáním a v diskurzu po něm nejsou žádné stopy, nebo prostřednictvím strategie upozadnění (backgrounding), kdy sice sociální aktér není zmíněn explicitně, ale jeho totožnost je možné (s různou mírou jistoty) rekonstruovat na základě jiných indicií v textu. Van Leeuwen také rozlišuje generická a specifická pojmenování (první označují skupiny, druhé jedince), individualizaci a asimilaci (pojmenování dle jednotlivců nebo podle skupin), či reprezentaci personální a impersonální. Celý přehled užitých kategorií je k nalezení v Příloze 1.

Kategorie užívané Van Leeuwen jsme ještě rozšířili o několik podrobnějších kategorií převzatých od Wodakové a Reissigla, protože je považujeme za užitečné vzhledem k povaze textů, které analyzujeme. Tyto kategorie rozlišují například pojmenování podle příslušnosti ke kultuře či politická pojmenování. Jejich seznam je uvedený v Příloze 2.

3.3 Problematické aspekty a nevýhody kritické analýzy diskurzu

Kritická diskurzivní analýza bývá nejčastěji kritizována pro svou neobjektivitu, resp. pro skutečnost, že sám výzkumník je součástí diskurzivní a sociální praxe, kterou zkoumá, a jeho interpretace jsou tak ideologicky zatížené.

⁹⁵ FAIRCLOUGH, Norman. *Language and Power*.

⁹⁶ VAN LEEUWEN, Theo. *Discourse and Practice*, s. 23-54.

⁹⁷ REISSIGL, Martin a Ruth WODAK. *Discourse and Discrimination*, s. 48-52.

V předchozích podkapitolách již byly uvedeny dvě možnosti, jak se k tomuto problému postavit. Van Dijk se domnívá, že výzkumník sociolingvistických fenoménů nikdy nemůže stát mimo jejich působení a jeho pozice tedy by měla být taktéž předmětem kritické akademické reflexe. Podle Wodakové lze riziko, že výsledná analýza subjektivní a tedy vědecky nehodnotná, minimalizovat triangulací metod. K problematice objektivity je třeba doplnit, že dnešní sociální a humanitní vědy většinou již považují dosažení objektivitu ve smyslu podchycení reality v podobě, která není závislá na způsobech jejího poznávání, za nemožné a raději hovoří o intersubjektivitě, tedy o sdílení poznatků a závěrů ve vědecké komunitě.⁹⁸

Problematičnost role výzkumníka v kritické diskurzivní analýze ovšem zvyšuje i její otevřeně deklarovaná kritičnost ve smyslu sociální angažovanosti. Ta je totiž neodmyslitelně spjatá s normativními soudy. Lze také namítnout, že sama CDA je specifickým diskurzem, v němž se výzkumník staví do privilegované pozice toho, kdo odhaluje vztahy, jež ostatním zůstávají skryté. Analytik bez dostatečné sebereflexe se tak paradoxně sám může přispívat k formování diskurzu, jenž asymetrické vztahy utužuje či podněcuje jejich vznik – tentokrát mezi laiky a komunitou analytiků, která si přisvojuje exkluzivní přístup k pravdě.

Richardson označuje za největší slabinu CDA dosud nedostatečně rozpracované teoreticko-analytické uchopení diskurzivních praktik, které ve Faircloughově modelu tvoří pojítko mezi texty a sociálními praktikami. Zejména novinářský diskurz je přitom výrazně ovlivňovaný celou řadou profesních i žánrových konvencí, norem a editorských praktik. Ještě problematičtější je pak rekonstrukce způsobu, jakým je text dekodován jeho čtenáři, kteří disponují různými znalostmi a ideologiemi, v jejichž světle pak texty interpretují. Richardson upozorňuje, že čtenářskou interpretaci přitom významně ovlivňuje například i náhled na osobu autora (například konzervavec se bude kritičtější stavět k textu, o jehož autorovi ví, že se hlásí ke komunismu).⁹⁹

Zpracování kvalitní a důsledné analýzy (zvláště v jejím diskurzivně-historickém pojetí) je taktéž velice pracné a klade vysoké nároky na výzkumníka, který by měl disponovat nejen teoretickou citlivostí v oblasti lingvistiky a sociologie, ale v závislosti na zkoumaném tématu a konkrétních metodických postupech by se též měl orientovat i v radě

⁹⁸ FAY, Brian. *Současná filosofie sociálních věd*.

⁹⁹ RICHARDSON, John E. *Analysing Newspapers*.

jiných sociálních věd (historiografie, politologie, etnografie apd.). Tuto nevýhodu lze do určité míry kompenzovat rozdělením práce na analýze mezi několik výzkumníků s odlišnou odbornou profilací.

Problémem je také nemožnost podchytit složité sociolingvistické fenomény v celé jejich komplexnosti. Ačkoli je v tomto ohledu kritická diskurzivní analýza výrazně citlivější nežli kvantitativní metody, Fairclough i tak podotýká, že výsledné poznání je limitováno otázkami, které si výzkumník klade, přičemž ignoruje řadu jiných potencionálních otázek.¹⁰⁰

¹⁰⁰ FAIRCLOUGH, Norman. *Language and Power*.

4 DESIGN VÝZKUMU

Výzkum je metodicky postavený na kritické diskurzivní analýze v socio-kulturním pojetí Normana Fairclougha, která byla představena v předchozí kapitole. Jeho cílem je odhalení diskurzivních strategií, jež při reprezentaci Operace Pilíř obrany užívaly dva významné české seriózní deníky s odlišnou profilací v rámci pravolevého politického spektra.

Zjištěné výsledky mohou vnést empirickou evidenci do dosud téměř výhradně laických debat o postoji tuzemských médií k arabsko-izraelskému konfliktu a mohou být srovnávány s výsledky studií provedených v jiných evropských zemích. Z dosud provedených výzkumů vyplývá, že v médiích se obvykle do značné míry odráží ideologický postoj politické reprezentace konkrétních zemí. Vzhledem ke kladnému vztahu České republiky k Izraeli lze tedy očekávat, že zkoumaný diskurz se bude snažit legitimizovat spíše izraelské aktéry a jejich činnost.

Operace Pilíř obrany byla z množství jiných významných událostí arabsko-izraelského konfliktu¹⁰¹ vybrána zejména z toho důvodu, že v době, kdy tato práce začala vznikat, představovala nejaktuálnější ozbrojený střet mezi Izraelem a Palestinci.¹⁰² Událost je pro analýzu vhodná také díky krátké délce trvání, která koresponduje s relativně malým množstvím mediálních textů, které jí byly věnovány. Kritická diskurzivní analýza počítá spíše s menšími vzorky zkoumaných textů a velké množství mediálních výstupů by navíc nebylo možné uspokojivě zpracovat v rozsahu diplomové práce.

4.1 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka (HVO) je tedy formulována takto:

Jakým způsobem vybrané deníky konstruovaly mediální obraz operace Pilíř obrany?

Vedlejší výzkumné otázky (VVO) jsou zformulované jednak podle obecných otázek, které by si měl podle Fairclougha výzkumník klást při zpracovávání interpretační fáze

¹⁰¹ Připomeňme si například vojenský zásah proti flotily pro-palestinských aktivistů v roce 2010 či výměnu zajatého izraelského vojáka Gilada Šalita za množství Palestinců vězněných v Izraeli, k níž došlo roku 2011.

¹⁰² Mezitím během července a srpna roku 2014 došlo na Blízkém východě k sérii událostí, které vyústily k zahájení vojenské operace Ochranné ostří. Ta byla délkou trvání, počtem nasazených jednotek i množstvím obětí výrazně mohutnější nežli právě Pilíř obrany.

analýzy,¹⁰³ jednak vycházejí z potřeby srovnat diskurzivní strategie jak mezi novinářskými a diskurzivními žánry, tak mezi zkoumanými deníky. Zní takto:

- **VVO1: Jakým způsobem je konstruován obraz Operace Pilíř obrany jakožto události?**

Otázka směřuje k odhalení způsobů, jakými je operace interpretována (např. zda jako akt obrany či agrese) a jakými je legitimizována či delegitimizována.

- **VO2: Jakým způsobem jsou konstruovány obrazy aktérů Operace Pilíř obrany?**

Otázka směřuje k poznání, jaké motivace jsou přisuzovány jednotlivým aktérům, zda se text ztotožňuje s nějakou ze zúčastněných stran, zda dochází ke konstrukci dichotomie „my vs. oni“, zda jsou uplatňovány principy Van Dijkova ideologického čtverce.

- **VO3: Jakým způsobem jsou konstruovány vztahy mezi jednotlivými aktéry?**

Tato otázka usiluje o poznání způsobu, jakým je konflikt rámován (je politický, náboženský či civilizační?) a jsou-li palestínští a izraelští aktéři reprezentováni jako sobě blízcí nebo naopak stojící vůči sobě v opozici.

- **VO4: Jak se od sebe odlišují diskurzivní strategie publicistických a zpravodajských textů v rámci každého z deníků?**

Zpravodajské a publicistické texty představují dva odlišné diskurzivní žánry, přičemž od publicistických článků (komentářů) lze očekávat větší emoční zabarvenost a více hodnotící stanoviska.

- **VO5: Jak se od sebe odlišují diskurzivní strategie jednotlivých deníků?**

Oba zkoumané deníky mají odlišnou ideologickou profilaci, což by se mělo projevat i v rozdílnosti užitých diskurzivních strategií. Pokud budeme vycházet z dosavadních výzkumů zahraničních periodik, lze od Práva, které se pozicuje spíše le-

¹⁰³ FAIRCLOUGH, Norman. *Language and Power*, s. 147 – 148.

vicově, očekávat kritičtější postoj k Izraeli a vstřícnější postoj k Palestincům, než v pravicově orientované MF Dnes.

4.2 Výzkumný vzorek

Jako zdroj zkoumaných textů byly vybrány deníky MF Dnes a Právo, a to z toho důvodu, že každý z nich představuje nejprodávanější české nebulvární periodikum zastupující středo-pravicovou (v případě MF Dnes) a středo-levicovou (v případě Práva) perspektivu.

Výzkumný vzorek je v tomto případě totožný se základním souborem. Jde o všechny zpravodajské i publicistické texty ve zvolených periodicích, které se k operaci Pilíř obrany přímo vztahují. Do vzorku byly zahrnuty všechny texty, které obsahovaly slova „Izrael“ nebo „Palestina“ a které vyšly v období od 14. listopadu 2012 do 28. listopadu 2012.¹⁰⁴ První datum se shoduje s počátkem operace, druhé označuje sedmý den uplynulý od jejího ukončení. Tato rezervu byla z toho důvodu, aby do analýzy mohly být zahrnuty i dodatečné komentáře, které se k operaci vztahovaly.

Samotné texty byly analyzovány v podobě, v jaké jsou archivovány v databázi Anopress.¹⁰⁵ Na zpravodajské a publicistické byly články rozděleny na základě úsudku výzkumníka.

¹⁰⁴ Ze vzorku nicméně bylo vyloučeno několik textů, které sice obsahovaly některé ze zmíněných slov, avšak neměly žádnou vazbu na politické dění v oblasti. Šlo zejména o články ze sportovních rubrik.

¹⁰⁵ ANOPRESS IT. *Anopress IT* [online].

II. ANALYTICKÁ ČÁST

5 OPERACE PILÍŘ OBRANY JAKOŽTO UDÁLOST – ANALÝZA ZPRAVODAJSKÝCH ČLÁNKŮ

Analýza reprezentace operace Pilíř obrany jakožto události ve zpravodajských článcích je založena především na rozboru tematické skladby článků, jejich struktury, způsobu, jakým líčí průběh a příčinnou souvislost sociálních akcí a také na analýze užitých slov s ohledem na jejich zkušenostní, relační a expresivní hodnotu.

Text je rozčleněných podle jednotlivých dnů, kdy zkoumané výtisky novin vyšly, aby byly dobře patrné rozdíly v tématech, kterým se MF a Dnes a Právo věnovaly.

Do analýzy jsou zařazeny i přímé a nepřímé citace různých aktérů, neboť jejich uvedení či neuvedení v článku je vědomým rozhodnutím redaktorů či editorů, ovlivňuje celkové vyznění textu a může být ideologicky motivované.

5.1 Zahájení operace Pilíř obrany – články z 15. 11. 2012

5.1.1 MF Dnes

První článek informující o počátku operace Pilíř obrany začíná konstatováním, že Izraelské obrané síly zabily Ahmada Džabářího, který v Izraeli patřil k nehledanějším zločincům. Představitelé Hamásu na tento čin zareagovali pohrůžkou tvrdé odplaty. Druhá část článku poté popisuje útok na Džabářího detailněji, na základě svědeckých výpovědí. Ve třetí části textu je izraelský útok dán do kontextu s dřívějším prohlášením izraelské vlády, že zvažuje likvidaci vysokých činitelů Hamásu, a to jako reakci na raketové ostřelování jižních částí Izraele. Článek je zakončený nepřímými citacemi zástupců USA a Egypta – první jmenovaný stát Izrael podpořil, druhý jeho akce naopak odsoudil.

Atentát na Džabářího je legitimizován opakovaným poukázáním na skutečnost, že byl jedním z vůdců „radikální“ a „teroristické“ organizace a *byl dlouho v čele izraelského seznamu nehledanějších osob*. K popisu průběhu atentátu jsou přitom užity formulace, které zakrývají aktivní roli izraelských aktérů v celém činu. Např.: *Při izraelském náletu v Gaze byl včera zabit velitel ozbrojeného křídla radikálního hnutí Hamas Ahmad Džabari; Svědci uvedli, že Džabari jel autem ve městě Gaza, když jeho vůz náhle explodoval.*

K popisu kontextu atentátu jsou užita slova, jejichž zkušenostní hodnota explicitně značí, že atentát nebyl projevem agrese, ale reakcí na jednání Palestinců, respektive Hamásu. Např.: *[Izraelští představitelé] Reagovali tak na vlnu těžkého raketového ostřelování*

izraelského území z Pásma Gazy; Obnovené raketové útoky z Pásma Gazy a izraelské odvetné akce si za víkend vyžádaly na palestinské straně šest mrtvých a na izraelské sedm raněných.

Některé užité pojmy („likvidace“, „cíle“) zřetelně odkazují k vojenskému diskurzu.

5.1.2 Právo

Právo otisklo obdobně strukturovanou zprávu, avšak v porovnání s MF Dnes v ní několik informací chybí: Zejména podrobnější kontextualizace a komentáře ze strany USA a Egypta.

Zajímavou je věta V případě nutnosti je prý Izrael připraven k pozemní ofenzivě v pásmu. Není totiž uvedeno, za jakých okolností Izrael považuje zahájení pozemní operace za nutné.

5.2 Mobilizace izraelských záložníků – články z 16. 11. 2012

5.2.1 MF Dnes

MF Dnes má v tento den o operaci Pilíř obrany krátkou zmínkou na titulní straně: *Poté, co Izraelci zabili šéfa ozbrojeného křídla Hamasu, začaly mezi židovským státem a Pásmem Gazy létat z obou stran rakety. Zabily několik lidí. Izrael pohrozil pozemní ofenzivou.*

Jako iniciátoři násilí jsou tedy v textu líčeni izraelští aktéři, neboť z prvního souvětí vyplývá, že k raketovým útokům došlo právě v důsledku izraelského útoku na velitele Hamásu Džabárího. Tento dojem je posílen i skutečností, že zatímco Izraelci jsou přímo jmenováni jako aktivní subjekty, palestínští aktéři jsou pasivizováni (o Džabárim se dozvíme jen to, že byl zabit) a upozadněni (jsou v textu přítomní jen skrze „rakety létající z obou stran“). Dále je uvedeno, že Izrael „hrozí“ ofenzivou, aniž by bylo specifikováno, zda jde o předem naplánované pokračování izraelských akcí, nebo o reakci na raketové ostřelování z Pásma Gazy, což je oficiálním stanoviskem Izraelských obraných sil.¹⁰⁶

¹⁰⁶ Viz oficiální blog IOS: *Israel Defense Forces* [online].

Úvodní poutací článek na titulní straně odkazuje na komentář Adély Dražanové.¹⁰⁷ Jiný text o operaci Pilíř obrany se v tomto vydání MF Dnes neobjevil.

5.2.2 Právo

V právu se událostem v Palestině věnuje jediný článek nazvaný *Izrael mobilizoval 30 tisíc záložníků* (s. 16). Podle textu se konflikt vyhrotil, když Hamás zaútočil raketami na izraelské město Tel Aviv, na což Izrael odpověděl zahájením mobilizace záložníků. Dále článek pokračuje kontextualizací aktuálně popisovaných událostí a tlumočením stanovisek oficiálních zástupců Izraele, Palestinské autonomie i jiných zemí. Úplně na závěr je zmíněno, že český prezident Václav Klaus s ohledem na momentální situaci zrušil plánovanou cestu do Izraele.

Jako iniciátor násilí je líčen Hamás, neboť izraelské akce jsou opakovaně vydávány za reakce na jeho konání. Např.: *[Izrael] Odpověděl na raketové útoky extremistů z pásma Gazy; Izraelská armáda v reakci na to [raketové útoky] schválila mobilizaci 30 tisíc záložníků; Izrael oznámil, že bombardování Gazy je pouze začátek masivní protiakce; Izraelské ostřelování je odvetou za spršku raket, jimiž palestínští ozbrojenci minulý týden zasypali jih Izraele.*

V poslední citované větě si lze všimnout i metafory „sprška raket“ a expresivního výrazu „zasypali“. Obě jazykové volby budí dojem, že raket, které dopadly na Izrael, bylo značné množství.

Pro líčení konkrétních vojenských operací obou stran je užit převážně trpný rod zamlčující konatele těchto akcí. Např.: (...) *bylo zabito patnáct obyvatel pásma Gazy a na 150 bylo zraněno; (...) bylo zasaženo "200 teroristických cílů"*.

Za pozornost stojí taktéž nepřímá citace amerického prezidenta Baracka Obamy, který *zdůraznil právo Izraele na sebeobranu*. Užití tohoto slovního spojení, alespoň v námi popisovaném kontextu, neslouží pouze k potvrzení skutečnosti, že Stát Izrael má právo se bránit (toto právo ostatně v mezinárodní politice nebývá státním ani nestátním subjektům obvykle upíráno, alespoň ne explicitně), ale zároveň říká, že Izraelem momentálně prováděné akce obranný charakter naplňují. Jde zároveň o přebírání oficiálního diskurzu Izrael-

¹⁰⁷ Jeho analýza viz podkapitola 6.1.1.

ských obraných sil, které v jimi produkováných textech velmi důsledně spojují izraelské akce se slovy „obrana“ a jeho variacemi.¹⁰⁸

5.3 Kontextualizace konfliktu – články z 19. 11. 2012

5.3.1 MF Dnes

V MF Dnes se ke konfliktu objevily dva články – jeden věnovaný izraelskému protiraketovému systému Železná klenba (Iron Dome) a druhý nazvaný *Střípky z Gazy*, který přináší několikrát krátkých příběhů dokumentujících každodenní život Palestinců i Izraelců během operace Pilíř obrany.

Článek o protiraketovém systému nejprve informuje, kdy a z jakých důvodů byl tento systém vyvinut a poté přibližuje princip jeho fungování. V závěru zmiňuje, že systém není zcela spolehlivý a v některých případech tak palestinské rakety v Izraeli způsobily ztráty na životech.

Druhý článek se snaží o určitou vyváženost s tím, že se pokouší zprostředkovat optiku obou hlavních stran konfliktu. Ten je popisován jako *eskalace latentního napětí* a nikoli jako náhle vyvolaný výbuch násilí. Nejen prostřednictvím jednotlivých příběhů, ale již v úvodním textu je implikováno, že konflikt je oboustranný a nejde tedy o útok jednoho aktéra na druhého: *Do šestého dne dnes vstupuje další ozbrojená konfrontace mezi Izraelem a palestinským hnutím Hamas*. Symetrii konfliktu taktéž implikuje později užitá věta *Izrael vstoupil do války s Gazou*. Pojem „válka“, pomineme-li různá přenesená a obrazná pojmenování, totiž obvykle označuje konvenční konflikt, v nichž oba aktéři disponují armádními jednotkami a technikou.

Na odlišnost palestinské a izraelské perspektivy je explicitně upozorněno následující větou: *Z izraelského pohledu šlo o nutnou obrannou akci proti trvalé hrozbě, palestinišší ozbrojenci to zase vzali jako důvod k ostřelování židovského státu*. Ta je však problematická, neboť izraelské straně poskytuje větší míru legitimizace než palestinské. Potřeba bránit se hrozbě, je obecně pochopitelná a morálně akceptovaná. Závažnost situace je navíc akcentovaná přídavnými jmény – obrana je označena za „nutnou“ a hrozba naproti tomu za „trvalou“. V případě palestinského jednání ovšem není upřesněno, proč přesně „palestinští

¹⁰⁸ Viz texty na oficiální blogu izraelské armády *Israel Defense Forces* [online]. Jsou na něm mimo jiné k nalezení příspěvky s titulky jako „Co dává Izraeli právo se bránit?“ nebo „Izraelští vojáci se ubránili střelbě teroristy“ (čímž je míněno, že útočníka zastřelili).

ozbrojenci“ považují zabití Džabářího za důvod k ostřelování Izraele. Čtenář si tak může domyslet důvody jak legitimní (např. Hamás nemůže nechat akt agrese bez reakce, aby nevyvolal zdání vlastní slabosti a nevystavil se dalším útokům) tak nelegitimní (např. Hamás hledá jakoukoli záminku k teroru Izraelců).

Jednotlivé příběhy se pak věnují především izraelským i arabským aktérům, kterým konflikt přinesl utrpení. Jen jeden je o izraelském rezervistovi, který dosud žádnou ztrátu neutrpěl a pouze obdržel povolávací rozkaz a loučí se s rodinou. Ve všech příbězích ovšem dochází k upozadňování konatelů útoků (palestinských i izraelských). Např.: (...) *v sobotu časně ráno se z nich [kanceláři Hamásu] při izraelském náletu stala hromada trosek; Výbuchy izraelských raket zněly stále blíž (...)*. Kuriózní je pak formulace *Dopadl na něj [palestinský rodinný dům] omylem zbytek bomby*. Vedlejší ztráty, k nimž dochází na civilních objektech v blízkosti cílů vojenských akcí, jsou sice nezáměrné, ale obvykle k nim nedochází v důsledku omylu. Jsou zkrátka mnohdy nevyhnutelnou součástí boje a útočící aktér by neměl být zbavován zodpovědnosti za jejich vznik.

Z hlediska celkového rámování operace Pilíř obrany stojí za pozornost příběh o izraelském pamětníkovi, který *je už na trable přicházející z Pásma Gazy zvyklý*. Byl totiž v Gaze v roce 1936 na školním výletě, kde ho do hlavy zasáhl jeden z kamenů, které po školní výpravě házely palestinské děti. Zmínění tohoto osobního zážitku připomíná letitost konfliktu a sugeruje taktéž, že podobně letitá je i útočnost Arabů vůči Židům.

5.3.2 Právo

Právo vydalo 19. 11. 2012 o operaci Pilíř obrany celkem tři články. S MF Dnes se však tematicky kryje pouze jeden z nich, který popisuje protiraketový systém Iron Dome (v Právu nazývaný „Železná kopule“). Druhý článek je věnovaný izraelskému útoku na sídlo Hamásu, který byl v druhém analyzovaném deníku zmíněn jen okrajově, a třetí přibližuje postoje světových politiků k aktuálnímu konfliktu (toto zaměření na názory elitních aktérů tedy kontrastuje s obsahem MF Dnes, kde je ve stejném dni prostor věnován aktérům neelitním).

Článek o protiraketovém systému je skladbou i užitými výrazy velmi podobný tomu v MF Dnes, navíc však ještě obsahuje komentáře Izraelců, kteří Iron Dome chválí.

V textu o útoku na sídlo vlády v Gaze zaujme rozsáhlá citace izraelského ministra zahraničí Avigdora Liebermanna, který užívá otevřeně výhrůžný jazyk a zároveň rámuje

izraelské akce jako odpověď na akce Hamásu: "*Opravdu doporučuji všem vůdcům Hamásu v Gaze, aby nás už nepokoušeli. Nikdo tam není imunní, ani [premiér Pásma Gazy] Haníja, ani nikdo jiný.*" U palestinských i izraelských vojenských operací jsou uvedeni i jejich konatelé, výjimkou je pouze věta: *Nálety zničily v Gaze pět elektrických transformátorů.* O obětech na obou stranách je poněkud zjemněle řečeno, že „zemřeli během útoků“, místo toho, aby bylo uvedeno, že byly zabity.

Třetí článek označuje aktuální situaci v Palestině za „vyhrocení napětí“, které „hrozí eskalací“. Upozorňuje přitom, že *pohledy na to, jak situaci zklidnit, se ale diametrálně liší, neboť západní představitelé se shodují, že příměří nelze zajistit bez zastavení palestinských útoků. Naopak muslimské země dávají vinu za konflikt Izraeli.* Toto tvrzení je problematické hned na několika úrovních. Předně nelze přijmout dichotomické dělení politických postojů na názory Západu a názory muslimských zemí, které opomíjí postoje zemí, které nepatří do žádné z těchto kategorií. Avšak i když toto binární rozdělení akceptujeme, můžeme si všimnout, že postoje přisuzované každé ze stran jsou asymetrické a že tvrzení „příměří nelze zajistit bez zastavení palestinského ostřelování“ (které je vydávané za útok) není v rozporu v tvrzením „vinu na konfliktu nese Izrael“, což ovšem způsob, jakým jsou citované věty významově propojeny, sugeruje.

V přímých i nepřímých citacích západních politiků jsou buď izraelské akce označovány za obranu, nebo je jako viník aktuálního konfliktu přímo označen Hamás. Do této linie spadá i citované vyjádření českého premiéra Nečase, které zní následovně: *O víkend se se mnou telefonicky spojil izraelský premiér Benjamin Netanjahu a informoval mě o vývoji konfliktu, při kterém jsou vystřelovány z pásma Gazy rakety na Izrael. V tomto rozhovoru jsem vyjádřil přesvědčení, že Stát Izrael má právo na sebeobranu.* Prohlášení tedy obsahuje častou frázi „Izrael má právo na obranu“, která značí přitakání oficiálnímu politickému diskurzu Izraele.¹⁰⁹ Za povšimnutí stojí i skutečnost, že v prohlášení jsou zmíněny pouze útoky vedené z Gazy na Izrael a nikoliv ty vedené opačným směrem. Určitou výjimku představuje pouze citace francouzského ministra zahraničí Laurenta Fabiuse, v níž je pouze řečeno, že Francie stojí za Palestinci i za Izraelem a nedochází k označení domnělého agresora.

V citacích zástupců muslimských zemí je Izrael označován za iniciátora násilí a zároveň je přímo i nepřímo obviňován ze zločinů proti mezinárodnímu právu. Egyptský pre-

¹⁰⁹ Viz podkapitola 5.1.1.

zident Mursí podle nepřímé citace dokonce Izrael *ostře varoval (...) před pokračováním v náletech*. Nejexpresivnější výraz zaznívá v nepřímé citaci tureckého premiéra Erdoğan: *Při návštěvě Egypta včera vyjádřil přání, aby se Izrael zodpovídal za "masakr nevinných dětí"*. Z této citace není zřejmé, o jakém „masakru dětí“ Erdoğan mluvil a lze ji chápat také tak, že premiér takto označuje operaci Pilíř obrany jako celek. Z jiných zdrojů¹¹⁰ ale vyplývá, že mluvil o konkrétních dětech, které byly mezi zabitými palestinskými civilisty po prvních čtyřech dnech konfliktu.

5.4 Další kontextualizace – články z 20. 11. 2012

5.4.1 MF Dnes

MF Dnes 20. 11. otiskla jediný zpravodajský článek věnovaný konfliktu a i ten se spíše pohybuje na rozhraní zpravodajského a publicistického žánru. Přináší informace o nových událostech, ale zároveň celý konflikt komentuje, interpretuje a přibližuje hledisko aktérů z řad civilistů. Článek rovněž obsahuje expresivní obrazné obraty a je zakončen krátkým rozhovorem s Doronem Avitalem, poslancem za izraelskou středopravicovou stranu Kadima.

Článek se jeví jako více empatický k palestinským než izraelským civilistům, protože daleko podrobněji a barvitěji popisuje jejich problémy. Jeden z Palestinců je také přímo citován a v textu jsou ve spojitosti s nimi užity expresivní výrazy. Zatímco Palestincům izraelské útoky rovnou „drásají nervy“, izraelští civilisté pouze „žijí v obavách“.

Ve své druhé části se článek snaží celý konflikt interpretovat, přičemž tvrdí, že izraelské akce jsou odvetou za palestinské ostřelování pouze v „oficiální verzi“ a skutečným počátkem současné krize je až izraelský atentát na Džabárího. Autor rovněž otevřeně polemizuje s citátem mluvčího izraelské armády, podle nějž se Pásmo Gazy stalo „íránskou základnou“.

Poslanci Doronovi Avitalovi jsou kladeny pouze dvě otázky – zda rakety z Pásmo Gazy ohrožují Tel Aviv a zda má aktuální střet diplomatické řešení nebo zda bude nutná pozemní ofenziva izraelské armády (jelikož jistě nejde o jediné možné řešení, konstruuje tato otázka vlastně falešnou dichotomii). V Avitalově odpovědi na druhou otázku mimo-

¹¹⁰ Např. Erdogan says he wants Israel held to account for Gaza 'massacre'. *Hürriyet Daily News* [online].

chodem zazní tvrzení, jehož analogická formulace jich byla rozebrána v podkapitole 5.3.1: *Jeden palestinský úder s mnoha oběťmi v Izraeli či civilisté omylem zabiti v Gaze.*

5.4.2 Právo

První, krátká zpráva informuje o velkém množství hackerských útoků, kterým v průběhu operace Pilíř obrany čelí weby izraelských vládních institucí, zejména těch bezpečnostních. Přejímáním termínů vojenského diskurzu („úder“, „druhá fronta“, „obrané systémy“) je sugerováno, že hackerská činnost je regulérní součástí bojů.

Druhý článek v Právu je kompilátem informací z několika zahraničních deníků (včetně izraelských) zaměřujícím se na způsob, jakým jsou do Pásmu Gazy dopravovány iránské rakety Fadžr-5, které Hamás využívá k útokům na delší vzdálenosti. V závěru článku je ovšem poukázáno na to, že Hamás zatím zdaleka nejvíce využívá vlastní rakety Kassám, které jsou velmi nepřesné a jejichž účinek je zatím především psychologický. V kontextu celkového informování o operaci Pilíř obrany má tento článek dvojí význam – jednak zdůrazňuje existenci spolupráce mezi Íránem a Hamásem pokud jde o boj proti Izraeli a jednak upozorňuje na skutečnost, že palebná síla Hamásu je vlastně velmi slabá.

Další uveřejněný text podává zprávu o pokračujícím násilí, které se zatím nedaří tlumit diplomatický kroky. V případě palestinských i izraelských násilných akcí jsou explicitně zmíněni jejich konatelé.

Za podtitulkem ve znění *Náměstek pohrozil holocaustem* se objevuje přímá citace náměstka izraelského ministra obrany Matana Vilnaie: *"Čím bude palba intenzivnější a čím větší dosah bude mít, tím větší šoa (hebrejský výraz pro holocaust) na sebe přivodí, protože my uděláme vše, abychom se ubránili"*. Hrozba „holocaustem“ zní příliš zlověstně na to, aby byla legitimizovatelná jako sebeobrana. Jedná se však o poměrně závažnou dezinformaci, která je postavená jednak na jednostranné interpretaci Vilnaiových slov a jednak na špatné dataci události. Ačkoli se hebrejský výraz „šoa“ opravdu užívá i pro holocaust, jeho denotačním významem je jednoduše „katastrofa“. Na webovém portále britského deníku The Daily Telegraph, na nějž se Právo odvolává, je přítom tato informace uvedena.¹¹¹ Vilnai navíc kontroverzní výrok nepronесl v souvislosti s operací Pilíř obrany, ale již v únoru 2008, v období zintenzivnění raketových útoků z Pásmu Gazy.¹¹² Nesprávná datace výroku

¹¹¹ Israeli minister vows Palestinian 'holocaust'. *The Telegraph* [online].

¹¹² Tamtéž.

a jeho zařazení do jiného kontextu nejspíše není záměrnou manipulací, nýbrž nedopatřením způsobeným redaktorovou nepozorností při rešerši zahraničních zdrojů. Neupozornění na alternativní výklad Vailnaiových slov však již přehlédnutím omluvit nelze a je možné za ním vidět ideologickou motivaci, tedy snahu ukázat Izraelce jako agresivní. Odstavec o Vilnaiovi je navíc zakončen větou informující o palestinských raketových útocích, která je uvozená spojovacím výrazem „naproti tomu“: *Naproti tomu Palestinci vystřelili na Izrael přes tisíc raket, z nichž však asi jednu třetinu dokázal zachytit protiraketový systém Železná kopule*. Tím je sugerována určitá ekvivalence mezi údajnými hrozbami holokaustem a raketovým ostřelováním – obojí je udáváno jako příklad agresivního chování jedné ze stran konfliktu.

Další článek začíná seznamem podmínek, které si Izrael podle dostupných informací klade při vyjednávání o příměří, přičemž další odstavce jsou věnované rozporuplným informacím, které se o vyjednávání dostávají k veřejnosti. V závěru článku se objevují reakce světových politiků.

Izraelské jednání je v článku označeno pouze slovy „akce“, zatímco pro jednání Palestinců jsou užitá konkrétnější a více klasifikující pojmenování jako „pašování zbraní“, „raketová palba“, či „útoky“. Z věty *Izrael si ale dále chce uchránit právo na pronásledování teroristů v případě již vykonaného útoku* pak vyplývá, jako by Izraeli dosud právo zasahovat proti teroristům v Pásmu Gazy bylo nějak garantováno, ačkoli tomu tak nebylo.

Podle nepřímé citace svého vůdce Chálida Mišála nemá Hamás zájem *konflikt dále stupňovat, ale nehodlá ani ustoupit izraelským podmínkám*. To sugeruje, že izraelská strana si pouze klade podmínky a nenabízí kompromis.

V přímo citovaných prohlášeních světových politiků se poté opakuje potvrzení „práva Izraele na obranu“, které bylo rozebráno v podkapitole 5.1.1. Jako opoziční je citován názor tureckého premiéra Recepta Erdoğan, který Izrael označil za „teroristický stát“.

5.5 Blížící se příměří – články z 21. 11. 2012

5.5.1 MF Dnes

První článek informuje o průběhu mírových jednání. Nejprve je sděleno, že dosavadní informace o stavu vyjednávání jsou protichůdné, poté je prostor věnován názorům

třetích stran a v závěru článku je shrnutí zásadních informací o dosavadním průběhu konfliktu – jde zejména o počty mrtvých a zraněných a počty vypálených střel na obou stranách. Konflikt je již v titulku a poté opakovaně i v těle zprávy označen za válku.

V textu je užito několik zajímavých obrazných pojmenování. Mluvčí izraelského premiéra Mark Regev například v nepřímé citaci popisuje stav jednání tvrzením, že se „stále hraje“. Přirovnání ke hře je zajímavé zejména z toho důvodu, že zatímco ze hry obvykle odchází jediný vítěz, smyslem vyjednání je nalézt oboustranný kompromis. Sportovní diskurz se v textu znovu projeví o několik vět dále, když je konstatováno, že *mič byl včera navečer na izraelské straně*.

5.5.2 Právo

První článek nese název *Raketa Hamásu opět mířila na Jeruzalém, cíl minula* a dokumentuje některé důležité události, k nimž v poslední době v Palestině došlo. Ačkoli krátce zmiňuje i palestinské oběti, je text empatický spíše k izraelské straně, neboť popisuje kroky, které musí Izraelci činit v obavách před raketovými útoky. Palestinci jsou v článku naopak spojováni s negativními akcemi – útoky, výhružnými prohlášeními a popravou domnělých kolaborantů. Zabití Džabáriho, kterým operace Pilíř obrany začala, je navíc opětovně explicitně označeno za reakci na palestinské akce.

Nezdařený raketový útok na Jeruzalém je komentován následující větou: *Záměr pustošit středisko tří hlavních náboženství přesto signalizuje snahu o eskalaci konfliktu*. Ta akcentuje neakceptovatelnost ostřelování užitím expresivního slova „pustošit“ i označením Jeruzaléma za centrum „tří hlavních náboženství“, které zdůrazňuje spíše náboženský a kulturní význam města, nežli ten politický. Označení abrahámovských náboženství za „hlavní“ je navíc etnocentrické. Žádné náboženství totiž není nadřazené ostatním a ani v kvantitavním smyslu nelze označit všechna abrahámovská náboženství za ta „hlavní“ (tedy nejrozšířenější), neboť právě judaismus má počet vyznavačů velice nízký.

Další text se zabývá spekulacemi kolem atentátu na Džabáriho. V článku jsou parafrazované názory bývalého izraelského agenta a spisovatele Gada Šimrona, podle jehož názoru se musel na atentátu podílet i člověk, který byl Džabárimu velice blízký a označit jeho automobil laserem. V závěru je připomenuto, že Džabáří byl mimořádně opatrný, z bezpečnostních důvodů nepoužíval mobilní telefon a na veřejnosti se objevil jen jednou – když si byl jistý, že na něj Izrael nemůže zaútočit.

Poslední článek z daného dne popisuje vyjednávání o míru. Po představení protichůdných informací, které o stavu jednání přicházely z různých zdrojů, následuje zmínka, že *Izraelský kabinet se (...) rozhodl odložit úvahy o případné pozemní operaci v Gaze, aby dal diplomatickému úsilí šanci. Zdá se však, že se této varianty zcela nevzdal.* Slovní spojení „odložil úvahy“ lze přitom chápat dvojím způsobem. Buď značí odložení úvah na nějakou pozdější dobu, nebo jejich úplné opuštění. S druhým možným významem se ovšem popírá následující věta, podle které se Izrael možnosti pozemní invaze nevzdal – pokud se jí nevzdal, pak o této možnosti logicky stále musí být uvažováno. Dále se dokonce dočteme, že *Užší kabinet devíti ministrů ji [možnost invaze] v noci na včerejšek zvažoval proti egyptskému návrhu současného zastavení raketových útoků na Izrael a ukončení bombardování Gazy.* Z toho jasně vyplývá, že odloženy nebyly samotné úvahy, ale spíše realizace těchto úvah.

Vyjádření izraelského premiéra Netanjahua, že upřednostňuje diplomatické řešení je pak následováno větou *Nicméně včera izraelská letadla shodila na město Gazu letáky s výzvou k evakuaci jejich jižních čtvrtí.* Přípustkové navázání na předchozí větu pomocí příslovce „nicméně“ sugeruje, že výzva k evakuaci je v určitém rozporu s prohlášením o podpoře diplomatického řešení konfliktu, ale tato skutečnost není dále rozvedena.

5.6 Príměří uzavřeno – články z 22. 11. 2012

5.6.1 MF Dnes

Článek v MF Dnes informuje uzavření o uzavření příměří, jehož naději na udržení zpochybňuje již v samotném titulku. Ten zní: *Osmý den války nastalo příměří. Jak moc vratké?* Zajímavé také je, že podobně jako v tomto titulku, jsou i v samotném těle zprávy zastřeni aktéři, mezi nimiž k dohodě došlo: *Včera veškeré diplomatické aktivity přinesly konečně výsledek - bylo uzavřeno příměří, zbraně měly utichnout včera v osm hodin večer.*

Konatel není zmíněn ani ve větě informující o útoku na autobus v Tel Avivu: *Kolem poledne zde explodoval autobus městské dopravy plný lidí.* Tato volba slov je ovšem zřejmě motivovaná faktem, že v době, kdy článek vznikal, nebyly známy bližší informace o pachatelích, o nichž se dále mluví jako o *dvou údajných teroristech.*

V závěru zprávy je zmínka, že pokud by došlo k dalšímu palestinskému útoku, padly by naděje na příměří, neboť izraelský premiér Netanjahu varoval, že v takovém případě by Izrael přistoupil k *tvrdším bojovým akcím*. Tím je opětovně sugerováno, že Izrael je v konfliktu tím aktérem, který pouze reaguje na akce Palestinců. Za povšimnutí též stojí, že Netanjahu uzavření příměří podmiňuje zastavením útoků z palestinské strany, ale se k analogickému kroku nezavazuje.

5.6.2 Právo

První článek v Právu se věnuje informacím, které v MF Dnes nedostaly prostor – iránskému obvinění zástupců Kataru, že zneužili diplomatické návštěvy v Pásmu Gazy, aby tam pomohli lokalizovat Ahmada Džabárího a umožnili tak izraelské armádě jeho zabít.

Zpráva tak ukazuje na širší geopolitický kontext operace Pilíř obrany i na poměrně složité vztahy mezi blízkovýchodními státy. Jejím prostřednictvím je demonstrováno, že ne všechny muslimské státy spolu úzce spolupracují (Írán podniká rétorické výpady vůči Kataru) a ne všechny jsou jednomyslně protiizraelské – v textu je přímo řečeno, že Katar *udržuje dobré vztahy* i s Izraelem.

Druhý článek informuje o uzavření příměří. Informace o varování izraelského premiéra Netanjahua, kterou MF Dnes zařadilo až na konec vlastního textu, se objevuje již v první třetině článku. Stejně jako v MF Dnes není explicitně zmíněn konatel útoku na autobus v Tel Avivu: *K (...) obětem je třeba přičíst i dvě desítky zraněných při pumovém atentátu na autobus v Tel Avivu, z nichž tři byli podle včerejších zpráv v kritickém stavu.*

Ve srovnání s tím, jak o stejných událostech informovalo MF Dnes, je patrné, že Právo více dbá na zprostředkování mezinárodních reakcí. Sděluje například, jak na uzavření příměří mezi Izraelem a Hamásem reagovaly USA a k informaci o atentátu v Tel Avivu připojuje komentáře zástupců několika zemí (USA, Německo, Rusko a Francie).

V závěru se dovídáme, že přes jednání o příměří pokračovaly ozbrojené akce na obou stranách.

5.7 První den míru – články z 23. 11. 2012

5.7.1 MF Dnes

V MF Dnes vyšel v daném dni pouze jeden článek, který podává informace o proběhnuvší operaci Pilíř obrany. Nezaměřuje se však na dění přímo v Palestině, ale na osobu egyptského premiéra Mursího, který pomohl zprostředkovat mírovou dohodu. Mursího role v konfliktu je označována za příjemně překvapivou, neboť egyptský prezident byl do té doby na mezinárodním poli vnímán spíše s obavami.

5.7.2 Právo

Právo nejprve informuje o postojích izraelských a palestinských politiků k uzavřenému příměří a také o odklizení škod, které započalo v Gaze.

Hned v prvním odstavci se objevuje nejednoznačná formulace tohoto znění: *Hamásu Chálid Mišal prohlásil, že jeho hnutí bude příměří respektovat, jen pokud se stejně zachová i Izrael; palestínští ozbrojenci ale podle něj stále "mají prst na spoušti"*. Problém samozřejmě spočívá v obrazném sousloví uvedeném v uvozovkách. Není z něj totiž jasné, zda jde o citaci Mišálových slov nebo o sugestivní metaforu, jejíž prostřednictvím Mišálovo vyjádření shrnul až autor článku (v tomto případě by tedy uvozovky sloužily jen k vyjádření autorovy distance od uvedené formulace).

Důležitou informací, která není zmíněná v MF Dnes, je poznámka, že *vyhlášení nynějšího příměří bylo jen prvním krokem pro vyřešení krize*. Právo tak připomíná, že aktuální konflikt měl hlubší příčiny, které pouhým klidem zbraní dosud nebyly vyřešeny.

5.8 Příměří trvá – články z 24. 11. 2012

5.8.1 Právo

V tomto dni vydalo článek o operaci Pilíř obrany pouze Právo. Text připomíná předchozí dění, odkazuje na průzkum veřejného mínění mezi Izraelci, z nichž se 49 % domnívá, že zásah Izraelských obraných sil vůči Hamásu byl nedostatečný, a upozorňuje, že na hranicích Izraele a Pásma Gazy došlo k incidentu, který mohl příměří narušit - izraelští vojáci zastřelili palestinského zemědělce.

Událost je v článku komentovaná jak z izraelské, tak z palestinské strany. Konatelé střelby jsou pojmenováni strategií funkcionalizace.

5.9 Další vývoj – články z 26. 11. 2012

5.9.1 MF Dnes

Ve sledovaném dni se v MF Dnes objevuje pouze velmi krátká zpráva o proizraelské demonstraci v Praze – skládá se z pouhých dvou vět. Zajímavé je, že nadpis článku zní *Lidé demonstrovali za ostřelovaný Izrael*, ačkoli v době konání akce již izraelské území ostřelováno nebylo. Titulek tak každopádně budí dojem, že demonstranti se přišli zastat země, která je pod útokem. V první větě samotného článku je už ovšem řečeno, že lidé *dorazili podpořit Izraelce v jejich boji proti Palestincům*. Jde o jeden z mála případů, kdy se ve zkoumaných texech objevuje tvrzení, že Izrael vede boj přímo proti Palestincům a nikoli pouze proti radikálům z Hamásu.

5.9.2 Právo

Právo ve sledovaném dni informuje o dalším vývoji utichlého konfliktu. Hamás vyslal na hranice s Izraelem neozbrojené policisty, aby zabránili opakování dřívějšího incidentu, kdy byl Palestinec v příhraničí zastřelen izraelskými vojáky.

V článku je též uvedeno, že úřady v Gazy vyzývaly k neporušování příměří a Izrael zase zmírnil námořní blokádu a dovolil vyplout palestinským rybářům.

5.10 Ehud Barak odchází z politiky – články z 27. 11. 2012

5.10.1 MF Dnes

MF Dnes informuje pouze o rozhodnutí izraelského ministra obrany Ehuda Baraka odejít z politiky. Článek je doplněný o shrnutí Barakova dosavadního profesního života a úspěchů, kterých v něm dosáhl. O operaci Pilíř obrany se text zmiňuje jen velmi krátce a označuje ji za ofenzivu *proti Hamasu, která toto militantní hnutí měla donutit přestat používat Pásmo Gazy jako základnu k raketovým útokům na Izrael*.

Izraelské akce jsou tedy legitimizovány jako adekvátní odpověď na kriminální jednání Hamásu, které je navíc líčeno v lehce ironickém tónu.

5.10.2 Právo

I Právo píše pouze o Barakově odchodu. Operace Pilíř obrany je v článku nejprve zmíněna jako důvod, proč Barak rezignaci ohlásil až nyní, ačkoli ji rozmyšlel už dlouho dopředu. Podruhé je zmíněna ve spekulaci, že premiér Netanjahu i ministr Barak se pro vojenský zásah proti Hamásu rozhodli právě proto, aby před volbami získali hlasy pro své politické strany, které si v průzkumech nevedly dobře.

6 OPERACE PILÍŘ OBRANY JAKOŽTO UDÁLOST – ANALÝZA PUBLICISTICKÝCH ČLÁNKŮ

Analýza reprezentace operace Pilíř obrany jakožto události v publicistických článcích je založena na stejných principech jako analýza článků zpravodajských. Vzhledem k odlišnému charakteru analyzovaných textů je však větší pozornost upřena na expresivní hodnotu užitých slov a na argumentační strategie, kterými se jednotliví autoři snažili podložit své názory.

Text analýzy je v tomto případě pro přehlednost členěný dle jednotlivých článků, jejichž název je vždy zmíněn v příslušném podtitulku.

6.1 Publicistické články v MF Dnes

6.1.1 „Schyluje se na Blízkém východě k nechtěné válce?“

Komentář Adély Dražanové (MF DNES, 16. 11. 2012, s. 8) se pokouší shrnout události, které stály na počátku operace Pilíř obrany a poskytnout k nim širší kontext. Již titulík předesílá spekulaci, že situace možná směřuje k válečnému konfliktu, který je ovšem „nechtěný“. Ze samotného textu však lze stěží vyčíst, který konkrétní aktér (nebo skupina aktérů) si válečný střet nepřeje. Jeho avizovaná „nechtěnost“ se tak stává vyjádřením jakési nejasné a neurčité předurčenosti – žádný z aktérů nechce konflikt vědomě zahájit, ale souhrou okolností k němu nejspíše stejně dojde.

Souslednost událostí je v textu líčena dle následujícího schématu: 1) Izraelci zabili šéfa ozbrojeného křídla Hamásu, načež *začalo mezi židovským státem a Pásmem Gazy opět eskalovat násilí*. 2) Proběhly oboustranné útoky, které vyústily v několik mrtvých 3) Izrael *pohrozil* pozemní ofenzívou, která může vést k nové válce.

Jako iniciátor násilí, respektive jeho „eskalace“ je tedy líčen Izrael. Užití výrazu „eskalovat“ v sobě sice zahrnuje sdělení, že násilí v oblasti existovalo již dříve a pouze prudce zesílilo, nicméně toto zesílení mělo být spuštěno vědomým činem izraelských aktérů. Pozici Izraele jakožto agresora poté stvrzuje pozdější tvrzení, že *Izraelci pohrozili i pozemní ofenzívou*. Ve vojenském diskurzu je ofenziva útočnou operací a útok konotuje i sloveso „pohrozit“ (jelikož nelze „hrozit“ obrannými operacemi).

Palestinští aktéři jsou naopak potlačeni a pasivizováni. O násilných aktech, které následovaly po zabití Džabáriho, autorka referuje pomocí těchto dvou krátkých vět: *Rakety včera létaly z obou stran po celý den. Zabily několik lidí.* Nedochozí tedy k explicitnímu jmenování palestinských aktérů, kteří by rakety na Izrael odpálili. Zároveň jsou uvedena tvrzení formulována velmi obecně, takže mohou čtenářům podsouvat zdání, že útoky byly symetrické. Tedy že se na obou stranách se v podobné míře střílelo raketami, které si v Gaze i Izraeli vyžádaly zhruba srovnatelný počet obětí. To však o několik řádků dál vrací informace, že palestinských obětí bylo patnáct, zatímco izraelské tři.

Události druhého dne operace Pilíř obrany autorka označuje zveličujícím, naprostou zkázu konotujícím slovem „*inferno*“ (přímo v původním textu uvedeno v uvozovkách), jenž zřejmě bylo použito z toho důvodu, aby se pesimistická prognóza, že se počínající konflikt zvrhne ve válku *těžší a nákladnější* než byla dřívější operace Lité olovo, čtenářům jevila pravděpodobnější.

Krom shrnutí dosavadních událostí a předpovědí dalšího vývoje se v textu objevují i informace, jež mají primárně operaci Pilíř obrany dodat širší kontext. Zároveň se v nich však skrývají i vodítka, jak ji interpretovat. Hned v druhém odstavci například Dražanová tvrdí následující: *Izrael čekají v lednu předčasné parlamentní volby. Tot' známý fakt a suché konstatování. Leč pro pochopení toho, co se v regionu zrovna teď děje, je tahle informace důležitá.* Zmínka o blížících volbách je deklarativně představena jako pouhé konstatování nezpochybnitelného faktu, ovšem v tom, že autorka považuje tuto informaci za relevantní k pochopení operace Pilíř obrany, se již skrývá navenek nepřiznaná subjektivní spekulace – nemůžeme si být nikdy jistí, zda nadcházející volby jednání izraelských či palestinských aktérů v dané situaci opravdu znatelně ovlivňují.

Další tvrzení hodné zmínky najdeme v závěru článku: *Izrael přitom může spoléhat jen na Železnou klenbu, protiraketový systém za miliardy dolarů. Účinný prý tak z osmdesáti procent...* Za pozornost v něm stojí zejména zakončení druhé věty trojicí teček, která jinak suše informativní sdělení vlastně zpochybňuje. Autorka takto poměrně nenápadně implikuje, že osmdesátiprocentní (a možná i menší, jak naznačuje slovo „prý“) spolehlivost protiraketové obrany je nedostatečná, a že je tedy Izrael v konfliktu výrazně ohrožený.

Z dosavadní analýzy by se mohlo zdát, že komentář Adély Dražanové utváří vesměs negativní reprezentaci Izraele jakožto agresora, jenž se neuváženě vystavuje nebezpečí. S tímto závěrem ovšem kontrastuje způsob, jakým využívá prvky vojenského

diskurzu. Izraelský útok na Džabárího rozhodně není líčen jako zavrženíhodná akce, ale naopak jako velký úspěch, jenž si zasluhuje pochvalu či alespoň obdiv. Džabáří je navíc dehumanizován a funkcionalizován na pouhý „terč“: *Ve středu si Izraelci připsali zásadní triumf. (...) Džabáří byl vskutku velká ryba, z pohledu židovského státu jeden z hlavních terčů. Překvapivý a přesný útok (...).*

6.1.2 „Raketou na Izrael“

Politický komentátor a znalec Blízkého východu Jan Fingerland napsal komentář (MF DNES, 19. 11. 2012, s. 12), který je v řadě ohledů antitezí toho od Dražanové. Fingerland se taktéž pokouší prezentovat operaci Pilíř obrany v širším kontextu, nicméně na základě argumentační evidence se snaží ukázat, že násilí neinicioval Izrael nýbrž Hamás. Ten k tomu byl podle Fingerlanda motivovaný množstvím vnějších i vnitřních politických tlaků, jímž podléhá. Článek přímo konstatuje následující: *Hamás svým ostřelováním Izraele tedy odrážel výtky, že už je málo radikální.*

Konflikt je přitom označován za pouhou „rozmlíšku“, což je hodnocení, které možná nevychází ani tak z ideologických předpokladů autora, jako ze skutečnosti, že komentář byl psán po několika dnech od začátků operace, kdy již bylo poměrně zjevné, že oboustranné vojenské údery nenaberou masivních rozměrů.

Mimo věcné argumentace se v textu objevují i formulace, které Hamás ukazují v negativním světle méně explicitním způsobem. Dozvídáme se například, že *zlenivěl a ztloustl* (obě slova mají negativní konotace a odkazují mimo jiné k neohrabanosti a nekompetenci), či že se jeho *lokální představitelé (...) odmítli nechat potvrdit (nebo sesadit) svobodným hlasováním*. Proti legitimitě konání Hamásu mluví i zmínka o tom, že *nedávno Egypťanům slíbil, že s palbou na Izrael skončí* – aktuální páchání násilí je tedy prezentováno jako porušení slibu, jenž Hamás složil svému spojenci.

Jednání Hamásu je též delegitimizováno opakovaným užitím metaforického rčení, podle něž *tahá vlka za ocas*, čili nerozumně provokuje a pošťuchuje Izrael, jenž se může razantně ohradit. Toto obrazné přirovnání sice ospravedlňuje i tvrdě vypadající izraelské akce (jde přeci o předvídatelnou odpověď na jasnou provokaci), přesto není pro Izrael přirovnání k vlku příliš lichotivé. Vlci jsou (nejen) v západní kultuře obvykle vnímání jako škodliví, nebezpeční a zákešní (viz např. pořekadlo „člověk člověku vlkem“).

6.1.3 „Proč Izrael vždycky vypadá jako ten špatný“

Komentář Milana Vodičky (MF DNES, 22. 11. 2012, s. 14) představuje z diskurzivního hlediska nejvýstřednější text v celém analyzovaném korpusu a je zároveň nejbohatší na jevy, jichž si má kritická diskurzivní analýza všimnout. Na rozdíl od předchozích komentářů není jeho primárním cílem poskytovat čtenářům konceptualizující informační rámec pro pochopení operace Pilíř obrany, ale jednoduše prezentovat osobní postoje autora. Jde přitom o postoj otevřeně apologetický vůči Izraeli.

Sugestivní řečnická otázka v titulku článku konstruuje obraz samotného čtenáře jako někoho, kdo vnímá Izrael a jeho akce během operace Pilíř obrany negativně. Vodička tohoto „předpokládaného čtenáře“ dále ubezpečuje, že jeho pohledu rozumí, ale hned dodává, že jde o pohled neúplný, a tedy v zásadě mylný: *Člověk ustrne nad kráterem, v němž zmizela celá palestinská rodina. Ano, hrůza. Jenže tenhle obraz není kompletní bez scén, které předcházely. Jako celek to vypadá už jinak.(...) Protiútok je však násilí koncentrované do několika dnů, a tak vypadá velmi nepřiměřeně. Tohle se však nedá hodnotit evropskými měřítky, protože Blízký východ je divočina.* Nejvýrazněji se zmíněný předpoklad odráží ve větě *Nejdůležitější příkázání biblické země totiž zní, že kdo do tebe kamenem, ty do něj dvěma.* Ironickou parafrází známého rčení svatého Pavla „kdo po tobě kamenem, ty po něm chlebem“ Vodička říká, že se s humanistickými etickými imperativy v arabsko-izraelském konfliktu nelze obstat. Na jiných místech textu se zase zdůrazňuje, že Izrael „opětuje palbu“ nebo provádí „protiútok“, čili pouze adekvátně reaguje na akce protivníka.

Další argumentační strategii, kterou Vodička užívá, je předkládání sugestivních, ale přitom nedokonalých analogií. Např.: *A umíte si představit, že třeba z Monaka vystřelí někdo na Francii 171 raket měsíčně a ona nic nepodnikne?* Toto přirovnání je pro evropského čtenáře působivé, neboť konflikt pomyslně přenáší do prostředí, které je mu kulturně a geograficky bližší než samotná Palestina. Je však také velmi problematické. Jednak proto, že Monako a Francie vůči sobě nejsou ve srovnatelném vztahu jako Gaza a Izrael (Francie nadržuje Monako pod obchodní blokadou, nepodniká vojenské operace na jeho území apd.). Problém se však skrývá i v tom, jak zmíněné přirovnání celý komplexní konflikt s dlouholetými kořeny redukuje na jednoduchý kauzální vztah akce a reakce mezi dvěma činiteli. V neposlední řadě je potřeba si všimnout, že Vodička řeší pouze otázku,

zda je správné, že Izrael vůbec nějak reaguje (a která nenastoluje žádná složitá morální dilemata) a ignoruje daleko komplikovanější otázku, zda je tato reakce přiměřená.

V dalším tvrzení, nad nímž je třeba se pozastavit, je užitý silný emocionální apel: *Když teroristé vysílali sebevražedné atentátníky, aby zabíjeli mladé Izraelce na diskotékách, nebo když teď raketometčíci Hamasu ostřelují Izrael, je to násilí rozložené v čase.* První věta souvětí má zřejmě odkazovat k období intifády al-Aksá, která byla provázena četnými teroristickými útoky palestinských radikálů vůči izraelským civilistům. Tyto útoky však nemají žádnou přímou souvislost s operací Pilíř obrany a Izrael na ně reagoval již v minulosti.¹¹³ V textu jsou tedy zmíněny jen proto, aby zesílily emoční účinek tvrzení. Toho je navíc dosaženo i užitím plurálu, který implikuje, že k takovým událostem došlo opakovaně, ačkoli užitému popisu odpovídá pouze jediný incident.¹¹⁴

Článek se dokonce hlásí k mýtu izraelského mediálního diskurzu, který popsal Dor: Totiž, že Palestinci ve skutečnosti nejsou ochotní přistoupit na mírová řešení a sabotují veškeré pokusy o smír ze strany Izraele. Vodička píše: *Palestinci jim [Izraelcům] slibovali, že pokud zmizí z Gazy, dostanou výměnou klid.* Tím líčí Palestince (v kolektivizované podobě) jako aktéry, kteří nedodržují sliby a je vlastně marné s nimi jednat. Opravdu však bylo z palestinské strany Izraeli za stažení osad z Gazy něco slibováno? Netlumočí Vodička spíše tvrzení, kterým tento krok v Knesetu (parlamentu) obhajoval někdejší izraelský premiér Ariel Šaron?¹¹⁵

Vodičkova argumentace se odvíjí od ústředního předpokladu, že socio-politické prostředí Blízkého východu je natolik odlišné od toho evropského, že běžný Evropan nemůže arabsko-izraelský konflikt patřičně pochopit. Přílišná tvrdost izraelských akcí je jen klamnou představou, případně existenční nutností. *Přesto pokaždé, když se na Blízkém východě začne střílet, Izrael automaticky prohrává jedna nula. (...) Jistě, nevypadá to hezky, ale je to pořád lepší než se nechat po kusech sežrat.* Autor navíc podsouvá, že velká část

¹¹³ Mimo jiné výstavbou separační bariéry oddělující Západní břeh Jordánu od území Izraele a přiléhajících židovských osad.

¹¹⁴ V textu je zřejmě odkazováno na sebevražedný atentát u vstupu na telavivskou diskotéku Delfináríum z roku 2001, který patří k nejtragičtějším teroristickým útokům na Izrael, k nimž během intifády al-Aksá došlo. Zemřelo při něm 21 lidí, většinou v mladistvém věku. Viz ČEJKA, Marek. *Dějiny moderního Izraele*, s. 276.

¹¹⁵ Stažení izraelských osadníků a vojáků z Gazy prosadil právě Šaron jakožto jednostranný krok bez jakékoli spolupráce s Palestinci. Přesná motivace tohoto kroku zůstává předmětem spekulací. Sám Šaron jej prezentoval jako vstřícné gesto vůči Palestincům, avšak za stažením mohly stát i zcela pragmatické důvody, jako například příliš vysoké náklady na zajištění bezpečnosti osadníků. Viz ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina*.

(možná většina) lidí se touto iluzí nechává oklamat a vystupuje proti Izraeli, což lze teze, která v článku není podpořena žádnou evidencí a kterou je možné rozporovat.

6.1.4 „Školka v podzemním krytu. I taková je dnešní realita Izraele“

Reportáž Pavla Novotného (MF DNES, 23. 11. 2012, s. 8) se snaží na příkladu mateřské školky přestěhované z bezpečnostních důvodů do podzemního protiraketového krytu přiblížit, jak konflikt poznamenal běžný život v Tel Avivu. Novotný zpovídá Češku Olgou Prášilovou, která v Izraeli žije již několik let. Skutečnost, že svoje zážitky ze života v Tel Avivu během operace Pilíř obrany sděluje Češka, zvyšuje pravděpodobnost empatie čtenářů vůči Izraelcům. Stejnou funkci může mít i popis města jako veskrze evropského a dosud bezpečného: *Dýchá středomořskou, uvolněnou atmosférou – je nabitý kavárnami, restauracemi. (...). A hlavně: až dosud ležel mimo dosah raket odpalovaných z Gazy. Město se cítilo bezpečně, bombardování tu nezažili přes dvě desítky roků.* Je-li Tel Aviv popsán jako blízký evropským městům, s nimiž mají čtenáři osobní zkušenosti, je také pravděpodobné, že budou schopni představit si sami sebe v situaci jeho obyvatel.

6.1.5 „Situace je napjatá, město ale funguje“

Rozhovor s Tomášem Pojarem, českým velvyslancem v Izraeli, obsahuje jen letmé zmínky o samotném konfliktu, neboť novinářovy dotazy směřovaly především k atentátu v Tel Avivu a k atmosféře, která ve městě panuje. Článek informuje, že atentát se odehrál jen asi 500 metrů od českého velvyslanectví, čímž je pro české čtenáře opět budováno zdání blízkosti popisované události, respektive její spjatosti s Českem. Rozhodně přitom nelze říct, že by české velvyslanectví bylo jedinou významnou budovou, která se v blízkosti místa útoku nachází. Tel Aviv je přeci jen město, které má poměrně malou rozlohu a přitom velký politický význam, neboť v něm sídlí všechna zastupitelství jiných zemí. MF Dnes ostatně uvádí (22. 6. 2012, s.6), že poblíž místa, kde došlo k útoku, se nachází i izraelské ministerstvo obrany a vojenské velitelství.

V poslední odpovědi Pojar mimo jiné tvrdí, že *země je v zásadě dlouhodobě ve válce*. Poslední konvenčním válečným konfliktem, jehož se Izrael účastnil, ovšem byla Jomkipurská válka v roce 1973.¹¹⁶ Pojar tedy za „válku“ zřejmě označuje všechny menší asymetrické konflikty a teroristické útoky, jimž Izrael čelí. Tím jednak sugeruje, že mezi těmi-

¹¹⁶ Viz podkapitola 1.1.

to událostmi existují úzké souvislosti a jednak tak operaci Pilíř Obrany rámuje jako jednu epizodu dlouhodobě probíhajících bojů.

6.1.6 „I když je zle, musíme si pomáhat“

Reportáž Pavla Novotného z Tel Avivu (MF DNES, 24. 11. 2012, s. 9) seznamuje čtenáře s izraelskými a palestinskými mírovými aktivisty a snaží se ukázat, že mezi oběma národy nepanuje pouze nevraživost, ale také vzájemné porozumění a tolerance.

Hned v první větě, která představuje mírovou aktivistku a umělkyni Tamaru Moyzes, se však dozvídáme, že *Její názory jistě nelze označit za pravicové a Palestinci obvykle mají její sympatie, jakkoli má izraelský pas. Z tohoto souvětí nutně vyplývá, že podle autora jsou sympatie k Palestincům u izraelských občanů neobvyklé, a to zvláště u těch, kteří se hlásí k politické pravici. Článek tedy vlastně přitakává mýtu, který se poté snaží vyvracet či alespoň zpochybňovat. V článku nalezneme i pasáž automaticky předpokládající, že čtenáři považují za netolerantní a nepřátelské především Palestince: Pravda ale je, že nesmiřitelně se vyjadřují i mnozí Izraelci, zvláště ti z ohroženého jihu země, stejně jako zle postižení Palestinci z Gazy. Této větě totiž nepředchází žádná sdělení jakkoli naznačující nějaké „nesmiřitelné“ postoje u Palestinců. Autor tedy počítá s tím, že čtenáři již takovými informacemi disponují z jiných zdrojů.*

Kuriózní je taktéž věta *K [izraelské mírové aktivistce] Noe se přidávají také Palestinci, i když v drtivé většině ti z relativně velmi svobodného Západního břehu. Slovní spojení „relativně velmi svobodný“ je totiž vnitřně rozporné – buď je Západní břeh svobodný „velmi“, a nebo je svobodný jen „relativně“ vůči nějakému jinému správnému celku. Nejspíše vůči Pásmu Gazy, které je zmiňováno v následující větě. Podivný protimluv nejspíše vznikl tak, že autor chtěl svobodnost Západního břehu vyzdvihnout (a vystoupit tak předsudkům, v které by dle jeho soudu mohli někteří čtenáři věřit) a zároveň se obával, aby jeho tvrzení nepůsobilo příliš oslavně. Pokud si protiřečení v novinovém textu všimne čtenář, nejspíše jej bude vnímat jako varovný signál, že autor buď nemá příliš ujasněný svůj pohled, nebo se dokonce pokouší „překrucovat realitu“.*

Zamlžující je ostatně i Novotného tvrzení, že v Pásmu Gazy je *přátelství s Izraelci, byť mírovými aktivisty, mnohem podezřelejší*. Není totiž vůbec jiné, co to takové „podezřelejší“ přátelství je. Znamená to, že přátelství obyvatele Gazy k Izraelci by mělo podezření budít? Nebo že je jako podezřelé vnímáno nějakou konkrétní skupinou lidí? Nebo že je

jednoduše méně časté? Zmíněná věta nenabízí jasná interpretační vodítka, takže do jejího výkladu se bude nutně výrazně promítat čtenářovo předporozumění (v terminologii Normana Fairclougha můžeme mluvit o čtenářových „member’s resources“).

Paradoxní je, že snahu článku ukázat, že navzdory konfliktu mezi Palestinci i Izraelci existují zcela přátelské vztahy, podryvá redakční podtitulek v tomto znění: *Pavel Novotný, zpravodaj MF DNES, v Izraeli sledoval, jak tamní obyvatelé přistupují k problematickému soužití s Palestinci*. Na druhou stranu lze také „problematické soužití“ považovat za velmi eufemistické označení pro situaci, kdy jeden národ žije pod okupací a druhý čelí teroristickým útokům.

6.2 Publicistické články v Právu

6.2.1 „Blízký východ mezi šílenstvím a absurditou“

Komentář Petra Schnura (Právo, 20. 11. 2012, s. 6) se operace Pilíř obrany týká jen velmi okrajově. Autor v něm zejména obhajuje tezi, že tzv. válka proti terorismu a revoluce tzv. Arabského jara přinesly zcela opačné výsledky, než si od nich slibovali jejich zastánci a region Blízkého východu se kvůli nim ocitl na v titulku avizovaném rozhraní „mezi šílenstvím a absurditou“.

Na konflikt v Palestině Schnur nahlíží zejména jako na událost *komplikující jednotný postup Západu a států Perského zálivu proti Sýrii*. Autor tedy implicitně přikládá syrské občanské válce daleko větší důležitost než arabsko-izraelskému konfliktu, který jej zajímá zejména proto, že politicky rozděluje země, které by dle jeho názoru měli přistupovat jednotně k řešení krize v Sýrii.

Vzhledem k zaměření této analýzy je nejzajímavější tato věta: *[Západ] z dobrych důvodů správně volá v Gaze po umírněnosti a vyjednávání – jde o Izrael*. Spojení „jde o Izrael“ je možné chápat způsoby. Buďto tak, že Izrael je v případě ozbrojeného konfliktu ohrožený existenčně (jde o to, jestli Izrael vydrží nebo padne), nebo tak, že k Izraeli přistupuje Západ jiným způsobem, nežli k válkou zmítané Sýrii. Kontext celého článku spíše hovoří pro druhý možný výklad. Schnur tedy konstruuje analogii mezi občanskou válkou v Sýrii a násilím mezi Izraelem a Hamásem, přičemž diplomatická řešení prohlašuje za ta vedoucí k míru a vojenská řešení za ta prohlubující krizi. Autorova favorizace mírových

jednání se ostatně odrazila i ve spojení „z dobrých důvodů správně volá“, které je možné považovat za pleonasmus.

Schnur článek zakončuje ironickým konstatováním: *Opravdu krásný nový svět mezi absurditou a šílenstvím*. To akcentuje údajnou iracionálnost a absurditu západní politiky na Blízkém východě, aniž by však toto stanovisko bylo obhajováno argumentačně.

6.2.2 „Všichni vítězové týdenní miniválky“

Břetislav Tureček, toho času blízkovýchodní zpravodaj Českého rozhlasu, psal svůj komentář (Právo, 23. 11. 2012, s. 6) již po uzavření mírových jednání. To je jistě jeden z důvodů, proč je tento text vystavěný jinak, než komentáře, které vyšly v MF Dnes ještě v průběhu konfliktu. Tureček vychází z poukázání na skutečnost, že jak Hamás, tak představitelé Izraele prohlašovali vyhlášení klidu zbraní za své vítězství. Tureček argumentuje, že ani jedné straně ve skutečnosti nelze přiznat jednoznačný triumf, ale zároveň je nutné uznat, že oba aktéři sporu v určitých ohledech dosáhli svého. Z konfliktu však prý nakonec nejvíce těžil egyptský prezident Muhammad Mursí, který si za zprostředkování mírové dohody vysloužil mezinárodní respekt a zbavil se nálepky „nevypočitatelného islamisty zavádějícího náboženskou diktaturu“.

Operace Pilíř obrany je již v titulku označena za „miniválku“. Užitím tohoto trivializující novotvaru Tureček sugeruje, že konflikt nebyl příliš rozsáhlý pro dění na Blízkém východě neměl velký význam. Tímto postojem se shoduje s výše rozebraným komentářem Jana Fingerlanda (MF DNES, 19. 11. 2012, s. 12), který střet označuje za „rozmíšku“. Taková trivializující označení ovšem značí primární soustředěnost na politické a nikoli humanitární důsledky konfliktu. Smrt šesti Izraelců a 167 Palestinců¹¹⁷ lze totiž stěží považovat za banalitu. Zdání nevýznamnosti konfliktu Tureček ještě podtrhuje lakonickým konstatováním *Nakonec vše dobře dopadlo*.

Hodno pozornosti je dále tvrzení, že izraelský premiér Netanjahu si může připsat vítězství *díky dobrému dávkování války*. Ze zvolených slov vyplývá, že to byl právě Netanjahu, kdo měl v rukou kontrolu dynamiky a intenzity („dávkování“) celého střetu, což izraelskou stranu staví do aktivnější a zodpovědnější pozice oproti straně palestinské.

Podobně jako komentátorka MF Dnes Adéla Dražanová (MF DNES, 16. 11. 2012, s. 8), také Tureček poukazuje na spojitost mezi izraelským přístupem k operaci Pilíř obra-

¹¹⁷ STEIL, Yaen. Human Rights Violations during Operation Pillar of Defense.

ny a předvolebním obdobím. Na rozdíl od Dražanové tak však činí zcela explicitně, v obzvláště pozoruhodném souvětí: *Protože Izrael konflikt zvládl psychicky i vojensky obstojně, do zapomenutí se odsouvají spekulace, že nejen konec, ale i začátek operace s biblickým názvem Sloup oblakový (verze pro mezinárodní, nežidovské publikum zněla Obranný sloup) načasoval Netanjahu právě s ohledem na lednové volby.*

Tureček údajně „spekulace“ (ani jejich „odsouvání do zapomenutí“) nepřisuzuje nikomu konkrétnímu a vlastně tak sugeruje, že existuje jistá možnost, jak konflikt interpretovat, jíž se nedostává patřičné pozornosti. Rovněž opětovně naznačuje, že právě izraelská strana dokázala konflikt „načasovat“, což znamená, že nad ním měla kontrolu a byla jeho iniciátorem. V neposlední řadě stojí za pozastavení i Turečkovo poukázání na rozdíly mezi názvem izraelské operace v hebrejštině a v angličtině,¹¹⁸ kdy anglickou variantu označuje za verzi *pro mezinárodní, nežidovské publikum*. V celém analyzovaném korpusu není žádný jiný text, který by na tento rozdíl poukazoval. Tureček se touto poznámkou zřejmě snaží upozornit, že Izrael vědomě pracuje s mezinárodním veřejným míněním a se zahraničním publikem komunikuje odlišným způsobem, než s tím izraelským.

Ze všech analyzovaných textů je Turečkův komentář tím jediným, z něhož vyplývá, že před započítím operace Pilíř obrany nebyli izraelští aktéři vůči těm palestinstí pasivní, ale naopak provozovali činnost, kterou je možné označit za nepřátelskou či alespoň narušitelskou: (...) *atentáty na palestinské velitele a (...) rutinní pronikání izraelské armády do pohraničí Gazy*. Tato kontextualizující informace je důležitá zejména pro debaty o to, která strana byla v aktuálním konfliktu agresorem. Pokud izraelská armáda ještě před atentátem na Džabářího pronikala do Pásmu Gazy, je totiž možné vysvětlovat raketové ostřelování ze strany Hamásu právě jako reakci na tyto vojenské operace.

6.2.3 „Jako by tu byl nový scénář: uklidnit Palestince – a dorazit Sýrii“

Druhý komentář Petra Schnura, který Právo otisklo (24. 11. 2012), se na rozdíl od toho prvního věnuje operaci Pilíř obrany ve větší míře, ale i v něm autor především kritizuje západní politiku vůči Sýrii a konflikt v Palestině užívá spíše jako pomůcku pro tvorbu argumentů z analogie. Příkré hodnocení Hamásu, které v článku najdeme, tak slouží

¹¹⁸ Tureček přitom pro anglický název „Pillar of Defense“ používá trochu jiný překlad, než se objevil ve většině českých médií a který je použit i v této práci.

k legitimizaci izraelských akcí pouze v druhém plánu, jeho primárním cílem je poukázat na údajné pokrytectví západních politiků, kteří podle Schnura odsuzují Hamás, ale zároveň vyzdvihují údajně srovnatelně radikální Svobodnou syrskou armádu.¹¹⁹

Střet mezi Hamásem a Izraelem líčí zcela jednoznačně jako agresi Hamásu, na níž je izraelská armáda nucena reagovat: *Hamás ostřeluje Izrael, Tel Aviv jako vždy razantně odpovídá.*

Vzhledem k tezím, které článek obhájí, je ovšem role Hamásu na dynamiku konfliktu umenšována, napjatí v Palestině je prezentováno jako pouhá součást daleko většího boje, který vedou jiní, mocnější aktéři: *ultrakonzervativní sunnitě využívají tažení neoliberačního Západu proti nepohodlným arabským republikám k radikálnímu posílení vlastního vlivu na Blízkém východě.*

¹¹⁹ Svobodná syrská armáda je spíše neformální označení pro široké spektrum bojovníků, kteří v syrské občanské válce stojí režimu Bašára Assada.

7 ANALÝZA REPREZENTACE SOCIÁLNÍCH AKTÉRŮ

K analýze sociálních aktérů byla použita kategorizace představená v podkapitole 3.2.2. Vzhledem k tomu, že reprezentační strategie obou zkoumaných deníků se v mnoha případech podobaly, není tentokrát Právo a MF Dnes analyzováno zvlášť. Na zjištěné rozdíly je však v textu vždy upozorněno.

7.1 Hlavní aktéři konfliktu

Podle obou analyzovaných deníků probíhal válečný a politický střet v průběhu operace Piliř obrany mezi Státem Izrael na straně jedné a mezi hnutím Hamás na straně druhé.

Izraelští aktéři jsou reprezentováni především strategií spatializace, tedy kolektivizujícím spojením s geografickým prostorem, jímž je v tomto případě samotný Stát Izrael. Např.: *Izrael srovnal se zemí sídlo Hamásu, Izrael zmobilizoval až 75 tisíc rezervistů* (Právo, 19. 11. 2012, s. 8); *Lidé demonstrovali za ostřelovaný Izrael* (MF Dnes, 26. 11. 2012, s. 5). Pod tímto generalizujícím pojmenováním, které budí zdání konsenzu napříč celou izraelskou společností, se přitom fakticky skrývají zejména představitelé izraelské vlády či armády, kteří mají přímý vliv na veškerá politická jednání i operace bezpečnostních složek. Taktéž titulek *Nečas podpořil Izrael* (MF Dnes, 19. 11. 2012, s. 2) budí zdání, jakoby se podpory dostalo všem Izraelcům, ve skutečnosti se však český premiér postavil za konkrétní politiku izraelských vládnoucích elit a nikoli třeba za zástupce opozice nebo protiválečné aktivisty, kteří s vojenskými operacemi v Gaze nesouhlasí.

Druhá strana konfliktu je však strategií spatializace reprezentována jen zcela výjimečně. Do pozice protivníka Izraele není většinou stavěna Gaza, ale hnutí Hamás, čímž mezi oběma hlavními aktéry sporu vzniká asymetrie: (...) *v případě konfliktu, který se odehrává od druhé poloviny minulého týdne mezi Hamasem a Izraelem* (MF Dnes, 19. 11. 2012, s. 12, komentář Jana Fingerlanda); (...) *ozbrojená konfrontace mezi Izraelem a palestinským hnutím Hamas* (MF Dnes, 19. 11. 2012, s. 10); *příměří, které vstoupilo v platnost mezi Izraelem a palestinským hnutím Hamás* (Právo, 24. 11. 2012, s. 12).

Tato reprezentační strategie přitom může mít několik různoběžných a do srovnatelné míry doložitelných ideologických implikací. Na jedné straně může sugerovat, že Hamás, který je Evropskou unií a řadou jiných států považován za teroristickou organizaci, nereprezentuje postoje obyvatel Gazy, kde se chopil vlády. Můžeme dokonce absenci spa-

tializačních pojmenování vnímat jako výraz neuznání legitimacy Hamásu jakožto politického zástupce Gazanů. Na druhé straně ale může zviditelňování Hamásu a upozadování „běžných“ Palestinců zamlžovat skutečnost, že izraelskými útoky trpí celá populace Gazy. Izraelská lidskoprávní organizace B'Tselem ostatně upozorňuje, že za cíle Hamásu izraelská armáda označuje i rodinné domy, v nichž členové či spolupracovníci této organizace bydlí.¹²⁰ Lze také říci, že zobrazováním konfliktu jako události probíhající mezi Izraelem a Hamásem se oba deníky přibližují oficiálnímu diskurzu izraelské armády.¹²¹

Zajímavé rovněž je, že ve zkoumaných textech téměř zcela chybí informace o jiných militantních organizacích, které v Gaze operují. Zvláště zarazí absence zmínek o Islámském džihádu, který se stejně jako Hamás podílel na ostřelování Izraele a proti němuž byly taktéž vedeny útoky v rámci operace Pilíř obrany.¹²² V každém ze zkoumaných periodik je zmíněn pouze jednou. V Právu v rámci přetlumočené zprávy izraelské policie, která zadržela údajného atentátníka, jenž měl být na tuto organizaci napojen (Právo, 24. 11. 2012, s. 12). V MF Dnes v komentáři znalce Blízkého východu Jana Fingerlanda (MF Dnes, 19. 11. 2012, s. 12), který Islámský džihád zmiňuje jakožto radikálnějšího konkurenta Hamásu. Úplné vyloučení Islámského džihádu z diskurzu tak přispívá k příliš reduktivnímu a generalizujícímu zobrazování Hamásu jakožto jediného významného aktéra zastupujícího Palestince z Pásma Gazy.

Ukázali jsme si, že se oba zkoumané deníky shodují na tom, že hlavními aktéry operace Pilíř obrany byl na jedné straně Izrael a druhé straně hnutí Hamás. Pokud se ovšem detailněji zaměříme na způsoby, jakým byli tito aktéři zobrazováni, můžeme již mezi diskurzem MF Dnes a Práva najít různé odlišnosti.

Ty první, i když spíše drobné, můžeme zpozorovat v míře využívání strategie religionizace, tedy pojmenování podle příslušnosti k náboženství. Obě periodika se této strategii snaží spíše vyhýbat ve prospěch užívání strategie nacionalizace, v jejímž rámci jsou aktéři pojmenováni na základě příslušnosti k národu. Oba deníky ovšem taky občas užívají pro Izrael označení „židovský stát“ (v Právu se toto sousloví objevuje devětkrát, v MF Dnes třináctkrát). Není přitom zřejmé, zda přídavné jméno „židovský“ odkazuje

¹²⁰ Viz např. Death Foretold. In: *B'Tselem* [online].

¹²¹ Viz texty na oficiálním blogu Izraelských obraných sil: *Israel Defense Forces* [online].

¹²² 2012 Operation Pillar of Defense. In: *Israel Defense Forces* [online].

k náboženské či etnické příslušnosti (pak by se jednalo o strategii etnizace).¹²³ Užívání sousloví „židovský stát“ lze za určitých okolností považovat za přejímání oficiálního politického diskurzu Státu Izrael, který je ve svých tzv. základních zákonech definován jako stát „židovský a demokratický“.¹²⁴ Je však zároveň nutné uznat, že jde o označení, které je v českém novinářském diskurzu poměrně silně zaužívané¹²⁵ a že je ve zkoumaných textech užíváno v kontextu, které jej nečiní ideologicky problematickým (nedochází například k tomu, že by do opozice k „židovskému státu“ byli stavěni aktéři označovaní jako „muslimští“ či „arabští“, čímž by byl konflikt rámován jako náboženský, popř. etnický). Např.: *Židovský stát dosud oznámil tři oběti na životech* (MF DNES 20. 11. 2012, s. 12); *Egypt varoval židovský stát* (Právo, 19. 11. 2012, s. 8).

Zcela výjimečný, ovšem zajímavý případ religionizace izraelských aktérů, se objevuje v komentáři Milana Vodičky otištěném v MF Dnes: *Nejdůležitější příkázání biblické země totiž zní, že kdo do tebe kamenem, ty do něj dvěma* (MF Dnes, 22. 11. 2012, s. 14). Výraz „biblická země“ již zcela zřetelně a explicitně poukazuje na náboženský význam Izraele (ať už si jej vykládáme ve smyslu „země, v níž Bible vznikla“ nebo ve smyslu „země, o níž se v Bibli píše“), který je ještě posílen následně užitou ironickou parafrází rčení apoštola Pavla. Náboženství výrazně ovlivňuje postoje k Izraeli a izraelsko-arabskému konfliktu zejména u věřících Židů a křesťanů¹²⁶, ale i u sekulárních či ateistických českých čtenářů lze očekávat určitou míru ztotožňování se s křesťanskou kulturou. Jde o jev, který se v posledních letech výrazně projevuje zejména v internetovém prostředí a pravděpodobně za ním stojí představa střetu (post)křesťanského světa s islámem.¹²⁷

Pro reprezentaci Palestinských aktérů je strategie religionizace využívána jen okrajově. Právo tak činí pouze v případě přímé citace výroku tureckého premiéra Erdoğan:

¹²³ Izraelské občanství je možno získat jak na základě doložení židovských předků, na základě oficiálně uznané konverze k judaismu.

¹²⁴ Definice Izraele jako židovského státu podle některých kritiků znemožňuje plnohodnotnou občanskou integraci Arabů a jiných nežidovských menšin. Emblémem této kritiky je mimo jiné známá glosa izraelského poslance arabského původu Ahmada Tibiho, který tvrdí, že „Izrael je vůči Židům demokratický a vůči Arabům židovský“. Viz. KREVER, Mick. 'Israel is democratic towards Jews and Jewish towards Arabs,' says Arab-Israeli MP. In: CNN [online].

¹²⁵ To si lze snadno ověřit zadání pojmu „židovský stát“ do vyhledávacího políčka na libovolném českém zpravodajském serveru.

¹²⁶ Zejména u takzvaných křesťanských sionistů, kteří jsou zastoupeni i v ČR, a to poměrně vlivnou organizací Křesťanské velvyslanectví Jeruzalém. Viz ČEJKA, Marek. Podivný boj proti antisemitismu. A2 [online].

¹²⁷ Nejvýmluvněji tuto tendenci dokládají slova novináře Ondřeje Neffa z komentáře týkajícího se občanské války v Libyi: *Nicméně, studená válka minulosti měla jednu přednost před válkou, která na přízvisko teprve čeká: komunisté byli aspoň křesťani*. Viz NEFF, Ondřej. Je-li to pravda, je to úžasné. *Neviditelný pes* [online].

„Ti, kdo spojují islám s terorismem, zavírají oči před masovým vražděním muslimů a odvracejí se od masakrů dětí v Gaze.“ (Právo, 20. 11. 2012, s. 8) MF Dnes v jednom případě označuje hnutí Hamás za „islamistické“¹²⁸ (24. 11. 2012, s. 9), v jiném zase uvádí, že se hlásí k sunnitské větvi islámu, kvůli čemuž nemůže mít pevné vztahy s Íránem, který je většinou šii'itský (MF Dnes, 20. 11. 2012, s. 12). Zajímavá je pak i věta věta *Obama se navíc snaží o smír s muslimy, na což Izraelci nenahlížíjí zrovna optimisticky* (MF Dnes, 16. 11. 2012, s. 8), která implikuje nějaký specifický vztah Izraelců k muslimům (či alespoň k pokusům navazovat s nimi vztahy).

Strategii negativní ideologizace používá ve zdatelně vyšší míře MF Dnes, která palestinských aktérům přisuzuje radikálnost: *Izraelci zabili v Gaze velitele Hamasu. Radikálové hrozí odvetou* (MF DNES, 15. 11. 2012, s. 8); (...) *střely vypálené palestinskými radikály* (MF DNES, 15. 11. 2012, s. 8). Právo naopak pro palestinské bojovníky častěji používá neutrální výraz „ozbrojenci“. Žádný z deníků se kupodivu příliš nesnaží spojit Hamás (či Palestince obecně) s terorismem, ačkoli představa „palestinského teroristy“ je silně rozšířená jak obecně v západní popkultuře, tak v očích české veřejnosti.¹²⁹ Výrazy jako „terorista“ či „teroristický“ se objevují sporadicky a většinou se tak děje v přímých i nepřímých citacích různých izraelských aktérů (případně v citacích zahraničních politiků, kteří obviňují ze státního terorismu Izrael), čímž toto hodnocení získává statut osobního názoru, jenž není přejímán samotnými deníky. Je ovšem třeba mít na paměti, že jsou to právě redaktori a editoři médií, kteří rozhodují o tom, jaká a čí tvrzení budou citovat a mohou tak činit z ideologických důvodů. Třeba právě proto, aby do článku mohli umístit názory, které nemohou sami vyřknout, aniž by se dostali do zjevného rozporu s etickými zásadami novinářské práce.

Vůbec nejčastější strategií reprezentace sociálních aktérů, s níž se lze v obou periodikách setkat, je funkcionalizace - označování podle povolání nebo činnosti, jíž aktér vykovává. Ve zkoumaných textech jsou takto označovány zejména ozbrojené složky Izraele („izraelská armáda“, „izraelské letectvo“) a elitní aktéři obou stran sporu: (...) *velitel ozbrojeného křídla Hamasu Ahmad Džabarí* (MF DNES, 19. 11. 2012, s. 10); (...) *jeden z*

¹²⁸ To lze chápat i jako negativní ideologizaci, neboť islamismus je zejména v nemuslimském prostředí vnímán jako agresivní a celkově zavržená ideologie (nezřídka dokonce srovnávaná s nacismem).

¹²⁹ Dokladem o smýšlení Čechů o Palestincích mohou být třeba reakce v internetových diskuzích na explozi na palestinské ambasádě v Praze. Viz např. V Praze zemřel palestinský velvyslanec. Zabil ho výbuch trezoru: Diskuze k článku. *Idnes.cz*. Problematikou stereotypizace (a obecně Arabů) v popkultuře, konkrétně v hollywoodských filmech se zabývá například SHAHEEN, Jack G. *Reel Bad Arabs*.

izraelských armádních mluvčích (MF DNES, 20. 11. 2012, s. 12); (...) *šéf ozbrojeného křídla Hamásu Muhammad Díf* (Právo, 21. 11. 2012, s. 8). Elitní aktéři (politici představitelé, armádní velitelé, mluvčí) jsou tedy v diskurzu individualizováni, zatímco neelitní aktéři (včetně obětí) jsou zobrazováni jako kolektivizováni. Individualizovanou reprezentaci neelitních aktérů najdeme pouze v šesti krátkých článků v MF Dnes¹³⁰, jež informují o osudech několika běžných zástupců Palestinců a Izraelců, kteří byli probíhajícími boji nějak zasaženi: (...) *v centrální části Pásma Gazy žije 60letý Ahmad Hakúm; Avner byl ještě chlapec, ale dost starý na povolávací rozkaz* (MF DNES, 19. 11. 2012, s. 10). V Právu se s individualizovanou reprezentací „obyčejných“ Izraelců ani Palestinců nesetkáme vůbec. „Obyčejní“ Izraelci a Palestinci jsou tedy až na zmíněnou výjimku reprezentováni jako neurčité, jednolité masy, k jejichž postojům a názorům nemá čtenář přístup. Zajímavá je v tomto ohledu i reportáž z Izraele v MF Dnes, která se snaží ukázat, že mezi Izraelci a Palestinci nepanuje jen nevraživost. Jakkoli se článek snaží budovat dojem, že hovoří o běžných občanech, zabývá se převážně elitními aktéry - slovensko-izraelskou umělkyní a mírovou aktivistkou Tamarou Moyzes, historikem Jehudou Bauerem, nenominovaným izraelským televizním moderátorem a rovněž nenominovaným arabským tlumočnickem. Bauer je dokonce označen pouze jako *pamětník a pražský rodák* (24. 11. 2012, s. 9), což budí dojem, že jde o řadového Izraelce, ačkoli je dotyčný významným akademikem.

Elitním aktérům je naproti tomu věnována daleko větší pozornost. Ve většině případů je kromě funkce či profese zmíněno i celé jejich jméno (strategie nominace), což zdůrazňuje jejich význam: (...) *izraelský arabský novinář Khaled Abu Toameh* (MF Dnes, 19. 11. 2012, s. 12, komentář Jana Fingerlanda); (...) *Ministr dopravy Jisrael Kac* (Právo, 16. 11. 2012, s. 17); *Doron Avital je izraelským poslancem za centristickou stranu Kadima* (MF DNES, 20. 11. 2012, s. 12). Nejvíce nominovaným izraelským aktérem je premiér Benjamin Netanjahu - jeho příjmení je v MF Dnes zmíněno celkem dvanáctkrát, v Právu dokonce pětadvacetkrát. Ze zástupců palestinské strany je nejčastěji (dvanáctkrát v MF Dnes a šestnáctkrát v Právu) zmiňováno jméno někdejšího vůdce ozbrojeného křídla Hamásu Ahmada Džabářího, jehož zabitím operace Pilíř obrany začala.

Skutečnost, že z individualizovaných a nominovaných palestinských aktérů věnují oba deníky nejvíce pozornosti mrtvému člověku, který už nemůže ovlivňovat dění, o němž

¹³⁰ Jedno ze svědectví vyšlo o den později než zbylých pět a je součástí delšího textu (MF DNES, 20. 11. 2012, s. 12).

jsou podávány informace, svědčí o tom, že Palestinci jsou v MF Dnes i v Právu znevýznamňováni. Izraelský premiér Netanjahu je naopak reprezentován jako důležitý a aktivní aktér, jenž je většinou zmiňován v souvislosti se svými činy a je opakovaně přímo i nepřímo citován: *"Dávám nyní přednost diplomatickému řešení," prohlásil Netanjahu* (Právo, 21. 11. 2012, s. 8); *Izraelský premiér Benjamin Netanjahu oznámil, že armáda je připravena rozšířit operaci v Gaze* (MF DNES, 15. 11. 2012, s. 8).

Kromě Džabáriho je jediným palestinským aktérem, jehož nominují obě periodika palestinský prezident Mahmúd Abbás

¹³¹ V Právu je ještě několikrát zmíněno jméno exilového vůdce Hamásu Chálida Mišála, dvakrát jméno vůdce Brigád Kassám Muhammada Dífa, jednou jméno mluvčího palestinské záchranné služby Adhama Abú Salmíji a jednou jméno Favzího Barhúma, který byl mluvčím Hamásu. MF Dnes Mišála, Dífa a Salmíju nezmiňuje vůbec a Barhúma pouze prostřednictvím funkcionalizace. Oba deníky přitom mluvčímu Hamásu poskytly prostor jen tehdy, když ocenil teroristický útok na autobus v Tel Avivu.¹³² MF Dnes dokonce použilo následující emočně zabarvenou formulaci: *Mluvčí hnutí Hamas útok vychválil jako "hrdinský čin"* (MF Dnes, 22. 11. 2012, s. 6). Slovo „vychválil“, které mohlo být alternativně nahrazeno např. neutrálním výrazem „označil“, výrazně akcentuje Barhúmovo obdivné stanovisko, navíc je v novinovém diskurzu obvykle užíváno v ironicko-kritickém smyslu, kdy naznačuje, že popisovaná chvála je přehnaná nebo neoprávněná.¹³³ Právo stejnou informaci tlumočí prostřednictvím neutrální formulace a přidává citaci, z níž vyplývá, že Barhúm zmiňovaný útok chápe jako odvetu za izraelské útoky v Gaze, což jej má legitimizovat: *"Považujeme to za přirozenou odpověď na okupační zločiny a pokračující masakry proti civilistům v pásmu Gazy," řekl mluvčí Hamásu Favzí Barhúm s tím, že jde o "hrdinský čin"*. (Právo, 22. 11. 2012, s. 12)

¹³¹ Je dobré poznamenat, že v době konfliktu Palestinská autonomie, v níž je Abbás prezidentem, neměla kontrolu nad Pásmem Gazy a její vztah k Hamásu je nepřátelský. Abbás tedy průběh operace Pilíř obrany nemohl přímo ovlivňovat.

¹³² MF Dnes jedno z jeho vyjádření tlumočí ještě jednou, v článku, který se přímo netýká operace Pilíř obrany. Barhúmovo tvrzení se však v textu objevuje jen proto, aby bylo vzápětí popřeno: *A i když mluvčí Hamásu včera Barakův odchod označil za "důkaz politického a vojenského selhání", ve skutečnosti byl postup armády pod Barakovou taktikou hodnocen spíše kladně* (MF DNES, 27. 11. 2012, s. 8).

¹³³ Pro doložení tohoto tvrzení si je možné slovo „vychválil“ vyhledat třeba na zpravodajském portálu iDnes, který je s MF Dnes spjatý. Narazíme na titulky typu „Debata ČT vychválila nový film. Hrála v něm totiž i moderátorka“, „Vedení Přerova čelí kritice. Vychválilo se před volbami v městském časopise“, nebo „Bush vychválil McCaina. Naštěstí pro republikány na dálku“.

To kontrastuje ze skutečností, že v případě izraelské strany jsou několikrát citováni tiskoví mluvčí zastupující různé instituce (premiéra, armádu atd.), přičemž několikrát jsou i nominováni. MF Dnes i Právo dávají izraelským mluvčím prostor zejména tehdy, poskytují-li informace o stavu mírových jednání, někdy však dokonce komentují nepřátelskou stranu: *Vzápětí však mluvčí izraelského premiéra Mark Regev pro tutéž agenturu sdělil, že se obě strany ještě nedomluvily* (MF Dnes, 21. 11. 2012, s. 7); *"Pásmo Gazy se stalo iránskou základnou," uvedl pro web ynetnews.com jeden z izraelských armádních mluvčích* (MF Dnes, 20. 11. 2012, s. 12).

Je tedy patrná jasná diskrepance mezi poskytováním prostoru tiskovým mluvčím izraelské a palestinské strany. Zatímco izraelští mluvčí jsou považováni za zdroj hodnověrných informací a jejich postoje jsou prezentovány opakovaně, palestinský mluvčí je citován jen tehdy, potvrzuje-li negativní obraz o (kolektivním) aktérovi, jehož zastupuje. V tomto způsobu reprezentace lze samozřejmě spatřovat princip Van Dijkova ideologického čtverce, a to i přesto, že zkoumané texty se s izraelskými aktéry přímo neztotožňují.

Výjimečný případ, kdy je oběma stranám poskytnut rovnocenný prostor pro vyjádření svého stanoviska, najdeme v Právu. Konkrétně v článku věnovaném incidentu, při němž byl u hranice mezi Gazou a Izraelem zabit mladý Palestinec a několik dalších jich bylo zraněno: *"Sedm civilistů zranila střelba okupačních sil, které začaly pálit na skupinu zemědělců," řekl mluvčí záchranné služby Adham abú Salmíja. (...) Mluvčí izraelské armády uvedl, že se "Palestinci pokusili infiltrovat do Izraele a vojáci reagovali střelbou do vzduchu".* (Právo, 24. 11. 2012, s. 12) Všimněme si ovšem, že palestinskou stranu zde zastupuje mluvčí záchranné služby, což je instituce, jejíž politický význam je výrazně nižší než význam armády, která mluví za druhou stranu.

7.2 Další sociální aktéři

V obou analyzovaných denících nalezneme i poměrně časté zmínky o jiných aktérech, než jsou ti izraelští a palestinstí. Jde zejména o světové politiky, kteří operaci Pilíř obrany různým způsobem komentují. Právo jim přitom věnuje daleko více prostoru nežli MF Dnes. Aktéry „třetích stran“ nejčastěji jmenuje prostřednictvím kombinace strategií funkcionalizace a nominace: *Britský ministr William Hague; francouzský ministr zahraničí Laurent Fabius* (Právo, 19. 11. 2012, s. 8). Jmenování zástupci třetích zemí přitom reprezentují několik různých přístupů k arabsko-izraelskému konfliktu – podporu izraelské stra-

ny (Česko, USA, Velká Británie), podporu palestinské strany (Tunisko, Egypt) i „vyváženou“ podporu a kritiku obou stran sporu (Rusko, Francie).

V MF Dnes naproti tomu najdeme pouze stanoviska USA (v současnosti jediné velmoci a klíčového partnera Izraele), Egypta (skrze jehož vládu byla zprostředkována mírová jednání mezi Izraelem a Hamásem) a českého premiéra Nečase. Zatímco Právo se tedy pokouší představit různé postoje, které k arabsko-izraelskému konfliktu panují ve světové politice, MF Dnes se mezinárodnímu kontextu nevěnuje, čemuž odpovídá i výběr zmíněných aktérů v člancích.

Obě periodika pomocí strategie spatializace několikrát zmiňují Írán. Ten je shodně líčen jako protivník Izraele a podporovatel Hamásu. V tomto ohledu volí MF Dnes výrazně expresivnější slovník nežli Právo. V MF Dnes nalezneme například následující formulace: *Podle komentátorů i izraelské armády jde ale také o svého druhu přípravu na možný střet s Íránem, který hrozí židovskému státu zánikem* (MF Dnes, 20. 11. 2012, s 12); *(Olej do ohně po svém nynějším zvyku naopak přilévají Íránci, kteří palestinským radikálům z hnutí Hamas nabídli zbraně k obraně proti "státnímu terorismu", který po jejich soudu provádí Izrael* (MF Dnes, 21. 11. 2012, s. 7). První citovaná věta tedy představuje Írán jako agresivní, sám sebe pasující do role existenční hrozby pro Izrael. V druhém je Írán (respektive jeho občané, kolektivizace „Íránci“ budí dojem názorového konsenzu) rovněž vylíčen jako aktér zhoršující situaci („přilévající olej do ohně“), což je navíc akcentováno sarkastickým konstatováním, že tak činí „po svém zvyku“. Pozice Íránu je ve větě dále delegitimována tím, že Hamás, jemuž poskytuje podporu, je reprezentován strategií negativní ideologizace. A pohled Íránu na akce Izraele jako na státní terorismus je zpochybněn užitím uvozovek.

Právo naproti tomu omezuje své reference o Íránu na suše deskriptivní formulace. Např: *Rakety Fadžr-5 s doletem 75 kilometrů vyvinul Írán speciálně pro potřeby Hamásu* (Právo, 20. 11. 2012, s. 8); *Írán viní Katar z napíchnutí špiček Hamásu* (Právo, 22. 11. 2012, s. 12).

7.3 Specifika reprezentace sociálních aktérů v publicistických textech

Prvním specifickým rysem, který se objevuje výhradně v publicistických textech, je konstrukce domnělých oponentů, kteří jsou však jmenováni velmi vágními způsoby. Jeden

takový případ je k nalezení v komentáři Jana Fingerlanda: *Zatímco z Izraele do Gazy – navzdory utkvělé představě – proudí potraviny, palivo i léky, hranice Gazy s Egyptem zůstává tichá* (MF Dnes, 19. 11. 2012, s. 12). Zmíněná „utkvělá představa“, proti níž se autor textu vymezuje, totiž není přiřazena žádnému aktérovi. Kdo ji ale potom zastává a proč ji Fingerland vůbec zmiňuje? Bez nějaké konkretizace má tato zmínka funkci podsunutého argumentu (straw-man), jehož užitím je posilován dojem, že Izrael obecně čelí neoprávněné kritice a tento komentář uvádí věci na pravou míru. Podobně nekonkrétní je i Fingerlandova zmínka, že (...) *rakety [Hamásu] navíc dolétly až k Tel Avivu, což některé hlasy v arabském světě slavily jako velké vítězství* (MF Dnes, 19. 11. 2012, s. 12). Chybí zde upřesnění, komu tyto hlasy patří, s jakými politickými postoji jsou spjaty a jakou váhu v arabském světě mají. To vše jsou důležité informace, pokud si má čtenář zmíněné sdělení zasadit do širšího kontextu.

Milan Vodička zase do svého komentáře zařadil mimo jiné tuto větu: *Je fascinující sledovat, jak tomu desítky let starému konfliktu náhle rozumějí i ti, kteří mu vůbec nerozumějí* (MF Dnes, 22. 11. 2012, s. 14). Proti jakým lidem se zde autor vymezuje? Podle čeho poznáme, že konfliktu nerozumějí? Sarkastická kritika blíže nespecifikovaných, spíše hypotetických lidí, kteří konfliktu nerozumí, v článku slouží jako potvrzení jeho zasvěcenosti. Ohrazení se vůči lidem se špatnými znalostmi totiž implikuje, že sám autor disponuje znalostmi daleko lepšími a konfliktu porozuměl.

Podobnou, avšak více rozvedenou formulaci najdeme i v reportáži Pavla Novotného: *Jakkoli mají ideologicky ukotvení komentátoři - zvláště ti zahraniční - potřebu vykreslovat blízkovýchodní situaci černobíle a mnozí diváci jim naslouchají, najdou se i méně razantní Izraelci a Palestinci, kteří reagují na konflikt spíše jako lidé* (MF Dnes, 24. 11. 2012, s. 9). Komentátoři, jejichž pohled autor odmítá, nejenže nejsou konkretizováni, ale ještě jsou označeni za „ideologicky ukotvené“, což je slovní spojení, pod nímž si je těžké něco představit. Z kontextu lze usoudit, že tímto spojením autor sugeruje, že zatímco někteří komentáři hodnotí události v Palestině a Izraeli na základě „ideologie“ (ve smyslu falešného vědomí), jiné výklady mohou být neideologické, a tedy ukazovat „pravdu“. Později dokonce užívá otevřeně výsměšného pojmenování „pohovkoví stratégové“. Stejně jako Vodička tedy Novotný využívá konstrukce domnělého oponenta k tomu, aby posílil dojem o objektivitě a výpovědní hodnotě vlastního textu.

Za pozastavení stojí i výraz „méně razantní Izraelci a Palestinci“, který z odlišných pohledů na arabsko-izraelský konflikt dělá otázku povahových vlastností (přítomnost či absenci „razance“, čili prudkosti či průbojnosti) a nikoli politických postojů či etických principů a hledisek. O tom, že autor sympatizuje s pohledem mírových aktivistů, svědčí i fakt, že ti podle něj jednají „spíše jako lidé“. Toto sousloví samozřejmě nelze číst doslovně, jako lidé přeci jednají všichni lidští aktéři. Znamená tedy vlastně to, že míroví aktivisté jednají jaksi přirozeně, tak jak by každý člověk jednat měl.

Jan Fingerland dodává svému textu váhu i pomocí odvolávek na jiné aktéry, než jsou fiktivní ideoví oponenti. Dvakrát ve své textu cituje arabské novináře: *Už tři týdny předtím izraelský arabský novinář Khaled Abu Toameh v reakci na dlouhodobý nárůst střelby Hamasu na izraelská města napsal (...); Dokonce i jinak sympatizující arabské noviny tehdy Hamasu připomínaly (...)* (MF Dnes, 19. 11. 2012, s. 12). Citacemi arabských novinářů, kteří mají shodný názor jako on, se autor snaží dodat váhu svým tvrzením, demonstrovat, že jsou sdíleny širší skupinou lidí a smést případná podezření z jednostrannosti.¹³⁴

V publicistických textech otištěných v Právu taktiku oponování fiktivním protivníky nenalezneme.

Druhou zvláštností, na kterou narazíme pouze v textech spadajících spíše do publicistického žánru, je reprezentace aktérů prostřednictvím metaforických či silně emocionálně zabarvených pojmenování.

Tvrzení *Džabáří byl vsutku velká ryba, z pohledu židovského státu jeden z hlavních terčů* (MF Dnes, 16. 11. 2012, s. 8, komentář Adély Dražanové) zmiňovaného aktéra dehumanizuje způsobem typickým pro vojenský diskurz (o člověku je referováno jako o „terči“) a činí z jeho zabití úspěch hodný obdivu – byla přece ulovena „velká ryba“.

V komentáři Milana Vodičky jsou Palestinci přirovnání k vlkům: *Izraeli nezbývá než pořad odhánět vlky, které má vedle sebe* (MF Dnes, 22. 11. 2012, s. 14). Jedná se o velmi nelichotivou metaforu, neboť v západní kultuře jsou vlci tradičně vnímáni jako nebezpeční a škodliví a jsou spojováni s negativními vlastnostmi. Negativní symbolika vlků se ostatně objevuje i v Bibli nebo v klasických lidových pohádkách. Arabové jsou tedy

¹³⁴ Abu Toameh, který píše především pro pravicový deník The Jerusalem Post, je přitom stoupencem „jestřábí“ izraelské politiky, čímž se výrazně odlišuje od postojů většiny izraelských Arabů, nemluvě o Arabech palestinských.

v důsledku označení za zákeřné škůdce, proti nimž je nutné bojovat. Izraelské vojenské operace jsou přitom trivializujícím způsobem nazvány jako „odhánění“. Metaforu vlka užil ve svém komentáři i Jan Fingerland (MF Dnes, 19. 11. 2012, s. 12), podle něj právě takto vnímají Arabové Izrael.

Z publicistických textů otištěných v Právu pak zaujme zejména mimořádně expresivně hodnotící pojmenování prezidenta Palestinské samosprávy v komentáři Petra Schnura: (...) *Západem protežovaný Abbás se definitivně stal kašpárkem, politickou nulou* (Právo, 20. 11. 2012, s. 6). Schnur užil jednak strategii relační identifikace, když Abbáse za osobu, která má zastání západních vládních představitelů. Výraz „protežovaný“ naznačuje, že je Abbás vyzdvihovaný možná až příliš a ne zcela zaslouženě. Metafora „kašpárka“ slouží k zpochybnění a trivializaci jeho politického významu. Sugeruje, že Abbás ve své funkci nemá žádnou moc a jeho politická činnost působí směšně.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této práce byla analýza způsobů, jakými české deníky MF Dnes a Právo konstruovaly mediální obraz operace Pilíř obrany, která je jedním z posledních ozbrojených střetů, k nimž došlo v rámci arabsko-izraelského konfliktu. Dílčím cílem bylo analyzovat strategie, jakými je konstruován jednak obraz operace Pilíř obrany jakožto události, jednak obrazy sociálních aktérů a vztahů mezi nimi. Dalším dílčím cílem bylo komparovat mezi sebou jednak diskurzivní strategie užívané ve zpravodajských a publicistických textech a jednak v každém z deníků.

S využitím postupů kritické diskurzivní analýzy v jejím socio-kulturním pojetí, které rozpracoval Norman Fairclough, byly analyzovány všechny články, které ve zmíněných periodících vyšly v rozmezí 14. až 28. listopadu 2012 a k operaci Pilíř obrany se tematicky vztahovaly.

Samotné empirické analýze předcházela rešerše odborné literatury poskytující k tématu arabsko-izraelského konfliktu historický, politický a společenský kontext. Rovněž byly prostudovány zahraniční studie zkoumající mediální obraz arabsko-izraelského konfliktu v izraelských, arabských, amerických a západoevropských médiích. Dosud provedené empirické výzkumy se soustředí zejména na mediální pokrytí druhé palestinské intifády a jsou realizovány převážně na základě kvantitativních metod. Tato práce je tedy první studií, která na zkoumání mediálního obrazu arabsko-izraelského konfliktu nahlíží kvalitativní optikou, věnuje se českému mediálnímu prostředí a analyzuje pokrytí operace Pilíř obrany.

Analýza ukázala, že operace Pilíř obrany je ve zkoumaných denících zobrazována jako střet mezi Státem Izrael a hnutím Hamás, které politicky ovládá Pásmo Gazy. Jak v MF Dnes tak v Právu se přitom objevují konfliktní informace (jak explicitně vyřčené, tak pouze implikované), která ze zúčastněných stran konflikt iniciovala. Na jednu stranu v textech najdeme četná tvrzení, že počátkem násilí ve sledovaném období byl izraelský atentát na Ahmada Džabářího, na straně druhé je ale tento atentát i jemu následující izraelské akce popisován jako odvěta za raketové ostřelování Izraele ze strany Hamásu.

Oba deníky také konflikt rámuje jako v zásadě politický a nepřipisují mu hlubší náboženské či civilizační přesahy. V Právu je ovšem operace Pilíř obrany zasazována do širšího rámce mezinárodní politiky – vydané články se tak podrobněji zabývají zejména rolí, kterou v tomto střetu hrála Islámská republika Írán, zprostředkovávají reakce zahraničních

politiků z různých oblastí světa a zamýšlí se nad tím, jak se násilí v Palestině projeví v pokusech o řešení občanské války v Sýrii. MF Dnes naproti tomu tomuto mezinárodnímu kontextu věnuje mnohem méně pozornosti a více se zajímá o to, jak konflikt zasáhl běžné Izraelce a Palestince. V obou denících se objevuje jen minimum informací zasazujících popisované události do kontextu událostí, které jim v uplynulých letech předcházely.

Strategie, jimiž jsou konstruovány obrazy sociálních aktérů, jsou v obou denících téměř identické. Izraelští aktéři jsou zobrazováni převážně strategií spatializace (kolektivizujícím ztotožňováním se samotným Izraelem), zatímco palestínští aktéři jsou ztotožňováni hlavně s Hamásem. Strategií individualizace jsou zobrazováni zejména elitní aktéři obou stran, nejčastěji se tak děje prostřednictvím funkcionalizace (pojmenováním podle činnosti, kterou vykonávají). Ovšem zatímco izraelští elitní aktéři jsou obvykle i nominováni, u aktérů palestinských je nominace spíše výjimkou (ve větší míře se objevuje v Právu). MF Dnes v některých textech individualizovaně zobrazuje i aktéry, kteří mají reprezentovat obyčejné Izraelce a Palestince, ale přesto o nich nelze jednoznačně mluvit jako o neelitních, protože často jde o osoby s významným sociálním postavením. Právo se nicméně aktérům mimo politickou sféru nevěnuje vůbec. Tyto skutečnosti korespondují s výše prezentovaným zjištěním, že Právo na operaci Pilíř obrany nahlíží v kontextu mezinárodní politiky, zatímco MF Dnes se spíše zajímá o lidské osudy.

V žádném z Deníků nedochází k explicitnímu ztotožňování se s izraelskými ani palestinskými aktéry. Velká část obyvatel Izraele, jimž dává prostor MF Dnes, ovšem má nějaké vazby na Českou republiku, což nakonec přispívá k budování čtenářovi empatie vůči Izraelcům.

Rozdílnost diskurzivních strategií ve zpravodajských a publicistických textech je nejvíce patrná v míře využívání expresivních jazykových prostředků, jako jsou výrazně emočně zabarvená slova, metafory či řečnické otázky. Publicistické texty taktéž obsahují otevřeně deklarované ideologické postoje a věcnou argumentaci, byť ta je ve většině případů poměrně nedůsledná a nepřesvědčivá. V některých případech jde dokonce volba konkrétních výrazů (např. metafora Izraele jako vlka v textu Jana Fingerlanda) proti názorové pozici, kterou článek explicitně zastává.

V publicistických textech je rovněž dobře patrná snaha konstruovat obraz domnělého čtenáře, jenž zastává opačné ideologické pozice, než ty, které jsou mu předkládány.

Srovnáme-li z diskurzivního hlediska publicistické texty v MF Dnes a v Právu, objevíme první výrazný rozdíl hned v jejich počtu a žánrové i názorové pestrosti. Zatímco MF Dnes nabízí tři komentáře (z toho dva orientované převážně na kontextualizaci a jeden názorový) a k nim ještě rozhovor a reportáž z místa dění, v Právu nejdeme publicistické články dohromady jen tři a všechny jsou komentáře. Dva z těchto komentářů se navíc o problematiku operace Pilíř obrany spíše jen lehce otírají.

Komentáře v MF Dnes nejsou názorově jednolité, ale všechny Izrael spíše hájí a prezentují ho jako aktéra, jenž konflikt neinicioval a který je nucený bránit se agresí Hamásu. Výjimkou je v tomto směru zejména komentář Adély Dražanové, který neobsahuje strukturovanou argumentaci a volbou jazykových prostředků je vnitřně rozporný – některé odstavce izraelské akci spíše legitimizují, jiné naopak delegitimizují. Komentáře v Právu operaci Pilíř obrany víceméně trivializují a líčí ji jako střet, který nemá příliš velký význam pro vývoj arabsko-izraelského konfliktu.

Uvedená zjištění je tedy v mnoha ohledech možné přirovnat k závěrům empirického výzkumu mediálního obrazu arabsko-izraelského konfliktu v belgických médiích.¹³⁵ I v této studii byla zjištěna nedostatečná kontextualizace událostí, diskrepance mezi zobrazováním izraelských a palestinských aktérů (s tím, že palestinským bylo poskytnuto méně prostoru, byli daleko méně nominováni a naopak více upozadňováni a častěji zobrazováni strategií negativní ideologizace), avšak zároveň nebylo potvrzeno, že by zkoumaná média přebírala oficiální izraelský diskurz či se mu přibližovala.

Ke stejným závěrům vedou i zjištění učiněná v této práci. Zatímco Izraelské obranné síly pečlivě spojují izraelské aktéry i akce s výrazy odkazujícími k obraně a palestinské aktéry a akce zase s výrazy odkazujícími k terorismu,¹³⁶ ve zkoumaných denících se lze setkat spíše s hodnotovou nekonzistencí, která je někdy pozorovatelná i v rámci jednoho článku. Tuto skutečnost lze vysvětlit tak, že autoři článků sami nemají na arabsko-izraelský konflikt silný názor a do jejich textů se spíše chaoticky a nesystematicky promítají různé mediální diskurzy, s nimiž přichází do styku. Řada uveřejněných textů ostatně viditelně čerpá z agenturních zpráv a zavedených anglojazyčných médií (to nakonec dokládá fakt, že

¹³⁵ DEPREZ, A. a K. RAEYMAECKERS. Bottlenecks in the coverage of the Israeli-Palestinian conflict. Viz také kapitola 2.

¹³⁶ Viz texty na *Israel Defense Forces* [online].

Právo do jednoho ze svých článků mylně zařadilo několik let starou událost převzatou z The Daily Telegraph).

Právě čerpáním z anglojazyčných zdrojů je také možné vysvětlit větší prostor věnovaný izraelským aktérům a jejich vyjádřením. Arabské zdroje jsou českými novináři povětšinou ignorovány nejspíše jednak kvůli jazykové bariéře, jednak pro jejich obecně nízkou prestiž. Je také možné, že arabské zdroje jsou považovány za nedostatečně spolehlivé a objektivní.

Za jistou nekonzistencí užitých diskurzivních strategií však může stát také snaha psát články záměrně vyváženě. Na stejnou intenci poukazuje i konstrukce fiktivních názorových oponentů v publicistických textech, kteří jsou líčeni jako podjatí a nedostatečně erudovaní – vymezením proti nim autor avizuje vlastní nadhled a vyvážený přístup.

Taktéž za rozdíly mezi diskurzivními strategiemi užitými v MF Dnes a v Právu můžeme vidět hlavně větší zaměření prvního jmenovaného deníku na prvky human interest. Ve zpravodajských článcích nebyly nalezeny žádné dostatečně přesvědčivé indicie, které by sugerovaly užívání diskurzivních strategií odvislých od pravicové či levicové inklinace daných periodik. Odlišné politické postoje producentů textů tak znatelně ovlivnily pouze komentáře – ty v MF Dnes až na jednu výjimku otevřeně obhajují akce Izraele, což komentáře v Právu nedělají.

Není také možné dostatečně přesvědčivě doložit, že by celkové mediální pokrytí operace Pilíř obrany v některém z deníků bylo jako celek jednoznačně zaujaté buď vůči Izraeli nebo vůči Palestincům. Kvůli zmíněné nekonzistentnosti a případně i k více možnostem, jak lze interpretovat některé rysy analyzovaných textů (například absence zmínek o Islámském džihádu rozebraná v kapitole 7), je zhodnocení případné podjatosti silně závislé na subjektivním pohledu a ideologických východiscích posuzovatele. Tím lze ostatně vysvětlit dramaticky polarizované mínění o hodnotovém postoji českých médií k Izraeli a izraelsko-arabskému konfliktu, které se objevuje v tuzemské veřejné diskuzi.¹³⁷

¹³⁷ Viz úvod této práce.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ALTHUSSER, Louis. Ideology and Ideological State Apparatuses. In: *Marxist Internet Archive* [online]. [cit. 2015-01-31]. Dostupné z:

<https://www.marxists.org/reference/archive/althusser/1970/ideology.htm>

BARKHO, Leon, David CORSON a Gregory J. KELLY. The BBC's Discursive Strategy and Practices vis-a-vis the Palestinian-Israeli Conflict. *Journalism Studies*. 2008, vol. 9, issue 2, s. 1071-1082. DOI: 10.1007/978-0-387-30424-3_82. Dostupné z:

https://www.academia.edu/1413828/THE_BBCS_DISCURSIVE_STRATEGY_AND_PRACTICES_VIS-A-VIS_THE_PALESTINIAN_ISRAELI_CONFLICT

BARKHO, Leon, David CORSON a Gregory J. KELLY. Discursive Practices. *Journalism Studies*. 2008, vol. 9, issue 2, s. 1071-1082. DOI: 10.1007/978-0-387-30424-3_82.

Válka s terorem a konec evropské tolerance. BARŠA, Pavel. *Orientálcova vzpoura: (a další texty z let 2003-2011)*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2011, s. 72-81. Bod (Dokořán). ISBN 9788086506944.

Život s nepřitelem: Schmittovská úvaha nad jedním masakrem. BARŠA, Pavel. *Orientálcova vzpoura: (a další texty z let 2003-2011)*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2011, s. 171-193. Bod (Dokořán). ISBN 9788086506944.

BERGER, Peter L a Thomas LUCKMANN. *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii věděni*. 1. vyd. Překlad Jiří Svoboda. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, 214 s. ISBN 80-859-5946-1.

BOČÁK, Michal. Diskurz: neurčitá cesta kulturních, mediálních a komunikačních študií do centra svojho záujmu. In: FORET, Martin, Marek LAPČÍK a Orság PETR. *Kultura–Média–Komunikace: Spektákl, mizející realita a (ne)bezpečí informací – Diskurs(y) o diskursu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009, s. 117-146. ISSN 1804-0365. Dostupné z: http://michalbocak.weebly.com/uploads/2/8/1/2/2812791/bocak_diskurz_kulturalne_media_lne_komunikacne_studia_2009.pdf

COHEN, Mark R. *Under crescent and cross: the Jews in the Middle Ages*. Princeton, N.J.: Princeton University, 2008, xxv, 296 s. ISBN 978-069-1139-319.

ČEJKA, Marek. Podivný boj proti antisemitismu. A2 [online]. 2010 [cit. 2015-04-11]. Dostupné z: <http://www.advojka.cz/archiv/2010/12/podivny-boj-proti-antisemitismu>

ČEJKA, Marek. *Izrael a Palestina: Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. 2. aktualizované vydání. Brno: Společnost pro odbornou literaturu, 2007. ISBN 978-80-87029-16-9.

ČEJKA, Marek. *Dějiny moderního Izraele*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011, 351 s. D (Grada). ISBN 978-802-4729-107.

ČEJKA, Marek. *Encyklopedie blízkovýchodního terorismu*. Vyd. 1. Brno: Barrister, 2007, 223 s. ISBN 978-808-7029-190.

ČEJKA, Marek. Česko-palestinské vztahy před a po výbuchu. In: *Blízkovýchodní stránky Marka Čejky* [online]. 2014, 2014-01-20 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: <http://blizky-vychod.blogspot.cz/2014/01/cesko-palestinske-vztahy-pred-po-vybuchu.html>

DEPREZ, A. a K. RAEYMAECKERS. Bottlenecks in the coverage of the Israeli-Palestinian conflict: the coverage of the first and second intifada in the Flemish press. *Media, War*. 2011, vol. 4, issue 2, s. 185-202. DOI: 10.1177/1750635211406612.

DOR, Danny. *10.1007/978-0-387-30424-3_82: how the Israeli press misreported the outbreak of the second Palestinian uprising*. Bloomington: Indiana University, c2004, viii, 184 p. ISBN 10.1007/978-0-387-30424-3_82.

ELMASRY, M. H., A. E. SHAMY, P. MANNING, A. MILLS, P. J. AUTER, El Mustapha LAHLALI a Nouredine MILADI. Al-Jazeera and Al-Arabiya framing of the Israel-Palestine conflict during war and calm periods: Different Channels or Three Sides of the Same Triangle?. *International Communication Gazette*. 2013, vol. 75, issue 8, s. 149-160. DOI: 10.4135/9781446215579.n11.

FAIRCLOUGH, Norman. *Language and Power*. New York: Routledge, 2015, xii, 262 p. ISBN 978-1-138-79096-4.

FAIRCLOUGH, Norman. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. New York: Longman, 1995, xiii, 265 p. ISBN 05-822-1984-1.

FAIRCLOUGH, Norman. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. New York: Routledge, 2003, vi, 270 p. ISBN 04-152-5893-6.

FAY, Brian. *Současná filosofie sociálních věd: multikulturní přístup*. Vyd. 1. Překlad Jana Ogrocká. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002, 324 s. Studijní texty (Sociologické nakladatelství), sv. 24. ISBN 80-864-2910-5.

FISHER, Max. Map: How Europe voted on Palestine at the U.N., in 2011 and now. *The Washington Post* [online]. 2012, 201-11-29 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <http://www.washingtonpost.com/blogs/worldviews/wp/2012/11/29/map-how-europe-voted-on-palestine-at-the-u-n-in-2011-and-now/>

FISKE, John. *Television Culture*. 2nd ed. New York: Routledge, 2011, lxi, 358 p. ISBN 02-038-3715-0.

FOUCAULT, Michel. *Archeologie vědění*. Praha: Herrmann, 2002, 318 s. ISBN 80-239-0124-9.

FOWLER, Roger. On critical linguistics. In: CALDAS-COULTHARD, Carmen Rosa a Malcolm COULTHARD. *Texts and Practices: Readings in Critical Discourse Analysis*. New York: Routledge, 1996, s. 3-14. ISBN 0415121434.

GOLDBERG, David Theo a John SOLOMOS. *A Blackwell Companion to Racial and Ethnic Studies*. Malden, Mass.: Blackwell, 2002, xiii, 610 p. ISBN 06-312-0616-7.

GRAMSCI, Antonio, Quintin HOARE a Geoffrey NOWELL-SMITH. *Selections from the prison notebooks of Antonio Gramsci*. [1st ed.]. New York: International Publishers, 1971, xcvi, 483 p. ISBN 07-178-0270-1.

CHAPMAN, Colin. *Čí je země zaslíbená?: pokračující krize mezi Izraelem a Palestinci*. Vyd. 1. Překlad Radek Hanzl. Praha: Volvox Globator, 2003, 332 s. Ypsilon (Volvox Globator), 6. sv. ISBN 80-720-7507-1.

INTROVIGNE, Massimo. *Hamás: islámský terorismus ve Svaté zemi*. Vyd. 1. Překlad Ctírad Václav Pospíšil. Praha: Vyšehrad, 2003, 108 s. Moderní dějiny, sv. 4. ISBN 80-702-1659-X.

KARSH, Efraim. *Fabricating Israeli History: The "New Historians"*. 2nd, rev. ed. Portland, OR: Frank Cass, 2000, xliv, 236 p. ISBN 07-146-8063-X.

KORN, Alina. Reporting Palestinian casualties in the Israeli press: the case of Haaretz and the Intifada. *Journalism Studies*. 2004, vol. 5, issue 2, s. 247-262. DOI: 10.1080/1461670042000211212. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1461670042000211212>

KRESSEL, Neil J. Biased Judgments of Media Bias: A Case Study of the Arab-Israeli Dispute. *Political Psychology*. 1987, vol. 8, issue 2. DOI: 10.1163/ejb9789004249028.b02018. Dostupné z: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/3791301?sid=21105689076413&uid=4&uid=2&uid=3737856>

KREVER, Mick. 'Israel is democratic towards Jews and Jewish towards Arabs,' says Arab-Israeli MP. In: *CNN* [online]. 2014, 2014-12-01 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://amanpour.blogs.cnn.com/2014/12/01/israel-is-democratic-towards-jews-and-jewish-towards-arabs-says-arab-israeli-mp/>

LAPČÍK, Marek. Diskurs jako téma diskursu: O diskursu bez Habermase i bez Foucaulta? Poznámky ke konceptualizaci pojmu. In: FORET, Martin, Marek LAPČÍK a Petr ORSÁG. *Kultura–Média–Komunikace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009, s. 93-116. ISSN 1804-0365.

MARX, Karol a Fridrich ENGELS. *Nemecká ideológia*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, 1961.

MENDEL, Miloš. *Náboženství v boji o Palestinu: Judaismus, islám a křesťanství jako ideologie etnického konfliktu*. 1. vyd. Brno: Atlantis, 2000. ISBN 80-7108-189-2.

NEFF, Ondřej. Je-li to pravda, je to úžasné. *Neviditelný pes* [online]. 2011, 2011-02-24 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: http://neviditelnypes.lidovky.cz/je-li-to-pravda-je-to-uzasne-ddx-/p_cirkus.aspx?c=A110223_221756_p_cirkus_nef

PAPPÉ, Ilan. *The Idea of Israel: A History of Power and Knowledge*. New York: Verso, 2014, vi, 346 pages. ISBN 978-1844678563.

PAVLÁT, Leo. Gilad Šalit o tom neví (aneb „ukamenovaný pes“). *Český rozhlas* [online]. 2011, 2011-06-30 [cit. 2015-02-04]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/radio_cesko/analyzy/_zprava/leo-pavlat-gilad-salit-o-tom-nevi-aneb-ukamenovany-pes--915242

PROKOPOVÁ, Kateřina, Zuzana ORSÁGOVÁ a Petra MARTINKOVÁ. *Metodologie výzkumu v oblasti kritické analýzy diskurzu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4344-7.

REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 327 s. ISBN 80-717-8926-7.

REISIGL, Martin a Ruth WODAK. *Discourse and Discrimination: Rhetorics of Racism and Antisemitism*. New York: Routledge, 2001, xiv, 298 p. ISBN 04-152-3150-7.

RICHARDSON, John E. *Analysing newspapers: an approach from critical discourse analysis*. New York: Palgrave Macmillan, 2007, xi, 268 p. ISBN 978-140-3935-656.

SEGEV, Elad a Regula MIESCH. A Systematic Procedure for Detecting News Biases: The Case of Israel in European News Sites. *International Journal of Communication*. 2011, č. 5. Dostupné z: <http://ijoc.org/index.php/ijoc/article/viewFile/995/669>

SHAHEEN, Jack G. *Reel Bad Arabs: How Hollywood Vilifies a People*. New York: Olive Branch Press, 2001, viii, 574 p. ISBN 15-665-6388-7.

SCHULZ, Winfried. Masová média a realita: 'Ptolemaiovské a 'koperníkovské' pojetí. In: JIRÁK, Jan a Blanka ŘÍCHOVÁ. *Politická komunikace a média*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2000, s. 24-40. ISBN 8024601826.

SCHULZE, Kirsten E. *Arabsko-izraelský konflikt*. 1. vyd. Překlad Petr Šťastný. Brno: CPRESS, 2012, 182 s. ISBN 978-802-6400-004.

STEIL, Yaen. Human Rights Violations during Operation Pillar of Defense. In: *B'Tselem: The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories* [online]. 2013 [cit. 2015-01-26]. Dostupné z: http://www.btselem.org/download/201305_pillar_of_defense_operation_eng.pdf

TERRY, Janice a Gordon MENDENHALL. 1973 US Press Coverage on the Middle East. *Journal of Palestine Studies*. 1974, vol. 4, issue 1, s. 120-133. DOI: 10.1525/jps.1974.4.1.00p0264q.

TRACHTOVÁ, Zdeňka. Západní novináři jsou terč, někam by vůbec neměli jezdit, říká reportér. *IDNES.cz* [online]. 2014-8-24 [cit. 2015-01-24]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/rozhovor-s-bretislavem-tureckem-d4g-/zahranicni.aspx?c=A140823_082227_zahranicni_zt

TUREČEK, Břetislav. *Nesvatá válka o Svatou zemi: málo známá zákoutí nelítostného boje mezi Židy a Araby*. Vydání první. Praha: Euromedia Group, k.s. - Knižní klub, 2011, 287 pages. ISBN 80-242-3157-3.

VAN DIJK, Teun. Ideology and Discourse: A Multidisciplinary Introduction. In: *Discourses.org* [online]. [cit. 2015-01-31]. Dostupné z: <http://www.discourses.org/UnpublishedArticles/Ideology%20and%20discourse.pdf>

VAN DIJK, Teun. *Racism And the Press: Critical Studies in Racism and Migration*. New York: Routledge, 1991, xiii, 276 p. ISBN 04-150-4734-X.

VAN DIJK, Teun. Critical Discourse Analysis. In: SCHIFFRIN, Deborah, Deborah TANNEN a Heidi Ehernberger HAMILTON. *The handbook of discourse analysis*. Malden, Mass.: Blackwell Publishers, 2001, s. 352-371. ISBN 0631205950.

VAN DIJK, Teun. Discourse and Racism. In: GOLDBERG, David Theo a John SOLOMOS. *A Blackwell Companion to Racial and Ethnic Studies*. Malden, Mass.: Blac-

kwell, 2002, s. 146-159. ISBN 0631206167. Dostupné z:

<http://www.discourses.org/OldArticles/Discourse%20and%20racism.pdf>

VAN LEEUWEN, Theo. *Discourse and Practice: New tools for critical discourse analysis*. New York: Oxford University Press, 2008, ix, 172 p. ISBN 01-953-2330-0.

WODAK, Ruth. What CDA is about: A summary of its history, important concepts and its developments. In: WODAK, Ruth a Michael MEYER. *Methods of critical discourse analysis*. Thousand Oaks [Calif.]: SAGE, 2001, s. 1-13. ISBN 0761961542.

ZAKARIA, Fareed. Israel's threat from within. [online]. 2015, 2015-03-19 [cit. 2015-04-10]. Dostupné z: http://www.washingtonpost.com/opinions/israels-threat-from-within/2015/03/19/dd7099c6-ce74-11e4-8c54-ffb5ba6f2f69_story.html

ZBAVITELOVÁ, Gita. Tragický konec provokační plavby propalestinské flotily. *Český rozhlas 6* [online]. 2010, 2015-05-31 [cit. 2015-01-24]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/740386

2012 Operation Pillar of Defense. In: *Israel Defense Forces* [online]. 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://www.idfblog.com/about-the-idf/history-of-the-idf/2012-operation-pillar-of-defense/>

V Praze zemřel palestinský velvyslanec. Zabil ho výbuch trezoru: Diskuze k článku. *Idnes.cz* [online]. 2014, 2014-01-01 [cit. 2015-04-12]. Dostupné z: http://praha.idnes.cz/diskuse.aspx?iddiskuse=A140101_125656_praha-zpravy_mav

Israel Defense Forces [online]. 2015 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z: <http://www.idfblog.com/>

Israeli minister vows Palestinian 'holocaust'. *The Telegraph* [online]. 2008, 2008-02-29 [cit. 2015-04-05]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1580339/Israeli-minister-vows-Palestinian-holocaust.html>

Death Foretold: The inevitable outcome of bombing homes and inhabited areas in Gaza. In: *B'Tselem: The Israeli Information Center for Human Rights in the Occupied Territories*

[online]. 2014, 2014-08-12 [cit. 2015-03-15]. Dostupné z:
http://www.btselem.org/gaza_strip/20140811_a_death_foretold

Erdogan says he wants Israel held to account for Gaza 'massacre'. *Hürriyet Daily News*
[online]. 2012 [cit. 2015-04-04]. Dostupné z: <http://www.hurriyetdailynews.com/erdogan-says-he-wants-israel-held-to-account-for-gaza-massacre.aspx?pageID=238&nID=34878&NewsCatID=352>

ANOPRESS IT. *Anopress IT* [online]. 2015 [cit. 2015-04-17]. Dostupné z:
<http://www.anopress.cz/>

PRAMENY:

MF DNES - 14. – 28. 11. 2012

Právo – 14. – 28. 11. 2012

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

CDA – Critical discourse analysis

IOS – Izraelské obrané síly

MR – Member's resources

OOP – Organizace pro osvobození Palestiny

OSN – Organizace spojených národů

USA – United States of America

PŘÍLOHA 1 – POUŽITÁ KATEGORIZACE REPREZENTAČNÍCH STRATEGIÍ SOCIÁLNÍCH AKTÉRŮ DLE VAN LEEUWENA

Zamlčení – vyloučení aktéra i s jednáním

Upozadnění – po aktérovi zůstávají stopy v diskurzu

Generická pojmenování – označují skupiny

Specifická pojmenování – označují jedince

Individualizace

Asimilace

- Agregace (průzkumy, statistiky)
- Kolektivizace

Indeterminace - užití neurčitých zájmen, pojmenování jako nespecifikovaných individuí či skupin

Determinace – specifické pojmenování

Diferenciace – explicitní odlišování jedince od ostatních

Nominace

Kategorizace

- Funkcionalizace (podle funkce)
- Identifikace (např. voják, ministr)
 - Klasifikace – podle věku, genderu, etnika, náboženství
 - Relační identifikace – podle vztahu k jiným aktérům
 - Fyzická identifikace – podle fyzických vlastností

Impersonalizace – zvěcnění aktéra

Spatializace – ztotožnění s geografickou oblastí

Instrumentalizace – ztotožnění s věcí / nástrojem

Somatizace – ztotožnění s částí těla

Autonomizace prohlášení

Personalizace

PŘÍLOHA 2 – POUŽITÁ KATEGORIZACE REPREZENTAČNÍCH STRATEGIÍ SOCIÁLNÍCH AKTÉRŮ DLE WODAKOVÉ A REISIGLA (VÝBĚR)

Profesionalizace – podle profese

Akcionalizace – podle jednání činitele

Kulturalizace – podle příslušnosti ke kultuře

Sociální problematizace – dle sociálních problémů způsobovaných jedincem

- Kriminalizace
- Viktimizace
- Negativní ideologizace

Originalizace – dle původu

Somatizace – dle fyzického vzhledu

Kulturalizace – dle kultury

- Religionizace – dle náboženství
- Etnizace – dle etnika
- Primitivizace – označení denotující primitivnost

Politonyma – politická pojmenování

- Nacionalizace – dle národů
- Klasifikace – dle společenského zařazení
- Politická příslušnost